VII. ÉVFOLYAM
1917
JANUÁR
MEGJELENIK
MINDEN HÓ
ELSEJÉN

ZSIDÓ

ZSIDÓ IRODALMI MŰVÉSZETI TÁRSADALMI ÉS KRITIKAI FOLYÓIRAT

AZ OMIKE KULTURBIZOTTSÁGA KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL SZERKESZTI

DR PATAI JÓZSEF

TARTALOM.

	Oldal
Dr. Hevesi Simon: A király	3
Patai József: Josafat völgyében. (Vers)	4
Dr. Bernstein Béla: Béke a háborúban, háború a béke után?	5
Várnai Zseni: A fájdalom. (Vers)	7
Székely Béla: Tünődés. (Vers)	7
Patai József: Az öreg zsoltáros	8
Herbert Eulenbeg: Képek fehér Oroszországból	12
Székely Béla: Csak menjetek ti fáradt katonák... (Vers)	14
S. Schachnowitz: Hajnalban	15
Szász Menyhért: A vándor éneke. (Vers)	17
Abádi Imre: A szedserai hősök	18
Patai József: Zsoltár. (Vers)	20
Neményi Endre: Héber kertek virágai között. (Versek)	21
Lóránt Mihály: Fischer Thircza	22
Fejes-Boldizsár Ferenc: Reményem hídja. (Vers)	25
D. S. Silberbusch: A Könnyek kapuja és a Dalok Csarnoka	26
D. S. Silberbusch: Olvasás közben	27
Peterdi Andor: Mint kis gyerek... (Vers)	28
Várnai Zseni: Szépséges Erzsébet	28
Fejes-Boldizsár Ferenc: Álomútakon. (Vers)	29
Dr. Kohlbach Bertalan: A király előtt	30
Bálint Jenő: A munkásnő	31
Zsidó népdal. (Kotta)	32
Somlyó Zoltán: Miért és minek. (Vers)	32
Dr. Blau Lajos; Zsidó katonák az ókori birodalmak hadseregében	33
TOLLHEGYRŐL. (Secundus) A felekezetiség ellen, Csak orosz alattvalók, zsidók nem, A zsidószámlálás	34
Dr. Szabó Géza: „Remény"	35
KRÓNIKA ÉS SZEMLE. Holics Ödön: Tábori levél, Templomi ének, A német zsidóság, A palesztinai zsidóság stb.	36
ÚJ KÖNYVEK. (Dr. Molnár Ernő): Patai Edith: Várnai Zseni mesekönyve, Halasi Ödön: Német Belgiumban stb.	38
SZERKESZTŐI ÜZENETEK. HIRDETÉSEK.	

ILLUSZTRÁCIÓK:

Struck (Berlin): Egy grodnói boltban. (Mümelléklet.)	
Váradi Albert rajza Patai József „Josafat völgyében" című verséhez	4
Hermann Struck: A zsidó hitre tért Potocky gróf (Ger Cedek) sírja Wilnában	7
A zsoltáros Dávid király	9
Jeruzsálemi zsinagóga. (Cassas metszete)	11
Hermann Struck: Ráchel	12
— — Zsidó teherhordó	13
— — Litvák leány	14
— — Kownoi zsidó kőmíves	15
— — Tanulmány	16
Hermann Struck: Tanulmány	17
Galileai romok. (Cassas metszete)	18
Palesztinai romok. (Cassas metszete)	19
Galíciai zsidó falu kiürítése	23
A loncsini zsinagóga romjai	23
Istentisztelet a harctéren	24
Zsidó hősök sírjai a trienti temetőben	25
Forbát Alfréd: Ex-libris	26
Forbát Alfréd: Ex-libris	26
Forbát Alfréd: Ex-libris	27
Indulás a pogromra a cár képével és zászlajával	28
A pogrom után	29
Makó Bertalan: Galícia mártírjai	30
Kiéheztetési ellenoffenziva	31

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

STRUCK: KRAMLADEN IN GRODNO

STRUCK (BERLIN): EGY GRODNÓI BOLTBAN

A Mult és Jövő 1917 januári műmelléklete

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

MULT·ÉS·JÖVŐ

ZSIDÓ·IRODALMI,·MŰVÉSZETI,·TÁRSADALMI·ÉS·KRITIKAI·FOLYÓIRAT·

Az O. M. I. K. E. kulturbizottságának közreműködésével szerkeszti

DR. PATAI·JÓZSEF

Megjelenik minden hó elsején. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VI. ker., Podmaniczky-utca 6. szám. Telefon: 146-92. Előfizetési ár egész évre: 22 K. Omike-tagsággal együtt: 25 K. Díszkiadásban: 30 K. Omike-tagsággal együtt: 34 K.

VII. ÉVF., 1917 JAN.

A KIRÁLY

Rázd le magadról a port és emelkedj föl! — így szól a történelem szava az elhúnyt nagy királyát gyászoló nemzethez! Meghajolva a természet érctörvénye és az isteni akarat bölcsessége előtt, a jövendő felé irányítja gondolatait a nemzet.

Magyarország királyt koronáz. A nemzet lelkesedésétől környezve, vérző szívek szeretetétől köszöntve foglalja el IV. Károly a magyar trónt. Ami eddig róla köztudomásra jutott és minden eddigi fejedelmi ténykedése épp úgy rokonszenvvel tölti el és reménységgel a magyar nemzetet, mint megnyerő ifjú lényének kisugárzása. „A király arcának derűjében élet vagyon — mondja az Írás — és kegye olyan mint az áldásthozó záporfelhő.“ Ennek a derűnek glóriája veszi körül a magyar királyt.

A magyar nemzetet ismeri közelről és még jobban megismerte a harctéren, a háború megpróbáltatásai között. Nagy és új korszak küszöbén veszi kezébe az ország jogarát. A magyar alkotmányra tett hűségeskü szent ereje fűzi a nemzethez. Első fejedelmi nyilatkozatában a béke fehér galambjának szárnya suhogását hallottuk és megéreztük, hogy a háború viharaiban férfiasult lelke a nemzet boldogságát a béke eszményében keresi.

Mi is, a magyar Izrael gyermekei, a magyar hazának zsidóhitű fiai és leányai, mind, akik kivették részüket a háború adta kötelességek teljesítésében, mind akik áldoztak és szenvedtek, kitartottak munkában és erőfeszítésben, a vérvonalban és a vérvonal mögött, — úgy mint a magyar nemzet nagy egésze s e hazának minden igaz hű gyermeke, lelkesedő hódolattal tekintünk az ifjú királyra, készek, ha kell, vezérnyomdokán továbbhaladni az áldozathozatal útján és él a hit a mi szíveinkben, hogy nemsokára eljövend az idő, mikor béke és egyetértés fűzi egybe a most harcoló nemzeteket és a békés érintkezés utai egyengetve lesznek és elkezdődik a nagyrahivatott uralkodó országlásának alkotó kora.

Bizalommal és reménységgel nézünk a jövendőbe és szívünk lelkesedő hódolattal dobog a megkoronázott magyar király felé. A bibliai királyzsoltárnak kél visszhangja bennünk: „Kiválóbb voltál az ember fiainál, megnyerő kegy elöntve ajkaidon, azért áldott meg Isten mindörökre... Az igazságot megszeretted és gyűlölted a gonoszságot, azért kent fel Téged Isten üdvnek olajával társaid előtt!“

Melegen él a meggyőződés bennünk és elmondhatjuk reményteli szívvel, hogy gondviselő szeretetét tanusítá a Mindenható rajtunk, midőn a magyar nemzet trónjára helyezte IV. Károly királyt. Buzgó fohásszal kérünk áldást reá és az egész királyi házra. A zsoltár szavával imádkozunk: „Isten, igazságod ítéletét add a királynak, igazságodat a király fiának. A hegyek teremjenek békét a népnek és a halmok — igazságban. Napjaiban virágozzék az igaz és békének bősége, amíg hold vándorol az égen. Legyen gabonának gazdagsága a földön és a hegyek ormán is zúgjon dús gyümölcse mint a rengő Libanon és virágzásra támadjon fel minden, úgy, amint megnő a mező füve. Legyen maradandó neve, tündököljön szebben mint a nap neve, hogy áldásként kívánják és üdvözöljék őt mind a nemzetek!“

Dr. Hevesi Simon

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

Váradi Albert rajza Patai József „Josafat völgyében“ című verséhez
A. Váradi: Illustration zum Gedicht „Im Tale Josafats“ von Josef Patai

JOSAFAT VÖLGYÉBEN

És hordjuk a terhet, bár roskad a vállunk
És enyhe nyugalmat seholse találunk;
Csak hordjuk a terhet, bár roskad a vállunk.

És röpdös a vágyunk el messzire egyre,
A bérces oromra, a kékfejű hegyre;
Csak röpdös a vágyunk el messzire egyre.

És vad sziklatetőről vad sziklatetőre
Futunk, rohanunk mind előre, előre;
Vad sziklatetőről vad sziklatetőre.

És villog a pallos, a végzet, az átok,
És lökve taszítja barát a barátot;
És villog a pallos, a végzet, az átok.

Fönt híd vezet át a nagy Semmi-világba,
És arra tolongunk lihegve, sovárgva;
Roncs híd vezet át a nagy Semmi-világba . . .

PATAI JÓZSEF

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

DR. BERNSTEIN BÉLA: BÉKE A HÁBORÚBAN HÁBORÚ A BÉKE UTÁN?

németek, kiknek alaposságát és minden részletre kiterjedő, kitünő szervezettségét épp a most folyó háborúban tanultuk meg igazában csodálni, mindjárt a háború elején kiadták a „Burgfriede“ fontos jelszavát. Kimondták, hogy a vészes külháború idején szünetelni kell minden belső harcnak, a különböző politikai, társadalmi és vallásfelekezeti pártok nem ritkán éles harcának. Mert ha békében meg is van ennek jogosultsága, amig azonban az ellenség fenyegeti az egész nagy német birodalom létét, egyesülni kell minden pártnak a haza védelmében és nem szabad erejüket semmi által szétforgácsolni. Ez különben természetes is és többékevésbbé önmagától bekövetkezik minden józan hadviselő országban: de tagadhatlan, hogy a kicsinyes emberek viszályainak megfékezésére szükséges a háború idején az állami hatalom kényszere, a bizonyos határig minden téren jogos cenzura.

Igy látjuk, hogy nálunk is elült a pártviszály, nemcsak a parlamentben, de az országban általában és ahol felüti fejét és hangosabban nyilatkozik meg szóban vagy irásban, lecsap rá az állami ellenőrzés szigora. Nem kell tehát azon csodálkoznunk, hogy a magyar zsidóság kebelében is érvényesül a „Burgfriede“ szelleme és a háború előtt harcban álló felekezeti pártok hallgatag megegyezéssel békét kötöttek. A legmelegebben kell üdvözölnünk ezt a békét, mert feltétlenül üdvös hatással van felekezeti életünkre, közelebb hozta egymáshoz a pártok vezetőit, bárha, a háború alatt nagyobb belső mozgalmak természetszerűen szünetelvén, nem is teremt maradandó eredményeket.

Az bizonyos, hogy épp a háború előre nem látott eseményei juttatták felekezetünket számtalanszor oly helyzetbe, melyben egységes, országos képviseletének hiányát fájdalmasan érezhette. Amikor kultuszhivatalnokok, a vallásos élet nélkülözhetlen funkcionáriusai, mint pl. a metszők felmentéséről, vagy a jogtalanul besorozott rabbik és segédrabbik elismertetéséről volt szó, épp oly tehetetlenül állottunk, mint akár a galiciai menekült zsidók vendégjogának tiszteletben tartása vagy a magyar rabbik háborús segélye ügyében. Minden alkalommal külön kellett az intéző faktorok kegyességeért könyörögni, befolyásos zsidó és nemzsidó egyének jóindulatú közbenjárásához folyamodni, hogy jogunkat elnyerjük és igazunkat elismertessük. Megszégyenitő és lealázó volt ez reánk nézve egyrészt, káros és hátrányos másrészt minden esetben.

Tudatára jutottak-e ennek mindazok a felekezeti tényezők, melyek e szomorú állapot fennállásának okai? Mi azt hisszük, hogy igen. Érzik és látják minden egyes esetben az egységes szervezet hiányának következményeit, de vajjon hajlandók-e mindent megtenni, hogy ez a sajnálatos állapot a háború után megváltozzék és abban az új, nagyszerű átalakulásban, melyre az államok és társadalmak életében számithatunk, a mi felekezeti közösségünk is elérje közjogi helyzetének megfelelő kialakulását, az még eddig eldöntetlen.

Most béke van a felekezeti pártok között, de azért nézetem szerint szükséges a jövendő, nagy munka előkészitése és mindama kérdések szigorúan tárgyilagos megbeszélése, ami a kedvező megoldást létrehozhatja. Jó volna már most tudni, vajjon a mi pártjaink letették-e a fegyvereket, hogy állandó békét kössenek, vagy csak a kényszer hatása alatt élnek ideiglenes fegyverszünetben egymás mellett, hogy azután, mihelyt rákerül a sor, ott folytassák a harcot, ahol elhagyták?

Várhatjuk-e azt, hogy ez a világforgató itélet-idő, mely minden társadalmi réteg mélyébe belenyúl, változást idéz elő a mi felekezeti tagolódásunk minden rétegében is, hogy egymáshoz közelebb hozza a korábban egymástól távolállókat, hogy megértésre vezesse az előbb egymást megismerni nem akarókat, — avagy minden jogos reményünk ellenére, nyom nélkül vonul el a rémes fergeteg a mi felekezeti életünk felett és minden marad a régiben, a régi zavarban és szervezetlenségben?

Tagadhatlan, hogy a magyar zsidóság nagy többsége érzi a szervezkedés szükségét, épp úgy, mint a német vagy osztrák zsidóság, amelynél szintén állandó tárgyalás és mindeddig pártoskodás ügye volt az egységes szervezet kérdése. Érzi és tudja, hogy nem helytálló az az érvelés, hogy századokig meg voltunk ilyen szervezet nélkül, ezután is meglehetünk, mert hisz a viszonyok gyökeresen megváltoztak; más az állam és a társadalom követelése ma a zsidó felekezettel szemben, mint volt azelőtt és más a felekezet kötelezettsége önmaga és tisztviselői iránt, mint volt valaha. Egységes szervezet nélkül nem felelhet meg a magyar zsidóság annak az előkelő és nagy feladatnak, mely reá háramlik és melynek minél teljesebb megoldása képezi jövő fejlődésének elengedhetlen biztositékát.

Elismerjük, hogy ezt a szervezetet létrehozni nehéz dolog, Németországban és Ausztriában nem különben mint Magyarországon. De nem lehetetlen! *Csak egy kissé több önzetlenség és őszinteség a vezetők sorában, több megértés és bizalom a hivők táborában, több jóakarat és határozottság a kormány tagjaiban és akkor meglesz a magyar zsidóság országos szervezete is!*

Épp mostanában jelent meg a nagynevű przemysli rabbi, Schmelkes Gedalja érdekes vallomása, melyben az osztrák zsidóság szervezkedésének ellenzőiről nyilatkozik és őszintén kimondja, hogy „a többszörös kisérlet, mely az osztrák zsidóság

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

érdekeinek egyedül megfelelő nagy eszme, Ausztria zsidósága szervezkedésének keresztülvitelét jelenti, főleg azon a makacs ellentálláson tört meg, melyet a galíciai zsidóság két, egymástól nagyon elütő rétege tanusított az üggyel szemben. Egyrészt a számra nézve talán kisebb, de összetartó erőre nézve nagyobb, mindenesetre jó-zsidó része a szigorúan vallásos, hithű köröknek, mely elvesztette a rend iránt való érzékét és mely ezért ilyennek meghonosítása ellen minden formájában tiltakozik, mint a rakoncátlan gyermek a tisztálkodás minden neme ellen; másrészt pedig az intelligens, haladó köröknek az a része, mely opportunitás szempontjából külön zsidó érdekek érvényesítését elítéli és az elkülönödésnek látszatától is fél, ami neki valóságos vörös posztó . . .

Ilyen egymással homlokegyenest ellentétes elemek fognak kezet, sajnos, nagyon is gyakran eredményesen, hogy egy igaz zsidó ügyet megdöntsenek, tekintet nélkül arra, hogy ezáltal a zsidó közösség soraiban, ellenségeink nagy örömére, viszályt keltenek.“ Valóban bölcs belátásról tanuskodó szavak!

Körülbelül így áll a magyar zsidóság szervezetének ügye is. Egy kis rész, mely a chaszidizmus vizein evez, terrorjával visszatart sokakat attól, hogy a szervezkedés ügyében jobb meggyőződésük szerint szint valljanak, viszont a haladó zsidóság egy része sokkal közömbösebb, semhogy döntő lépésre tudná magát elhatározni. Így azután az orthodoxia megmarad a maga elzárkózottságában, azt hivén, hogy neki nincs szüksége szervezete kiépítésére; a kongresszusi párt a maga tehetetlenségében, azt tartván, hogy magától megérik az egységes szervezet ügye; a status quo-párt pedig a maga nincstelenségében, természetszerűen nem akarván az álszervezetben leledző két párt egyikéhez sem csatlakozni.

Pedig épp a most folyó, immár harminc hónapos háború mutatja világosan, hogy különböző, egymástól igen sokban eltérő hatalmi tényezők a legszorosabb szövetségben küzdhetnek a közös célért, anélkül, hogy feláldoznák a saját külön érdeküket, a saját önálló jellegüket. Az orthodoxiának nem kell félteni vallási érdekeit senkitől, a szervezkedés által törvényesen biztosíthatja mindenben községei jellegét és intézményei sértetlenségét, de jelentse ki, mit ért biztosítékai alatt; a kongresszusi párt viszont kitöltheti a sokszor felajánlott charta blancát és megmondhatja, mit és mennyit akar áldozni a békés együttműködésért, meddig akar elmenni az ellenpárt kételyeinek eloszlatására és ne hagyjanak többé semmit a titok homályában, mert úgy nem jutunk előre soha. Akkor azután a status quo-párt is kiléphet tartózkodó állásából és csatlakozhatik az országos mozgalomhoz. Ha pedig megértve egymást, főbb vonásokban megállapították a szervezkedés feltételeit, bátran hozzáfoghatnak a közös bizottságok, majd az országos küldöttek gyűlése a fontos ügy tárgyalásához, *mert annak kölcsönös jóakarat és jóhiszeműség, kölcsönös becsületesség és őszinteség mellett eredményre kell vezetnie!*

Hogy a különböző vallási irányok között levő ellentéteket miként lehet, jogos érdekeiket törvénnyel biztosítva, egy kalap alá hozni, egységes szervezettel kielégíteni, azt érdekesen bizonyítja a november 1-én kiadott német kormányzósági rendelet, mely a varsói kormányzóság zsidóságának nagyértékű szervezeti szabályzatot ad és igazi komoly, német munkával győzi le az eléje tornyosuló nehézségeket. Sok tekintetben útmutatóul és mintaképül szolgálhat a magyar zsidóság jövendő szervezetének, melyet talán legbiztosabban hasonló módon lehetne létrehozni.

Hogy mennyi áldás fakadna ebből a magyar zsidóság egyeteme számára, azt igazán felesleges bizonyítani. Valóban nem mellékes az óriási anyagi áldozatot hozó zsidó községekre nézve a jogosan igényelhető állami segély tényleges elérése. Hány tengődő, küzködő hitközséget mentene meg a kínos bizonytalanságtól, a tönkremenéstől és szétzülléstől! Elengedhetlen felekezeti és általános emberi szempontból a hitközségek rabbijai és tisztviselői javadalmazásának korszerű rendezése; a hitközségekre nézve épp oly sürgős, mint tisztviselőikre nézve: az országos nyugdíjintézet létesítése, mely a legszégyenletesebb állapotoknak vetne véget; elemi és középiskoláink, talmudtóráink és jesibáink fennmaradása és fejlesztése, hitoktatásunk országos rendezése és ellenőrzése égető kérdés, mely mind csak a szervezet által nyerhetne biztosítékot.

Valóban anyagi és erkölcsi tekintetben nem a főrendiházi képviselet fontos felekezetünkre nézve, de igenis életbevágó a kormánnyal és hatóságokkal szemben való egységes és méltó, törvényes és erélyes képviselet, mert enélkül szünetlenül sérelmeknek és mellőzéseknek vagyunk kitéve. Hogy mindez előnynek és még számos vívmánynak elérése érdekében érdemes minden áldozatot meghozni, amely a vallás lényegét vagy akár a vallásosság megnyilatkozását nem érinti, az, úgy hiszem, minden józanul és elfogulatlanul gondolkodó zsidó előtt természetes.

Reméljük tehát, hogy a rettenetes háború tanulsága megérleli a mi felekezeti köreink jobb belátását is és szomorúan látva magunk előtt a tényt, hogy a háború mennyit pusztít és rombol, míly hatványozott arányban teszi tönkre rövid idő alatt azt, amit a béke munkája évtizedek alatt sem képes létrehozni; meggondolva azt, hogy mit lehetne annyi emberi energiával és anyagi erővel, amit a háború felemészt, teremteni, arra az elhatározásra fognak minden pártban jutni, hogy nem szabad felekezetünkön belül egymással háborút folytatni, nem szabad jövőnk nagy érdekeit kicsinyes versengések által kockára tenni, nem szabad hamis jelszavak alatt kárhozatos harcba bocsátkoznunk, hanem minden erőnkkel arra kell

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

Hermann Struck: Grab des Ger Zedek in Wilna

Struck: A zsidó hitre tért Potocky gróf (Ger Cedek) sírja Wilnában

törekednünk, hogy az eljövendő diadalmas béke korszakába mi is békés felekezeti munkánkkal illeszkedjünk bele. Készítsük tehát elő, mint minden más téren, a mi felekezeti életünkben is a talajt a béke ideje számára, hogy annak elérkeztével azonnal hozzáláthassunk a soká megakadályozott vetéshez, amelynek azután, Isten segítségével, dús aratás lesz a bére!

VÁRNAI ZSENI: A FÁJDALOM

Az országúton szél síkong,
Varjú károg, holló visong
S egy vándor méri az utat.
Nagy messziről rossz szekerek
Száraz kereke nyekereg
S vonítnak rá éhes ebek.

És varjú vájja a szemét,
Holló, a vándor bús fejét
S a vándor vére szerteszét,
Mert ő maga: a szenvedés,
Nem bántja őt e rossz verés,
Mert ő maga: a fájdalom.

Irdatlan hátán nagy bugyor
S a vándor csöndben legugol,
Ahol elágazik az út
S ahol lát egy alvó falut,
Megoldja csöndben batyuját
S útnak küldi egyik fiát.

Ahol pedig kőrengeteg:
Ott sok fájdalomgyerekek,
Viszik szét az izenetet
És gajdolják: Oh fájdalom,
Most útra kelt a fájdalom,
A messze nagy hegyek felől.

Ő pedig vándorol tovább,
A végtelen utakon át,
Roskadva hurcolja magát
És mint mélységes, ős kutak,
Sírnak alatta az utak,
Úgy sírnak léptei alatt...

SZÉKELY BÉLA: TÜNŐDÉS

(Északi harctér)

Apadt víz medrében mire várhat
magas hegyekről sodrott, elakadt kavics?
Új esőkre tán, melytől majd megárad,
vagy mohtakartan tudja, hogy minden út hamis.

És mire várhat, kit sorsa elsodort
hűs mohaágyból vizeknek iszapos mélyire,
eget se lát, csak vérrel tajtékzó fodort,
s benne a hold véres képe: Felsebzett éj szíve.

Feküdtem a vágyak apadt medrében elakadtan
magamat kétséggel, szavakkal betakartam,
az eget néztem és a felhők szüntelen futását.

Most e rút idők alvadt iszapjába süppedt
a vágyak, a kétségek harangja. A vérben elmerültet,
lesz-e, ki kiemelje s hol leszek akkor én?

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

PATAI JÓZSEF:
AZ ÖREG ZSOLTÁROS

I.

Ennyi mára elég volt — mondotta magának a favágó Dávid, akit az „öreg zsoltáros" néven ismert mindenki. — Elég lesz egypár napra — ismételgette magában —, hála Istennek, elég lesz. És odatámasztotta nehéz fejszéjét a fatörzshöz, melynek egyik csonka ágán kis világító lámpás égett. Az erdő hideg volt és ködös, nyirkos párák szállottak fel az alvó föld leheletéből, az erdő madarai is mélyen aludtak a falombok között, csak itt-ott ébresztette fel az öreg Dávid egy-egy erősebb fejszecsapása; éles, metsző csipogás hallatszott ilyenkor az éjszakában és Dávid ijedten belefogott egy zsoltárba, halkan elzümmögte a lágymelódiájú héber verseket és úgy érezte, hogy engesztelő szavával újra visszaringatja az erdőt éji nyugalmába, melyet ő bűnösen megzavart. A lenyesett galyak, a felaprított fadarabok egyre nagyobb halommá nőttek körülötte. És Dávid reszkető kezekkel kötötte csomóba keserves munkájának gyümölcseit és vitte görnyedt hátán a kocsiútig, ahol rozoga talyigája és fáradt, kehes gebéje türelmetlenül várták. Kis lámpása most a kabátja felső gombján lógott és alulról élesen megvilágította az öreg Dávid hosszú szakállát, oldalt lelógó fehér hajtincseit és sűrű ráncokkal redőzött arcának mély barázdáit. Aki messziről látta volna a törpévé görnyedt, világítófejű öreget, amint a sötét erdőben zsoltárt énekelve szaporítja lépteit a fák között, azt hihette volna, az erdő daloló gnómjai szaladgálnak a titokzatos éjszakában.

A talíga lassan megtelt. Az öreg Dávid felszállt a tetejére, leült egy fatuskóra, összébb húzta a kabátját, egy erős fuvással eloltotta a lámpását, majd meggyitezte vén lovát és lassan elindult.

Mikor kiért az országútra, már hasadni kezdett a hajnal. A csillagok felöltötték ragyogó fehér szárnyaikat és belekezdtek a reggeli zsoltárba; az öreg Dávid fáradtan noszogatta a gebéjét és csak félszemmel nézte a hajnali csillagok karát, de csakhamar kidörzsölte a fáradtságot a szeméből és ő is zsoltárba kezdett:

„Dicsérjők Őt a fénylő csillagok,
Dicsérjők Őt az egek egei..."

Azután zsoltár zsoltárt követett és bár az öreg Dávid ifjúkorában keveset tanulhatott s a szent énekek szövegeiből sokat meg nem értett, már annyira egybeforrottak a szavak az ő lelkével, hogy valami mindig megvillant benne a versek értelméből is.

„Kegyelmezz Isten, ó, kegyelmezz,
Mert jóllaktam már győtrelemmel..."

És az öreg Dávidnak agyán átvonult a hosszú évtizedek nehéz küzdelme. Negyven éve vágja a fát és hordja be a kis városkába Medzibezbe eladni. Már hajnalban ott kell állnia a piacon és jobb korábban érkezni, mint lekésni, ha csak nem akarja, hogy farakományát kegyelemből megvegye tőle a Bal-Sem vagy Reb Nachum, a nagybérlő. Tulajdonképen nem is érti, miért is tisztelik ezek úgy őt, az egyszerű favágót, aki egyebet sem tud, mint néhány zsoltárt lemorzsolni. Se Tórát, se Talmudot, se Kabbalát. De tehet-e ő róla? Ha apja olyan gazdag lett volna, mint Reb Nachum, bizonyára taníttatta volna... Így mit tehet egyebet, minthogy minden rakományából lopva letesz néhány csomót a Bal-Sem udvarába, hadd fűtsenek vele azok, akik olyan boldogok, hogy Tórát tanulhatnak... Azután bemegy a templomba, odaáll a frigyszekrény elé és elénekel néhány zsoltárt. Így várja be a napfelkeltét és a piaci időt. Azután hazatér és kezdheti a fagyűjtést újra.

„Sokat sanyargattak ifjúkorom óta,
Mély barázdákat szántottak a hátamon..."

De ifjúkorában volt legalább miért kínlódnia. Előbb beteg apjáért és anyjáért, később feleségéért és gyermekeiért.

„Mint termékeny szőlőtőke oldaladon feleséged,
Gyermekid, mint olajfaágak vesznek körül téged..."

Most egyedül áll, árván, elhagyottan, nincs kinek dolgoznia, csak önmagáért kínlódik még. Mindig keze munkája után élt, nem akar öreg napjaira sem kegyelemkenyeret enni.

„Kezeid fáradtságát, ha eszed,
Boldog vagy és jó neked..."

A zsoltárok egyre fogynak. Mire Dávid a Hallelujához ér, már ott áll a talígája a medzibezi kis zsinagóga előtt. Az öreg zsoltáros leszáll megmossa a kezeit és belép a templomba. A hajnali sugarak vidáman szökdösnek be az ablakon és az ajtóüvegen és megcsókolják a frigyszekrény ezüst függönyét, amely csillogni, villogni kezd, hogy az öreg Dávid szeme káprázik bele... Gyorsan felszalad ő is a frigyszekrény elé, hideg ajkával megérinti a ragyogó függönyt és belekezd újra a zsoltár áhítatos zümmögésébe...

Bent a templomban még nem volt senki. De a templom előtt már hallani lehetett az ébredő kisváros szaporodó lépteit. És aki a zsinagóga előtt elment és látta kint a rozoga talígát és belülről megütötte fülét a hajnali zsoltár édesen síró melódiája, már tudta, hogy bent az öreg favágó Dávid önti ki megtépett szegény lelkének foszlányait a Világnak Mindenható Ura előtt...

II.

Mikor az öreg zsoltáros kijött a kis zsinagógából, megdöbbentő meglepetés érte. A talíga nem volt a helyén. Öreg gebéjét, amely máskor olyan hívogató jámbor szemekkel fogadta, nem látta sehol. Az agg Dávid ereiben elhűlt a vér. Támolyogva ment néhány lépést előre az utca sarkáig, messzemeredő szemekkel nézett körüskörül. A talíga eltünt. El, a jóságos, szelíd gebével és a nehéz

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

König David im Gebete
Prager Kupferstich im Besitze des Ungarisch-jüdischen Museums

A zsoltáros Dávid király
Régi prágai metszet a Magyar Zsidó Múzeum gyűjteményéből

farakománnyal, verejtékes napok és álmatlan hajnalok drága gyümölcsével együtt. Mi történhetett? Elindult a gebe magától vagy erőszakkal elhajtotta talán egy kegyetlen tolvaj? Ki tudja? Az öreg Dávid még egy darabig járt-kelt az utcán, kérdezősködött járókelőktől, kutatott, keresett és amikor látta, hogy hiábavaló minden, szokott tompa rezignációjával beletörődött a sorsába. Hiszen többet, drágábbat is vesztett ő már életének hosszú napjaiban. Mindjárt meg is találta reá a megfelelő zsoltárt és halkan mormolva a szent szavakat ment vissza a zsinagógába:

„Ezek szekerek, azok lovak erejében,
Mi pedig bízunk Istennek nevében...“

A kis zsinagóga előtt már ekkor csoportokban állottak az imára gyülekező medzibeziak és megilletődve tárgyalták az öreg zsoltáros szomorú esetét.

— Már úgyis nyugalomba mehetne az öreg.

— De miből éljen?

— Majd ellátja a község.

— De az öreg zsoltárosnak nem kell a koldus-kenyér.

— Majd kap valami könnyű munkát a városban.

— No éppen ott jön Reb Nachum, a bérlő, majd ad még egy embernek enni.

— Reb Nachum el van most foglalva az új Tórával.

— Ez is Tóra. Sőt legfontosabb Tóra!

— A Bal-Sem szerint az öreg favágó egyszerű, hibás zsoltármondása többet ér, mint némely gaon szikrázó Tóratanulása...

— Majd csak nem hagyják éhen halni.

— Az öreg, úgylátszik, nem is bánkódik, szépen tovább énekli a zsoltárait a szokott hibáival...

— Pszt! A Bal-Sem azt mondotta, hogy nem szabad az öreget kinevetni, ha a szöveget hibásan mondja is, mert Dávid király sohasem gyönyörködött úgy még a túlvilágon a földiek zsoltáréneklésében, mint amikor az öreg favágó énekét hallja...

— Dávid király lelke él talán az öreg favágó Dávidban.

— Talán a harminchat titkos jámborok közül való, akik a világ fentartói és az ősatyák szellemeivel érintkeznek...

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

Reb Nachum, aki ezalatt a csoporthoz közeledett, szintén hallotta már az öreg zsoltáros tragédiáját és amint a templomba érkezett, mindjárt odasietett a favágó Dávidhoz:

— Majd nálam leszel ezentúl, fát fogsz aprítani, mint azelőtt és segíteni egyet-mást a ház körül, kapsz ezért enni, inni és egy-egy öltözet ruhát husvétra és sátorosünnepre.

Az öreg Dávid nagyon boldog volt. De nem köszönte meg Reb Nachum jóságát. Hiszen ő tovább is kezemunkáját fogja enni, csak egynek tartozik ő hálával, annak, aki sohasem hagyta őt el egészen és akinek azt a sok-sok zsoltárt énekelte egykor szent Dávid király...

III.

Reb Nachum házában hetek óta nagy a sürgésforgás. Hetedhét városra szóló ünnepségre készülnek, egy új Tóra felavatására, amelyet Medzibez leggazdagabb zsidója annyi fénnyel és pompával készíttetett el, hogy csodáival tele volt az egész világ. Van, aki kész Tórát veszen és odaajándékozza a templomnak, van, aki pergamentet vásárol és megrendeli reá a tóraírónál az írást. Reb Nachumnak ez nem volt elég. Ő hibátlan testű vemhes teheneket vásárolt, ezeknek borjait úgy szoktatta, hogy szopás előtt előbb a tehén tejének egy részét szegény gyermekek számára fejték. A borjakat aztán hónapig felhizlalta olyan szecskán, répán, korpán és egyéb takarmányon, amelynek kétszeres tizedét szegény kohanitáknak adta. A hízott borjúkat levágatta a legjámborabb metszővel, a húst egészen szétosztotta a város szegényei között, — soha sem ettek szegény emberek annyi húst, mint akkor Medzibezban — a bőrt pedig feldolgoztatta pergamentté saját házában olyan fiatal zsidó cserzőkkel, akik még soha tisztátlan állat bőrével nem foglalatoskodtak. Aztán elhozatta Lublinból a leghíresebb tóraírót, aki hónapokig ült Reb Nachum házában és írta a pergamentre a szent betűket. Valahányszor Isten nevéhez ért, megfürdött a szent fürdőben, mielőtt a szót leírta. Reb Nachum tejbe-vajba fürösztötte a tóraírót és egész családját. És a beavatottak nem győzték eléggé csodálni Reb Nachum bőkezűségét. „Egy vagyont költött az új Tórára," mondották mindenfelé.

Végre elkészült és Reb Nachum hozzálátott a Tóraavatás ünnepéhez. Szem-száj tátva maradt, mikor a nagy készülődésekről hallottak. A leghíresebb rabbik voltak meghíva messze városokból és Reb Nachum még azt is kikémlelte előre, kinek mi a kedvenc étele, kedvenc falatja. A házban napokig nem szünetelt a kémény füstölése és Dávid, az öreg favágó szaporán aprította a fát és vagdosta a rőzsét a tűzhely alá, miközben egyre mormolta a zsoltárverseket:

„Ifjú voltam, öreg is lettem,
S nem láttam jámbort elveszetten..."

Az avatóünnep a kertben emelt hatalmas díszsátor alatt folyt le. A Tóra befejező betűinek beírását elárverezték a község szegény leányainak hozományára. Azok írták be a betűket, akik a legtöbbett ajánlották fel e szent célra. Az utolsó betűt pedig a Bal-Sem írta be és Reb Nachum arca ragyogott az örömtől és a boldogságtól, amikor nagy művének szerencsés befejezését látta. Egész éjfélig tartott ezután a lakoma, amelynek legfőbb fűszere nem a sok főtt-sütött étel zamata volt, sem a fejet elkábító tokaji és karmeli borok finom aromája, hanem az új dalok, miket Lublinból, Belzből, Szandecből és mindenfelől a vendégek magukkal hoztak, főképen pedig azok a szent és rejtelmes szavak, miket a vendégek a Bal-Semtől, a Titkok Titkainak nagy mesterétől hallottak...

Hajnal előtt, mikor a virrasztó szemekre már ránehezedett az álom és már csak alig néhányan tartották magukat, a Bal-Sem intett Reb Nachumnak, fogjanak hozzá az asztali áldáshoz, mielőtt virradni kezdene és elérkeznék az ideje a reggeli imának. Reb Nachum, aki maga is, a nap izgalmaitól elcsigázva, már alig bírta nyitvatartani a szemét, félig szunnyadva kiáltotta:

— Dávid! Hej Dávid! Hozd be a vizet a kézmosásra!

Senki sem felelt és Reb Nachum szenderegve ismételte:

— Hol a favágó? Vizet!

Az öreg Dávid tipegve jött be.

— Hol voltál eddig? — türelmetlenkedett Reb Nachum.

— Csak kint voltam a sátor előtt és elmondottam néhány zsoltárverset — felelt az öreg favágó szerényen.

— Erígy a pokolba a zsoltáraiddal — mordult reá Reb Nachum, — hozz inkább vizet. Nem látod? Bal-Sem már vár...

A Bal-Sem szeme megvillant a durva szavakra, szeretetteljes pillantást vetett a megszégyenített favágóra, azután haragosan Reb Nachumra nézett, aki nem bírta ki a caddik szúró pillantását és lesütött szemekkel, mintha valami bódulat fogta volna el, hátrazökkent a karosszékében.

És ekkor történt a következő csoda:

Reb Nachum háza előtt hirtelen egy robogó hintó állott meg. A földesúr hintaja volt, aki beizente, hogy tüstént beszélni akar a bérlőjével. Reb Nachum ijedten ment ki az utcára, alázatosan köszönt, de a gróf észre sem vette a köszöntését, csak dühösen reámordult, hogy három napon belül távozzék a földjéről és az árendájából. Reb Nachum kétségbeesetten könyörgött, ne juttassa koldusbotra, tekintse feleségét, gyermekeit, inkább dupla bért fizet. A földesúr reá sem hederített, csak ismételte parancsát. Reb Nachum reálépett egyik lábával a hintó lépcsőjére és a gróf felé a hintó belsejébe hajolva könyörgött, adjon legalább egy félévi halasztást vagy legalább aratás utánig. A gróf intett a kocsisnak, az megrántotta a gyeplőt, a lovak tovább vágtattak és magukkal vitték a könyörgő Reb Nachumot is, aki messze kint az

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

erdőben leesett a száguldó hintóról és elájult. Mikor eszméletére tért, egy ismeretlen nagy erdőben találta magát. A sötét éjszakában nem látott sem utat, sem ösvényt, csak magas fekete fákat. Elszántan, de félelemmel a szivében indult utat keresni a sötétségben. Ment, ment és úgy tünt fel neki, mintha évekig bolyongana itt az örök sötétség birodalmában. Már alig emlékezett vissza, hogy mi történt vele. Ekkor eszébe jutott egy zsoltár; halkan mondani kezdte a szavakat:

„Szólj az Úrnak, Te vagy menedékhelyem
S nem félsz a rettegéstől sötét éjjelen".

Hirtelen világosságot pillantott meg messziről. Arra tartott. Mintha egy gyönyörű nagy palota úszna tündöklő fényben. Minden ablakból ragyogó világosság áradt, mintha négyszögű holdak lebegnének csillagos tejúton. Valami csodapalota lehet — gondolta. Az ajtó nyitva volt. Reb Nachum félénken ment be a nyitott terembe és reszketve húzódott a fehér, jégvirágos kályha mögé. Alig tudott körülnézni a káprázattól. A falak köröskörül mind ezerféle fényben csillogó és mégis csodálatosan átlátszó kristálymezők voltak, miken a fekete égbolt csillagai keresztültörtek és felbomló hideg sugaraik millió szinben szikrázva ömlöttek be és verődtek vissza. A mennyezetről sűrűn lelógó óriási gyémántdarabok vakító fényt löveltek a terembe, amelyet csudás, hűvös illatok töltöttek meg. A terem közepén hosszú zöld szmaragdasztalnál kristálykarosszékekben szinte átlátszótestű, fehérruhás aggastyánok ültek, mintha a patriarchák Ábrahám, Izsák, Jákob, Mózes, Áron, Dávid volnának és köröskörül ismeretlen arcú, fehérköntösű alakok. Különös titokzatos jeleket váltanak egymással, majd megszólal az egyik, aki az asztalfőnél ült:

— Itt vannak-e a harminchatok mind?

— Itt vannak — felelt egy tompa hang.

— Halljuk hát Dávid király panaszát!

Reb Nachum összerezzent. Az asztal mellől fölemelkedett egy aggastyán, csillogó aranykorona ékesitette a fejét és egyik kezében nyolchúrú hárfát tartott, amely zengett lágyan, valami túlvilági hangon, andalító-édesen, pedig húrjait kéz nem érintette... És amint Reb Nachum félszemmel az agg király arcába nézett, úgy rémlett neki, mintha az öreg zsoltáros favágó állna ottan kiegyenesedve, méltóságosan, koronásan, fehér királyi palástba...

— Panaszom van az ellen az ember ellen, aki ott áll a terem sarkában, a kályha mellett.

Reb Nachum összeborzadt. Dávid király folytatta:

— Gyalázta az én zsoltáraimat, mikben én a szivemet öntöttem ki az Ur előtt és mik annyi halandónak nyujtanak vigaszt lent a föld kerekén...

— Örök szegénységgel kell vezekelnie — szólalt meg egy szigorú hang, — mint zsoltáréneklő koldus bolyongjon végtelen utakon...

Reb Nahum a földre roskadt és már csak félig eszméletlenül hallotta, amint az asztalfőn megszólal a Bal-Sem ismert hangja. Megindító, könyörületes

Cassas: Synagoge — Jeruzsálemi zsinagóga. (Cassas metszete)

szavakkal kérleli az agg királyt, bocsásson meg egy gyarló halandónak, aki ma fényben ragyog, holnap árnyékban reszket, engedje meghosszabbitani por és hamu dicsőségét és ha majd visszatérhet otthonába, kiszáll a szivéből a gőg és alázatában enyhülést talál a felséges király zsoltáraiban...

— Én megbocsátok neki — szólt az agg király, — megbocsátok neki a Bal-Sem kedvéért...

Ezekre a szavakra Reb Nachum magához tért, felemelkedett és körülnézett. De nem látott többé sem palotát, sem erdőt, hanem ott állt előtte a sátorban az öreg zsoltáros, a favágó Dávid, kezében a mosdótállal és a vizzel. A Bal-Sem pedig még mindig szigorú, feddő tekintettel mérte végig...

Reb Nachum bámulva nézett maga elé. Milyen furcsát álmodott pár pillanat alatt. Vagy tán látomás volt a Bal-Sem vagy a favágó csodája? Felállt, szelíden odalépett az öreg zsoltáros elé, kivette kezéből a tálat, letette egy székre a Bal-Sem elé, azután gyengéden megveregetve az öreg favágó vállát, szólt:

— Csak énekeld tovább a zsoltáraidat százhúsz évig. Nálam énekelheted mindig. Majd veled énekelek én is.

Az öreg favágó hálás szemekkel köszönte meg gazdája jóságát. A Bal-Sem pedig látta mindezt és mosolygott...

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

KÉPEK FEHÉR OROSZORSZÁGBÓL

A német trónörökös udvari könyvkereskedése érdekes könyvet adott ki a mult hetekben. A könyv a német főhadiszállás nyomdájában készült és Ludendorff főhadiszállás-mesternek van ajánlva. Szerzői a Mult és Jövőnek ismert berlini művész-munkatársa Hermann *Struck*, akitől a litografiák származnak, és Herbert *Eulenberg*, aki a kisérő szövegeket irta.[1]

Két művészet, az irás és rajzolás művészete nyujt kezet egymásnak ebben a könyvben és mi csodálkozva látjuk, mennyire rokon a kettő. Finom, apró hangulatos irások megrajzolják a témát elevenen és élettel teljesen, finom apró hangulatos rajzok a maguk egyszerű közvetlenségében szinte nem akarnak mást, mint leirni egy-egy jelenetet, egy öreg zsidó férfi fejét, egy kis krajzleros bolt belsejét, vagy Rachelt, az orosz föld szomorú ideges zsidó leányát. Mint egy egyszerű halk dal, amelynek szövege és dallama egyszerre született, úgy hat ez a mű és egy távoli, szomorú föld hangulata, dallama, színe, formája árad belőle. Különösen az orosz zsidók életébe tekinthetünk mélyen, mélyen e könyvön keresztül, amelyből — rajzból és szövegből — néhány szemelvényt bemutatunk olvasóinknak.

[1] Skizzen aus Litauen, Weissrussland und Kurland. 60 Steinzeichnungen mit Text. Von Hermann Struck und Herbert Eulenberg. Hergestellt in der Druckerei des Oberbefehlshabers Ost. Verlag von Georg Stilke, Hofbuchhandlung S. k. u. k. H. des Kronprinzen. Berlin, NW. 7. Preis 10 Mark.

Hermann Struck: Rachel

Struck: Ráchel

RÁCHEL

Lágy és álmodozó és egy kissé fájdalmas rajongásra hajló. Semmit, de semmit sem ért a politikához. Ez nagyon unalmas neki. A zsargont sem érti, nem is beszéli. Chasz wescholem! Isten ments, akartam mondani. Gyülöli a jiddisch beszédet. Csak oroszul társalog vagy esetleg franciául is. Heinét németül olvassa és tudja, mit ért Nietzsche az „Übermensch" alatt. Természetesen tudja. És felette boszankodik, hogy mi ezen csodálkozunk. Arra a kérdésre: ismeri-e Therese Raquint? szánakozva, szelíden mosolyog, vagy ironikusan megjegyzi: „nemcsak a moziból, mint ön!" Nagy fekete szemei oly sokat olvastak! És oly várakozásteljesen néznek az életbe és a világba, vajjon mikor kezd végre regényessé válni minden? És a szája is vágyik tudni erről valamit. De oh, minden oly szomorú, oly szomorú e földön. Ekkor a zongorához lép és játszik: borongó dalt Chopintól, a szegény földönfutótól, a hontalan lengyeltől, legnagyobbik fiától a szegény népnek, amely között élnek ők zsidók, mint sápadt árnyékok a sápadt árnyékok között. Sötéten húzza össze erős szemöldökeit és néhány könnycsepp hull a zongora billentyűire. Egy nőrokona érkezik, ránéz és kiváncsian kérdi: „Sirtál, Ráchel?" Rögtön felhagy a játékkal és becsapja a zongora fedelét, „Megőrültél? Nem is gondolok rá. Az élet prózában van irva".

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

ZSIDÓ TEHERHORDÓ

Zsidó teherhordó. „Hát ilyen is van? Hisz a zsidók csak gazdag emberek lehetnek. Emberek, akik pénzt harácsolnak össze vagy már annyijuk van, hogy kölcsönbe adják. Természetesen magas kamat fejében.“ Így beszél nyugat fia, aki először jön keletre, Oroszországba és oldalról mégegyszer megnézi az öreg legényt, aki kofferjét a vonattól a kocsiig cipeli, amelynek bakján természetesen zsidó kocsis ül. Valóban! „Zsidó profil! Pedig nem néz ki valami nagy kapitalistának.“ „He! Öreg barátom, mennyi a bevétel minden nap?“

Mennyi a bevétel? Ismétli az öreg itteni szokás szerint a kérdést és megtörli a teher alatt izzadó homlokát. „Nuh! Ahogy Isten méri! Egyszer két márka, egyszer három márka, egyszer semmi!“ „És egyszer több is úgy-e?“ „Úgy legyek egészséges, hogy három márkánál több soha“, erősködik az öreg.

„Isten egészséget fog adni neked. Itt van 50 pfennig és még egy kis aprópénz hozzá. Elfogadod a német pénzt?“ „Német pénzt! Miért ne! Isten óvjon minden rossztól, téged, feleségedet és gyermekeidet, jó uram!“

A kocsi tovább indul. Az öreg utánanéz, mintha az életet nézné, amely elrobog mellette. Aztán a pénzre néz a kezében. „Micsoda kérdései is vannak egy gojnak!“ gondolja és sóhajtva, kényelmesen tér vissza a dolgához.

ÖREG FEJ

„Miért fest oly szívesen öreg zsidó fejeket, mester?“ kérdezték egykor Rembrandtot.

„Mert az élet fájdalma kétszeresen nyilatkozik meg vonásaikban. Mert ők azt, amit mi mindnyájan, akik itt lélekzünk, átélünk és átgondolunk, még keservesebben érzik mint a többi emberek, mert hisz létezésük már kezdettől fogva sós könnyekkel terhes. Mert szomorú arcukon, a legjobbjaik arcán, ijesztő és csodálatos világossággal tükröződik az érzés, hogy idegenek a földön. Mert náluk az emberi arc kis felületéről, amelyet két kézzel el lehet takarni, az emberi nem egész tragédiáját le lehet olvasni. Mert homlokuk ráncaiban, szemük tekintetében, a vonásokban a szájuk körül, a legkeserűbb csalódások, — azok, amelyeket öregségünk küszöbén álmaink kopárrá vált mezejéről szedünk össze — oly magasztosan vannak kifejezve, mintha a világ hiábavalóságának állítottak volna emlékművet az arcukban. És végül, mert mindannak dacára az emberi reménykedés és a túlvilágba vetett bizalom ritkán talál meghatóbb kifejezést mint az ajkakon, amelyek zsoltárral köszöntik a napot és néhány homályos talmudi mondással fejezik be, halkan suttogva, mintha ezeknek nyomában felfedeznék az utat, amely a paradicsomhoz vezet.“

Hermann Struck: Jüdischer Gepäckträger — Struck: Zsidó teherhordó

GER CEDEK SÍRJA WILNÁBAN

Egy óriási fa tünik szemünkbe a kevés között, amelyek itt gyökeredzenek. Törzs nélkül, közvetlenül a földből nő öt nagy széjjelterpeszkedő ággal. Mint egy hatalmas teknős, vagy krokodilus, valami lábnélküli, úgy rémlik messziről. Szövetrongyok, fadarabok és kövek, amelyeket a temető látogatói hoztak ide, szürkén és piszkosan diszitik mint szomorú ékités. A Ger Cedek sírjából nőtt ki, a gazdag lengyel gróf nyugvóhelyéről, aki két évszázaddal ezelőtt tért át a zsidóságra. Nem egy szép zsidónő iránti forró szerelemből, mint amilyen rabul ejtette Grillparzer spanyol királyának szivét, hanem Mózes isteni tanitása a Pentateuch törvényei és a kabbala titkai iránti tiszteletből. A fa szétrepesztette a sirkövet, amint egykor a bölcseség utáni túlhatalmas metafizikai vágy szétvetette a gróf életének kereteit és őt

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

Hermann Struck: Studie

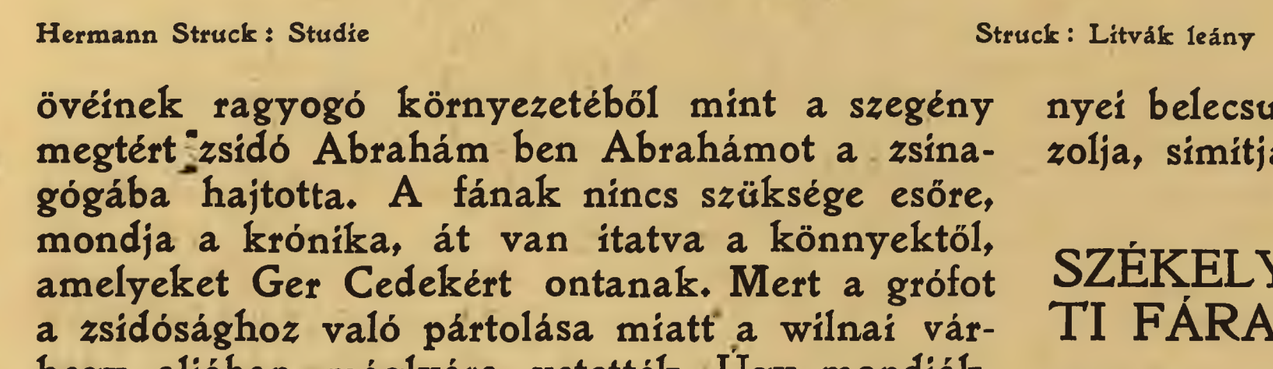

Struck: Litvák leány

övéinek ragyogó környezetéből mint a szegény megtért zsidó Abrahám ben Abrahámot a zsinagógába hajtotta. A fának nincs szüksége esőre, mondja a krónika, át van itatva a könnyektől, amelyeket Ger Cedekért ontanak. Mert a grófot a zsidósághoz való pártolása miatt a wilnai várhegy aljában máglyára vetették. Úgy mondják, aranylépcső ereszkedett le az égből a máglyához, hasonló Jákob létrájához, fénylő angyalok seregének közepette. Legfelül Ábrahám ősatya fogadta a jövevényt. Ger Cedek földi maradványait pedig a hitközség fejei övéiknek tetemei mellé helyezték. Izrael halottai között, a csodálatos fa alatt, a gyorsfutású Wilna partján nyugszik a lengyel gróf porhüvelye.

ZSIDÓ KŐMÍVES

„Ich bin Schmerl, der Müler." Tudok festeni, falazni, mázolni. Mit mondjak még nektek az életemről? A feleségem meghalt a háború alatt. Három fiam az orosz seregben szolgál. Elestek-e, vagy fogságba kerültek, nem tudom. Hálát adnék Istennek, hogy ha csak foglyok volnának. Idősebb leányaim Wilnában maradtak. A legfiatalabb vezeti itt a háztartásomat. Jöttek az oroszok és azt mondták: „Huszonnégy órán belül el kell hagynotok Kownot. Akit holnap délután négykor még itt találunk, azt leöljük".

„Három tulajdon fiam van nálatok a hadseregben", mondottam.

„Azért még jó kémszolgálatokat teljesíthetsz az átkozott németeknek", felelték.

„A gyermekeimre esküszöm, hogy még soha egyetlen németet sem láttam". Rámordítottak: „Ti nyomorult zsidók, magatok is félig németek vagytok".

„Feleségem teherben van már nyolcadik hónapja. A gyermekkel együtt elpusztulhat a menekülésben", szólottam újra. Kinevettek.

„Rendben van. Akkor egyszerre két zsidóval lesz kevesebb a világon!" Így aztán elhurcolkodtunk huszonnégy óra alatt. Aggok, betegek, gyermekek, őrültek, csecsemők és terhes asszonyok. Mind egyremásra. Mint egy sereg kutya, amelyet összefognak és elkergetnek. Ennyi nyomorúság még nem volt a földön. Amit a tanítóm a spanyolországi zsidóüldözésről beszélt, az gyerekjáték volt ehhez képest. És ha ezer évig élnék is, azt sohasem tudnám az oroszoknak elfelejteni, hogy mit tettek velünk!"

És Schmerl, a mázoló sír és könnyei belecsurognak az agyagba és könnyeivel mázolja, simítja az új falakat.

SZÉKELY BÉLA: CSAK MENJETEK TI FÁRADT KATONÁK...

Mint súlyos pajzsokkal légiók menetje,
görnyedve indul áldozni Marsnak, a harci
úgy vonul pajzsosan neki az éjnek, [keménynek
verseimnek tépett és vánszorgó regementje.

Az égen — e nagy Sobon-csillagok verése perdül
s a rideg és messzihúzódó utakon
— bár bús az ütem, egyforma monoton —
e bús csapat ujjongó harcra nekilendül.

Csak menjetek ti fáradt katonák,
hozsannás katonák. Már vár valaki rátok,
hogy könnyű győzésre megadja magát.

Csak menjetek Ünnepi szent győzelemre,
szívem görnyesztő bíborpajzsától súlyosan,
mely bár győztök, győzötten húz a földre le.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

S. SCHACHNOWITZ: HAJNALBAN

Az öreg Kusselnek tulajdonképen nem volt kifogása a nyár ellen, nem volt útjában és nem volt cseppet sem terhére. A nap csak megtörve, gyönge sugarakkal ragyogott, mikor a betört ablakokon át alacsony, dohos szobájába lopózott. Zöld mezők, viruló ligetek nem vontak határt szemei előtt, hanem sok pocsétától meg-megszaggatott homokpuszta terpeszkedett háza előtt, egész a Memel-folyóig. Virágzó fák nem voltak Kusselnek útjában, mert Ersevil városában fákat csak a temetőben lehet találni. Ezeket is csak Elul hónapjában látta Kussel, mikor már a sárgult falevelek kezdenek lehullani a fákról. Mikor ezt látta, örült neki, mert ez volt biztos előjele az eljövendő télnek. Igazi örömei Kusselnek csak télen voltak. Télen tudott csak az ő benső élete igazán kibontakozni. Kussel imádkozott Ros-Hasonokor, sírt az Engesztelés napján, pálmaágat rázott Sátorosünnepkor és táncolt a Tóra örömünnepén. De mindez csak bevezetés, előkészület, előjáték volt. Az igazi élet csak a téllel kezdődött — a hosszú éjjelekkel — nyugodalmas lélekemelő óráival, melyeket a jól befűtött kályha mellett a Beszhamidrásban töltött. Télen gyakorolta Kussel tulajdonképeni élethivatását.

Kusselnek sokféle hivatása volt, habár igazolójegyébe így volt beírva: foglalkozásnélküli... Mindennap dohányleveleket tört egy finom fajtájú tubákhoz, mely különösen kellemes aromájáért egész Ersewilben híres volt, azonkívül minden pénteken főtt faggyúból szombati gyertyákat készített, melyek nagy keresletnek örvendtek. Szukkosz ünnepe előtt pedig pálmaágat kötözgetett, eladogatott fűzfavesszőt és más hasonló kegyszert. Kussel mindezzel azonban csak külsőleg foglalkozott. Tulajdonképeni hivatása, az a hivatás, mely őt lelkesítette és boldogította, melyben tökéletes volt, melyben lelke fölemelkedett, az — az „imárahivás" volt.

Kussel nem volt valami közönséges „imárahivó". Mint a Talmudegylet templomszolgája, kötelessége volt szombatonkint hajnalban négy órakor a tagokat felkölteni a tanuláshoz. Ő e kötelességét igaz akarattal és bensőségteljesen végezte, mint egy művész, aki mindig jobban és jobban tökéletesíti magát művészetében, amelyen szívének minden egyes idegével csügg...

Koromsötétség borít be még mindent. Hideg északi szél süvít vastag hópelyhektől kísérve. A levegő jeges, hideg és metsző. Mélyen alszik a mindenség. És ekkor egy sötét alak mozgolódása hallik és kiáltja bátortalanul, de hallhatóan a sötét éjbe:

Hermann Struck: Jüdischer Maurer — Struck: Kownoi zsidó kőmíves

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

— „Izrael, szent nép, keljetek föl, keljetek föl Istenünk dicsőítésére!“

Kussel összébbszoritotta teste körül régi szürkére kopott, lyukas kabátját, magastetejű prémsapkáját mélyen fejére húzta, ment és hivogatott. De nem hivogatott, hanem énekelt, kért, sirt, sóhajtozott, könyörgött, fenyegetőzött és akik hallották, valósággal megborzongtak ágyaikban, figyeltek és felkészültek a hivogató szóra és a megkapóan szép istentiszteletre mentek a hideg sötét éjszakán...

Az utca lassankint élénkebb és élénkebb lesz. Egyik a másik után kel föl és megy — a hivást követve — a sötét utcákon át a Beszhamidrásba, hol a hosszú, erősen megvilágitott és szent könyvekkel telirakott asztal és a meleg kályha várakozik rájuk. „Jó szombatot, Reb Kussel“ köszönti valaki, mire ő büszkén, örömmel és méltóságteljesen válaszol „Jó szombatot, jó esztendőt!“

Ez az ő műve volt, ő volt, aki felrázta őket álmukból, a közömböseket, az alvókat és noszogatta a későnkelőket, része van tehát érdemeikben...

Kussel mindig tovább és tovább megy, énekelve, ujjongva, toborozva, csalogatva. Mindig újabb csoportok tünnek elő a sötétből, hogy a Tóra világos és meleg helységébe összegyűljenek.

Keljetek föl, Izrael fiai, keljetek föl Isten dicsőitésére.

*

Egyszer oly fatális balszerencse történt Kussellel,

Hermann Struck: Studie — Struck: Tanulmány

mely ha egy kevésbbé vasidegzetű és jókedélyű emberrel történik, bizonyára elvette volna kedvét ettől az ideális feladattól örökre. Cheswan hónap eleje volt, a költözködések és lakásváltoztatások ideje a litván gettóban. Kusselre nézve ez az idő mindig kritikus és veszélyes volt. A be- és kiköltözések, a határeltolódások, megzavarták és kihozták a rendes kerékvágásból, megbillentették az egyensúlyt. A horizont nagyon megváltozott és kis környezetének geográfiai határai elmosódtak. Kussel tanácstalanul állott és nem tudta, hol ki s hol be, nem tudta, hol van barátja és hol van ellensége az éjszakai Tórastudiumnak. De mit törődött ő ezzel? Zsidó, mindig zsidó marad, akár tagja a Tóraegyletnek, akár nem. És ha talán valaki mégis félreérti az éjszakai nyugalom megzavarását, durva szavakkal illeti, vagy kiszidja, annál jobb, annál nagyobb Kussel apó érdeme és öröme. Ez alkalommal azonban a dolog sokkal aggasztóbb volt.

Jóna, a buzgó hitközségi tag, Cheswan hónap elején kiköltözött lakásából. Helyébe a kis fatornyos házba Iwan költözött, a keresztény adóhivatalnok, faragatlan durva ember és elkeseredett zsidógyülölő. Kussel azonban minderről semmit sem tudott.

„Jiszroel! Szent nép!“ kiált Kussel énekelve, könyörögve az alvó adóhivatalnok ablaka alatt. Benn semmi sem mozdul. Kussel most még hangosabban, sürgetőbben és esdeklőbben kiált. Semmi válasz. Kussel végre bekopogtatott az ablaktáblán, benn azonban még erre is minden csendes. Halotti csönd honolt...

Kussel ekkor goromba lett.

„Jóna“ — kiáltja — „te is a henyék közé tartozol már, te is nagyalvó lettél?! Mit gondoljak, ők ott már tanulnak és te itt az ágyadban lustálkodol?!“

Ez használt. Először kutyaugatást hallott, majd nehézkesen cammogó lépteket egyenesen a kapu felé. Most már ijedten, megrémülve látta Kussel a nagy tévedést, de mikorára ez átvillant agyán és el akart szaladni, már késő volt. Már nyakoncsipték. Átkozódások, fenyegetőzések, szidalmak között hullottak az ütések már szegény öreg fejére, hátbavágásokkal és lábrugásokkal tarkitva. Kussel szemei előtt káprázott minden és félig eszméletlenül terült el a hideg havon. Most támadója szünetet tartott az ütlegekben, majd megelégelte s mint aki jól végezte dolgát, visszavonult házába, sorsára hagyva áldozatát.

Kussel egy darabig minden segitség nélkül, félig eszméletlenül feküdt a földön. Később a hideg lé, mely a lehullott hótól olvadozni kezdett s mely fekhelyét egészen átnedvesitette, felkeltette életösztönét és lassankint mindjobban magához tért.

Lassan felemelkedett. Tele volt sárral és piszokkal. Didergett a fájdalomtól és hidegtől... Igy

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

Hermann Struck: Studie

Struck: Tanulmány

vánszorgott lassan, nehézkesen a Beszhamidrásba... Mikor azonban meglátta a lámpavilágot a távolból hívogatóan és barátságosan integetni, lassankint jobban és jobban magához tért, jól érezte magát és valami különös melegség áradt ki szívéből. Lerázta magáról a havat és belépett a fényesen megvilágított, meleg, barátságos szobába. A hosszú asztalnál ültek már azok, kiket ő felköltött és *tanultak* olyan örömmel, olyan boldogan és olyan nagy igyekezettel. Ez a meleg, kellemes atmoszféra körülövezte őt is, a szegény, félig agyonütött „imahívogatót", megmámorította az agyát és boldoggá kábította a szívét...

Kussel egészen vígkedélyű lett, fájdalma egészen elmult. Boldogságtól sugárzó szemeit az ég felé fordította és csendesen, buzgón fohászkodni kezdett Istenéhez:

— Íme, lásd, Uram Teremtőm, milyen nagy néped is van Neked és mily nagy a különbség ezek és mások között! Ők ütöttek, taszítottak, lábbal tiportak engem, miért... mert egy pillanatra felzavartam őket álmukból... Ezek azonban idejönnek, megfogadják hívásomat és köszönetet mondanak azért, amiért felköltöm és Teremtőjük iránti kötelességeikre figyelmeztetem őket. Nézd, nézd, nagy az ő számuk, mily boldogak és megelégedettek ők mind. Ribónó sel olom, Világ Ura, ilyenek ők és ilyenek vagyunk — mi.

Fordította: *Leitner Zoltán*

(A *Mult és Jövő könyvtár* kiadásában megjelenő „Litvániai történetek" című novelláskötetből.)

SZÁSZ MENYHÉRT: A VÁNDOR ÉNEKE

Árvább vagyok, mint voltam,
E rossz batyut viszem,
Húsz évet vándoroltam
Erdőn, hegyen, vizen.
És mindig vidám füttyel
S nótával ajkamon
Beszélgettem a fürjjel
Tavaszi hajnalon.

Velem szemelt a vén hold
A hosszú éjszakán,
Az erdő az enyém volt
S új hajnalig tanyám.
Ha lány jött, az enyém lett
S száz virág jött velem,
A Nap arcomra fénylett
S aranyport szűrt nekem.

A hosszú út előttem
Mutatta az irányt
S az ég kékje fölöttem
Száz csillagot kínált.
Egy-egy házba betértem,
Jó lélek fogadott.
Falat kenyérkét kértem
S azt boldogan adott.

Akkor még vidám voltam,
Gazdag vándorlegény,
Volt erdőm, mezőm, holdam.
De úgy lettem szegény,
Hogy utamat elönté
Egy bábeli zavar:
Mely az erdőt feldönté
És világot kavar.

Az utakat feltépik
A szürke emberek,
Az erdőt el sem kérik
S nem marad egy berek,
A kövér varjú krákog
S már mozdulni se bír,
Hullát ölel az árok,
Hol margaréta nyílt.

A földnek szive dobban
Száz kürtnek szava sír
És mindig jobban, jobban
Közelg felém a sír...
A szürke ember lépje
Lábával síromat
S én felviszem az égbe
A fűzfasípomat.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

ABÁDI IMRE:
A SZEDSERAI HŐSÖK

Ezeket az apróságokat Palesztina áldott földjéről hoztam, ahol még a rögek is meleg, lüktető szívekként hatottak reám, melyek csak érted, érted dobbannak Izrael.

Ti, kiket szertefújt a századok szele, akik az őshaza tájaitól messze, a számüzetésben születtetek és az ősi vér szívetek mélyén tán meg se mozdul már a szent rögek említésekor, oh, ti bizonyára nem is értitek már, hogy lehet az ősi rögre ráborulni, ti nem is hiszitek talán, hogy ez a föld hív bennünket, hogy tízszerte jobban jutalmazza a zsidó kéz munkáját, mint bárkiét, pedig ez igaz, igaz. De, hogy e föld gazdag hálája mégse lehet azoké, akiket tiszta vágyuk visz oda, hogy ezen a földön éppen azok

Cassas: Ruinen aus Galilea

Galileai romok. (Cassas metszete)

nem boldogok, akik legjobban megérdemelnék, ez a legszomorúbb, a legfájdalmasabb valóság. Hogy miért, miért? Sok volna elmondani. De egy álom, melyet a népmonda ereje már is hitelesített, talán elegendő választ ad e kérdésre. A szedserai hősök szerepelnek ebben az álomban.

Úgy fogom elmondani, ahogy azt egy csendes galileai éjszaka nehány somertől hallottam, miközben a sugárpillájú csillagszemek a könnyezésre emlékeztetve hunyorgattak fölöttünk. Változatlanul adom, a maga egyszerűségében és annak a dicsfénynek a ragyogásában, amellyel ez a kis legenda a martirhősök emlékét körülveszi.

*

Szedsera:

Egy apró, csendes falucska ez Galileában, melynek neve egy halhatatlan nemzet örök könyvébe került. E név majd a legendák szárnyán egyik nemzedékről a másikra száll, mert egy közös nevet adott azoknak a hősöknek, akik a zsidó föld védelmében feláldozták magukat.

Egy csendes, illatos falucska ez. Alacsony, játékszerű házai között szótlanul, elgondolkodva járnak az emberek s ha találkoznak, halk szavakkal cserélik ki gondolataikat, mintha ebben valami megszokott szándékosság volna, hogy a hősök nyugalmát meg ne zavarják.

Búsan hajlongó, virágot hintő lombok veszik körül a sírokat; kocsik nem igen járnak arra s az egyetlen ösvény, mely hozzájuk vezet, magas fű alatt rejtőzve kanyarog. Még a lármás madarak is, ha erre szállnak és megpihennek itt a fák tetején, abbahagyják lármás csacsogásukat, csak olykor hallható valami méla füttyentés, talán maga a természet is visszafojtott lélegzettel őrködik a hősök békessége fölött. Csend, zavartalan csend uralkodik itt állandóan, de az éji órákban — úgy beszélik a környéken — megjelenik „*a csodaleány*" és hegedűjén befejezi a dalt, amelyet itt egyszer, az első somérmartir temetésén abbahagyott, mert gyönge leányszíve megszakadt a fájdalomtól. Azóta a hősi sírok megszaporodtak, de a csodaleány még mindig megjelenik éjjelente a sírok fölött, hogy dalát befejezze. Ezt az éji órát azonban bevárni nem lehet, mert ha lesnek reá, nem jelentkezik, de akit éppen a megjelenés perceiben visz arra a dolga, annak szerencséje lehet a játékához.

Csak egyszer egy esztendőben, a hősök emlékünnepét követő éjszakán, marad el a csodaleány játéka. Mikor ugyanis a dombokon megjelenik a vérpiros anemona és Judea rétjein az óriás aranka ragyogó tallérjait elszórja a nap, útrakél Judea fiatalsága, elzarándokol a szedserai hősök sírjaihoz s ott tanuságot és fogadalmat tesz, hogy a hősök emlékét átvette apáitól s hogy mindenkor követni kész a hősök példáját. Elzarándokol e sírokhoz az egész fiatalság: elvinni és elmondani a hősöknek a hír és vigasztalás szavait Izrael reményeiről, Izrael erősségéről és Judea megújhodásáról. Minden évben egy erre méltó embert ér a nagy megtisztelés, hogy a hősökhöz szóljon az ifjúság helyett, az ifjúság szívéből, aki felsorolja a hősök neveit, nevükön szólítja őket s érinti röviden haláluk történetét is. Erre egy meghatott szakállas arc válik ki a tömegből és énekelni

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

kezd, egy méltósággal szárnyaló dalba fog, melyből egy megbántott nemzet nagy fájdalma szól hozzánk, majd mély búsongássá tompul éneke, de e búsongás olyan mély, mint a haragvó tenger, melyből a törhetetlen erő és a büszkeség titkos villámai csapnak a magasba a hangművészet szédítő és szívetremegtető szépségeivel átszőve.

Az énekes mögött, mint a bánat fehér márványszobra, mozdulatlanul áll valaki, egy fehérbe öltözött leány, aki egyszerre csak fölemeli bőujjú karjait, mintha szárnyakat emelne: az egyikben vonó, a másikban sötét hegedű — s halkan belecsilingel a bánat viharzásába: egy égi mosoly ez, a felcsillanó reménység hangja — mely szelíden, lágyan mellé simul a bánat hangjának, átöleli Izrael porban zokogó lelkét és fölrepül vele olyan magasra, hogy onnan se a vigasz, se a sirám hangja nem hallható többé, mintha ott a végtelen magasságban halna el mind a kettő... Nesztelen csend következik erre, a leány újra leereszti a karjait és nehány percig szótlanul és mozdulatlanul áll még a helyén mindenki, hogy a hősökre való emlékezésnek és a tiszteletadásnak e fenséges pillanataiból erőt és lelkesedést merítsen.

Így megy ez végbe a hősök emlékünnepén minden esztendőben, tradició lett ez már Palesztinában.

*

Egyszer, a tavaszi ünnepeket megelőző éjszakák egyikén történtvolna, hogy a szedserai hősök Chefzíboah alatt az öreg Eleázár somért meglátogatták.

A faluban csend volt, egyetlen ablak se világított már, csak a kerteken túl ragyogott a somértűz meg-megnövekvő széles sugárzással, mintha egy kósza csillag tévedt volna oda a végtelenből. Az öreg Eleázár nehány fiatalabb somérrel ott hevert a tűz közelében a felváltás idejét, az őrjáratról visszatérő társakat várva.

Ilyenkor a tétlen percek virága a dal, mely a somértűz mellett talál legérzőbb és leghálásabb barátokra s amely legtöbbször éppen ott születik meg a somértűz alvó rubintja, vagy ritmikus lobogása mellett. Mert a szépségekben dús palesztinai éjszakák csendjében és a tűz inspiráló hangulatában fölszabadul és megnyilatkozik a boldog, rajongó és poétikus somérlélek.

Ma azonban a dal csendesebb volt s hamar végeszakadt. Még mindnyájan a hatása alatt állottak a Gerson-fiú esetének, akit csak most helyeztek a szedserai hősök mellé. Tizenkilencéves volt s kötelességteljesítés közben érte a beduingolyó. Az ifjú bajtárs sorsa ránehezedett a somérek szívére, újra meg újra visszatértek rá s ha nem is beszéltek róla, csendes mélázás közben is csak vele foglalkoztak, maguk előtt látták folyton, fiatalos kedve, bátorsága hiányzott nekik.

— Tizenkilenc esztendő! — sóhajtott az öreg Eleázár.

— Most már neki is muzsikál a csodaleány, ha ugyan muzsikál... — mondta Zélig, ki nem sokkal volt idősebb mint a Gerson-fiú.

— Azoknak ugyan már muzsikálhat — jegyezte meg az öreg.

— Muzsikálhat — ismételték a többiek halkan, miközben száraz kaktuszdarabokat raktak a tűzre és csendesen figyelték az éledő lángokat, melyek egyszerre csak föllobbantak nehány pillanatra, mint a fájdalomban gyötrődő szívből a leküzdhetetlen sóhajtás, aztán nesztelen izzásba estek a kéreg lilás hamuja alá. Csend lett a tűz körül, egyik se szólt többet, Zélig hátrahajtotta a fejét és a csillagokat nézte.

— Hol maradnak már? — türelmetlenkedett az öreg.

— Dolguk akadt valamerre — felelt halkan Zélig, miközben az abáját magára húzta a harmat ellen.

Az öreg odatámaszkodott a mellette lévő fatörzshöz, a feje lassan-lassan oldalra billent s nemsokára úgy hallotta, hogy a bajtársak már közelednek a felváltásra, de szélvészként vágtatva, fujó-lovakon jönnek s mielőtt e szokatlan rohanáson elcsodálkozott volna, már előtte is álltak

Cassas: Ruinen aus Palästina

Palesztinai romok. (Cassas metszete)

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

és hangosan köszöntötték. — Az öreg Eleázár nyomban felismerte őket, részben a régi személyes ismeretség révén, vagy a közismert és féltve őrzött arcképek után, de a döbbenet, mely szívenütötte, még a lélegzetét is elvágta, nemhogy viszonozni tudta volna a köszöntést.

A lovasok mozdulatlanul álltak nehány pillanatig, majd leszállva lovaikról így szóltak:

— Nem ismersz már bennünket, Eleázár?

— Hogyne ismernélek benneteket — felelt az öreg felocsudva zavartságából — ne higyjétek, hogy már megfeledkeztünk volna rólatok... De honnan jöttök íly későn?

— Szedserából jövünk.

— És mit kívántok? Mi járatban vagytok?

— Rechobothba megyünk — a rechobothi ünnepre. Még nem késtük el, úgy-e?

— Nem, még nem késtetek semmit.

— Akkor újra találkozunk, viszontlátjuk egymást mindnyájan.

— A rechobothi ünnepen alígha.

— Miért? — kérdezték a hősök.

— Mert becsületes somér még a tájékára se megy az ünnepségnek.

— Dehát miért, Eleázár, miért? Beszélj.

— Mert a rechobothi ünnep nem a nép ünnepe, hanem a gazdagodó kapzsiaké és a fényűzőké, de nem a zsidó munkás ünnepe. A zsidó munkás nem ünnepelhet ott, ahol elégedetlen...

A hősök megütközéssel hallották ezt Eleázártól, aki folytatta:

— Igen a zsidó munkás elégedetlen, nem boldog Izrael földjén. Pedig a zsidó munkás önfeláldozása tette ezt a földet termőképessé és most azt kell látnia, hogy mellőzik, hogy olcsó idegen kezekkel dolgoztatnak helyette...

— Úgy — mondták a hősök csendesen — hát ezért áldoztuk fel magunkat, ezért...

Nehány pillanatnyi néma csend következett, mire Eleázár újra megszólalt:

— Én férfikorom javát itt töltöttem el és tanuja voltam, hogy kik pusztultak el a posványos és elhanyagolt földdel való küzdelemben... Mi tudjuk, mi láttuk...

Újra csend lett, a hősök csendesen bólintottak.

— A zsidó munkás — folytatta az öreg újra — jó volt arra, hogy szenvedjen, hogy vérezzék ezért a földért a vad törzsekkel való harcokban? De arra már nem méltó, hogy élhessen is ezen a földön? Hát nyujthatunk mi somérek védelmet azoknak a gazdáknak, akik a zsidó munkást mellőzik s ott lehetünk-e azon az ünnepen, ahol a zsidó munkásoktól elvont aranyakat öntelten csörgetik zsebeikben az ültetvényesek?... S ha ti a régiek vagytok még, azok a régi somerek, akik önzetlenül ragadtatok fegyvert a zsidó földek védelmére, akkor nem érezhetitek jól magatokat azon az ünnepen, melytől mi távolmaradunk.

Eleázár elhallgatott és a hősök szótlanul, szomorúan néztek maguk elé, majd így szóltak:

— Beszéld el, öreg, mindenfelé Judeában, ahol somerek vannak, hogy mi még a régiek vagyunk és veletek érzünk, nem mehetünk tehát az ünnepre mi se.

Erre a hősök újra lovaikra kaptak és elvágtattak.

Eleázár még marasztalni szerette volna őket és utánuk kiáltott, de olyan hangosan, hogy nemcsak ő maga ébredt föl, hanem a legényei is fölriadtak a szundításból.

— Mi volt az, mi történt veled? — kérdezték az öreget.

— Hát nem láttátok, hát aludtatok? — mondta az öreg. — A szedserai hősökkel beszéltem! Itt voltak, megtiszteltek. Rechobothba akartak menni. Beszéltem velük. Úgy segítsen a Mindenható. Beszéltem velük. Itt ültek előttem... Még mindnyájan a régiek és velünk éreznek...

Nehány nap mulva mindenki tudta a környéken, hogy az öreg Eleázárt a szedserai hősök meglátogatták Chefzíboah alatt. Azóta, ha valaki találkozik az öreggel s megkérdezi tőle, hogy mikor lesz ismét szerencséje a szedserai hősökhöz, hogy mikor jönnek el a rechobothi ünnepre, az öreg Eleázár csak ezt feleli:

— Majd akkor, ha a zsidó gazdák és a zsidó munkások között teljes lesz az egyetértés.

PATAI JÓZSEF:
ZSOLTÁR

Téged dicsőít minden cseppnyi vérem,
Mely forrva, ujjongva körbe kering,
Téged dicsőít minden idegszálam,
Mely zengve, feszülve várja szavad.

Feléd ragyog szemem minden sugára,
Mely tündököl izzó fényeken át,
Feléd lobog lelkemnek büszke lángja,
Mely tiszta derűben ontja hevét.

Hozzád sóvárog szívem hullámzása,
Mely zúgva, dagadva égbe ragad,
Hozzád száll agyam minden gondolatja,
Mely szertecsapongott féktelenül.

Tenéked zendül bensőm minden húrja,
Csak tégedet áldnak énekeim,
Tenéked zendül dalom áhítatban,
Ha szent neved árad ajkaimon.

S egyért esengek, egyért száll fohászom,
Éjen-napon át ezt esdi imám:
Hogy élhessek sugárzó tisztaságban
Örökkön örökké szent Színed előtt.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

NEMÉNYI ENDRE:
HÉBER KERTEK VIRÁGAI KÖZÖTT

— Talmudi példázatok —

NÉZD! A PERSELYNEK . . .

Nézd! A perselynek egy érme
Van csak, mégis hogy zörög!
Vélnéd, milliók zenéje
Mind beléje költözött.

Nézd! Gyümölcsöt termő fákon
Halkan suhan át a szél,
De úgy-e? a nyárfaágon
Minden levél zúg, beszél.

Nézd! Az élet nagy kertjében
Az üti a nagy dobot,
Aki léha s a lelkében
Minden érzés megkopott.

Ki értékét maga tudja,
Vásár zaján nem leled,
Csendes, rögös az ő útja,
Lelke bölcsességnek kútja
S elhagyva is — szent lehet!

A BÁNAT

Hogyha lelked kapuján
Bezörget a bánat,
Ne engedd be tétován,
Ne legyen úr nálad.

Sokat, kit a kardnak éle
Nem fogott, sem átok,
A bánatnak őrlő férge
Kora sírba rántott . . .

HA TUDÓS VAGY . . .

Ha tudós vagy, kapzsi lelkek
S balgák között nincs helyed;
Első nap még úgy néznek mint
Koldus — aranyserleget
Második nap már ezüst vagy
Harmadikon csak üveg.
És a beszédedet végül
Egy sem hallja, mind süket.
Mint a konkoly között elvész
Az eltévedt búzaszem,
Üres lelkek társaságát
Kerüld el szép csendesen . . .

ÉLJ! ÖRÜLJ!

Élj! örülj! küzdj! s a jövődbe
Emelt fővel, bízva nézz!
Az élők, nem a halottak
Dicsérik az Úr nevét!

Az eget az Úr szava az
Angyaloknak rendelé.
De a föld s minden virága,
Szólt, — légyen az emberé! . . .

RESZKETTEK A FÁK . . .

Reszkettek a fák, midőn az
Úr teremté a vasat.
Szólt a vas: amíg a fák közt
Egy árúló nem akad,
Reszketve egy fa sem féltse
Koronáját, gyökerét,
Mert a vasszekerce éle
Akkor vág, ha fa van véle,
Akkor öl csak, hogy ha fából
Készítették a nyelét . . .

HA KERTED VIRÁGÁT ŐRZÖD . . .

Szőllőnek, virágos kertnek
Ne készíts nagy kőfalat.
Nagy falakról zúgó szélben
Le-lehull egy faldarab.

Egy faldarab száz virágot
Maga alá eltemet.
De nézd, a sövénypalánkot,
Száz vihart is kinevet . . .

Ha az Írás kertjét őrzöd,
Ne készíts túlnagy falat,
Mert nem egy, száz szép virágot
Eltemet sokszor egy álnok
Aláhulló kődarab . . .

A GYENGÉK SORSA

Jaj az agyagfazéknak, ha
Ráesik egy vasdarab,
Összetörik száz darabba,
Egy ép része sem marad.

Akkor is jaj a fazéknak,
Ha a vasra ráesik,
Darabokban szedik össze
Szertehullott részeit.

RÉSZEG EMBERT HOGYHA LÁTSZ . . .

Részeg embert hogyha látsz,
Düledezve járva,
Meg ne lökd! Egyedül is
Bedűl majd a sárba.
Gonosz embert, hogyha látsz
Rosszban sántikálni,
Ne átkozd. A büntetés
Nem soká fog várni.
A gonoszság maga fog
Rajta bosszút állni . . .

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

LÓRÁNT MIHÁLY: FISCHER THIRCZA

1.

Egy percig megállott a vonatunk a kis galíciai állomáson. Már két napja utaztunk. Szomorúan szaladtunk végig Magyarországon a lihegő vonattal. Az ablakhoz ültünk, hogy magunkba szívjunk mégegyszer mindent abból, ami felíható a rónaság hívogató zöld színéből; a messzi házak integető fehérségéből; az égen velünk futó kékségből; mindenből, mindenből, mindenből ami velünk jött, mellettünk fogyott el és elénk érkezett a pillanatokkal. Fáradtak voltunk, elcsigázottak és éhesek; mindenre éhesek, ami szomorú az emberi szívnek.

Este érkeztünk a kis galíciai állomásra. A hosszú perron mentén csak két kis szegényes petróleumlámpa égett a korhadt fatartók tetejében. A sötétben el sem tudtuk olvasni az állomás nevét, pedig mind azt figyeltük. Egyszerre végigfutott a vonat mentén a kapitányunk szava: „Leszállani". Mindent elfelejtettünk. Egyszerre akartunk lent lenni a földön, ahova elzsibbadt lábunk már régen vágyott. Át akartunk menni az állomáson, be a városba, de a perronnál két fegyveres őr állott s így mi csak a vonat és az állomás között járkálhattunk. Nem is volt az egész területen egyéb, mint egy sínpár, meg a perron keskeny aszfaltcsíkja. Mégis úgy örültünk neki, mintha az egész világot elénk tárták volna, hogy: „tessék, szabadon mehettek benne; mindent megnézhettek rajta még egyszer . . . még utoljára".

A perronon az estében kint sétált a városka publikuma. A cseppnyi tömeg ott hullámzott előttünk fel s le. Eleinte tétovázva, félve keveredtek közéjük a katonák, azután mind szabadabban, végül már mind talált társat magának és beszélgettek furcsán, érthetetlenül, a pillanatokat habzsolva, kérdezve, felelgetve, össze-vissza.

Én megállottam az egyik perronlámpa alatt s úgy néztem a tömeget. Valahol a másik lámpa táján, a világosság alatt hirtelen a szemembe ötlött egy fehérruhás leány. Tulajdonképen hárman voltak, szépen, karonfogva sétáltak egymás mellett, a fehérruhás leány a középen. Nem tudom, mi húzta a szememet utána, de követtem őt a tekintetemmel egészen az állomás végéig. Messziről úgy libegett imbolyogva a tömegben, mint fehérszárnyú égi pille. Azután megfordultak és jöttek visszafelé. Amikor olyan közel értek, hogy megláthattam az arcát, meghökkentem. Olyan különös, olyan magához hívogatóan szomorú volt az arca. Mellette a két barátnője nevetgélt, ő is elmosolyodott néha-néha, de a mosolya is olyan volt, mint egy álarc; takarta a szomorúságát. Minél közelebb értek hozzám, annál jobban érdekelt ez a leány. Ott az állomáson, ahol csak lihegve és nyugtalanul állottunk meg egy pillanatra és ahonnan percek mulva tovább kellett mennünk, megdöbbentett két szomorú, mély szem. Nem tudtam levenni a tekintetemet róla. Mikor mellettem haladtak el, ő is rámnézett és én úgy éreztem, hogy ő is megrezzen egy pillanatra a csodálkozástól. Aztán hirtelen elfordította a fejét, de láttam rajta, hogy gondolkodik, hogy ismerős vagyok neki. Különös, de nekem is ismerősnek tünt fel; valahol már látnom kellett. Talán Pesten, az utcán libbent el mellettem — gondoltam. De azután mosolyogtam magamban, mert valószínűnek tartottam, hogy ez a leány sohasem járt Pesten. Mikor már elhaladtak mellettem, még visszanézett kedves-szomorúan, mintha intett volna a szemével, hogy felismert. Nyugtalanul gondolkodni kezdtem, hogy honnan szállott felém az emléke ennek a leányarcnak, honnan illant a képzeletembe a sejtése egy régi találkozásnak, amelynek meg kellett történnie valaha valahol és amelyet csak elfelejtettem most. A szívem már hevesebben vert, forróság ült ki az arcomra és magam sem tudom miért, de utánuk indultam. Mögöttük három fiú ment; hozzájuk tartozóan nevetgélve, beszélgetve velük. A leánynak éreznie kellett, hogy utána megyek, mert amikor megint visszanézett, már nem a lámpa mellett keresett, hanem rögtön megtalált a szemével. Már ismerősen mosolygott felém, már úgy nézett rám, mint aki beszélni akar velem. Tudom, hogyha szóbaálltunk volna egymással, szinte egyforma kérdéseink lettek volna és az egymás feleletét is előre tudtuk volna.

Elől, valahol a sötétben, a mozdony újra prüszkölni kezdett. Két égő lámpás szeme messzi fénynyel nézett bele a settenkedő éjszakába. A vonatra már minden parancs nélkül kezdtek felszállani a társaim. A szívem még hevesebben kezdett verni és abban a pillanatban úgy éreztem, hogy szólanom kellene a leányhoz, hogy kötelességem volna beszélni vele, hogy ha ezt elmulasztom, az életem rejtélyét hagyom megoldatlanul, hogy az örökkévalóságot eresztem el magam mellett, pedig megfoghatnám a karját...

Valahonnan, az első kupé tájáról már felharsant a kürtös hívó jele. A trombita nyelvén parancsolta: „felszállani". Megremegtem. A szívem már olyan vadul kalapált, hogy a kezemet oda kellett szorítanom rá. Utána akartam szaladni a leánynak. Nem tudom, mit mondtam volna neki, valószínű, hogy bennem maradt volna a kikívánkozó sok szavam, valószínű, hogy a másik kettő mosolygott volna rajtam, de tudtam, éreztem, hogy az az egy a néma odaállásomat is megértette volna és hálásan, boldogan nézett volna rám.

A vonatra akkor már majdnem mindenki felszállott. Beszélnem kell vele — sürgetett a gondolatom. Tudnom kell, hogy kicsoda . . . Éppen mellettem ment el a három kísérő fiú, egy kissé elmaradtak tőlük a tömegben. Hirtelen, minden

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

megfontolás nélkül odaléptem az egyikhez és halkan, akadozva kérdeztem meg tőle:

— Mondja kérem, ki az a fehérruhás leány, akivel az előbb maguk beszélgettek? . . .

A fiú furcsán nézett rám, nem tudta megérteni a váratlanul jött kérdésemet.

— Miért akarja tudni? — kérdezte szinte megriadva.

— Mert valahonnan ismerem és nem jut eszembe a neve — válaszoltam. Még csak el sem vörösödtem erre a hazugságra. A szemem követelődző villanása, a pillanat hevessége, meg nem tudom még mi, feleletre késztették a fiút:

— Fischer Thirczának hívják — mondta halkan.

Akkor már a főhadnagyom kiáltotta a nevemet. Mennem kellett. Felszálltam a kupéba, de ottmaradtam az ajtó ablaka mellett, onnan néztem vissza a leányra. A fiú, akivel beszéltem, már ott állt mellette és rólam mesélt neki, mert folytonosan rámmutatott. A leány szemén láttam, hogy oda sem figyel rá, csak rám néz, még szomorúbban, mint az előbb, még melegebb pillantással, mintha csak mondaná: — Ismerlek téged, te ismeretlen ismerős, te idegen katona. Még nem tudom, hogy honnan, de ismerlek és most úgy fáj, hogy elmégy. Talán sohasem látlak többé . . .

A szemem felelt neki:

— Én is ismerlek téged, te búzaszemű fehérruhás rokonom. Te most eljöttél elém az életembe, tudtad, hogy erre jövök, látni akartál... Jó, hogy eljöttél, mert ezután rád is fogok gondolni, a szívem szomorúsága téged is magába fogad . . .

A vonat akkor már lassan, pöffögve megindult. A leány ott állott újra a tompafényű petróleumlámpa alatt és nézett rám végtelen szomorúsággal. Belelátott a lelkembe. Lassankint már összeolvadt a ruhája az állomáskörüli szürke párákkal, de még láttam, hogy a kezével integet felém. Azután halkan összefolyt a sötétséggel a fehér ruhája, az alakja, a keze, csak a szemét láttam még sokáig fényleni a lámpa alatt. Kísért a szeme. Még a harmadik, a negyedik állomás után is visszanéztem az ajtóból és láttam a szemét, mintha csak ott fénylett volna a sürgönypóznák mellett és örök szomorúságával hívott volna magához . . .

Jüdisches Dorf in Galizien — Galiciai zsidó falu kiürítése. (Lengyel Sándor zászlós felvétele)

2.

Egész éjszaka nem hagyott nyugodni a leány képe. Félrehúzódtam a kupé sarkába és gondolkodtam tovább, hogy honnan is ismerem. Elősoroltam magamban az összes leányismerőseimet,

Ruinen der Synagoge zu Lonczin (Galizien) — A loncsini zsinagóga romjai. (Neufeld K. őrmester felvétele)

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

Feldgottesdienst — Istentisztelet a harctéren. (Dr. Kelemen Adolf tábori lelkésszel)

végigvonultattam képzeletem előtt az arcukat, mélyen, kutatva néztem az illanó szemükbe; egyik sem volt ő.

Másnap, harmadnap is csak a leányon gondolkoztam. Úgy magamelé rajzoltam újra vékony, karcsú alakját, sovány kis kezét s az égő, mély, szomorú fekete szemét. Nyugtalankodtam miatta. Haragudtam magamra, hogy nem mertem hamarabb szólni hozzá, hisz nem neheztelt volna meg érte. A pillanatnyi beszédért, amelyben mindent elmondtam volna neki, a szavakért, amelyek alatt a rejtély feszült s amelytől bizonyára feloldódott volna.

Azután egy furcsa ötletem támadt. Írni fogok neki — gondoltam. A városka nevét már megtudtam, mert többen a fiúk közül megnézték, megkérdezték az állomáson. — Írni fogok neki, mint egy régi ismerősömnek, akit nagyon sokáig nem láttam s akivel a sors véletlenül újra összehozott.

Érdekelt, izgatott, nyugtot nem hagyott nekem többé Fischer Thircza. Vele aludtam el, róla álmodtam s a gondolataim remegő koszorúja is csak őt ölelte körül. Az első levelem, amelyet elküldöttem, neki szólott, s az első bánat is érte volt, amikor hetek mulva sem kaptam választ tőle. Megnyugtatni próbáltam magamat: talán a fiú valamelyik másik leány nevét mondta meg nekem, talán a városka nevét nem írtam jól, talán a tábori posta nagyon lassú, talán ez, talán az... Arra nem akartam, nem mertem gondolni, hogy válasz nélkül hagyta volna a levelemet.

Fischer Thircza akkor már benn ült a szivemben. Mint egy fáradtszemű királyleány, fenségesen és szomorúan ott trónolt a képzeletem fölött. A messzeség s az elmult hetek lassankint az emlék finom fátyolával szőtték be az alakját s a szemét még jobban elmélyitették, még búsabbá szinezték, mintha az egész világ szomorúságát magábaitta volna.

Olyan félve, olyan remegve gondoltam arra, hogy talán még látni fogom, talán még beszélni fogok vele valamikor...

3.

Már hó borította a kopasz galíciai földeket, amikor az ezredünket áthelyezték a front egy másik szakaszára. Újra vonatra ültünk s jöttünk visszafelé arra, amerre idáig szaladtunk a vonattal.

Rettenetes izgalom fogott el. Egyikünk sem tudta, hogy hova megyünk, egyikünk sem tudta, hol szállunk le. Riadtan lüktetett a halántékom; útbaejtjük-e újra a kis állomást, ahol Fischer Thirczát megláttam, leszállunk-e újra ott, vagy elszaladunk mellette, mint sok-sok kis állomás mellett, amely utunkba tévedt? Idegesen ültem az ablak mellett, betűztem az állomások neveit, kerestem a vidékek ismerős vonalát, amelyre úgy sem ismertem volna rá, mert sötétben láttam akkor, kutattam az állomás korhadt, szegényes, édes képét, amely a szivemben élt. Szinte felkiáltottam, amikor megláttam. És még a vonatunk is megállt előtte. A parancs dalolva repült hozzánk a kürtös ajkáról — „leszállani". Édes melegség öntötte el a szivem táját, örömömben alig tudtam a sorban állani. A kapitányunk tájékoztatott bennünket, hogy merre megyünk: A városkában maradunk egy napig — mondta —, azután nekivágunk a balra húzódó nagy hegyeknek... Mellettem sóhajtások törtek fel, kusza, szomorú beszédrongyok repültek el a fülem mellett, de én már semmit sem hallottam. A szemem ujjongó tüzeket gyujtott és a hideg téli szél lágyan énekelt felém Fischer Thirczáról.

Aztán megindultunk a városkának. Felkapaszkodtunk a szűk, sáros utcákon s a piactéren raktuk „gúlába" a fegyvereinket. Hideg volt; bemehettünk a házakba.

Én azonban nem éreztem a hideget. Nekiindultam a városkának. Ismeretlenül, nem törődve semmivel, hogy észrevesznek, visszavisznek és megbüntetnek. Fischer Thirczát látnom kell! — beszélt hajthatatlanul az akaratom.

Isten tudja, hány kis ulicát jártam be, hány síkátort rohantam végig. Kerestem, kutattam mindenütt Fischer Thirczát. Nem találtam. Már sötétedni kezdett, a nagy hegyek felől világoskéken jött az este, mint egy hólepel az ég szi-

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

Jüdische Heldengräber in Trient Zsidó hősök sirjai a trienti temetőben. (Rosenberger Adolf felvétele)

néről. Az utcákon alig jártak, a függönyöket félve húzták le az ablakok mögött. Mindenki otthon ült. Nem is tudom, hogy vetődtem el a városka végére, ahol már a völgy hajlása indul neki a nagy hegyeknek s ahol a lejtő oldalában a kis zsidótemető húzódott meg, szinte észrevétlenül. Csak azt tudom, hogy megriadtam, amikor hirtelen magam előtt láttam azt a fiút, akit künn az állomáson a leány mögött láttam s akit megkérdeztem Fischer Thircza felől . . .

— Jó estét — köszöntött messziről. A temetőből jött, a kis kapun lépett ki éppen akkor. A hangjában benne-rejtőzött a néma este és a sírkert minden szomorúsága.

— Jó estét — viszonoztam a köszöntését és örültem. Örültem, hogy most már megtudom, hogy hol van Fischer Thircza. Örültem, hogy beszélhetek majd vele . . .

— Úgy-e, Thirczát keresi? — és nem lepődött meg, hogy ott állok mellette. Szinte úgy mondta, mintha várt volna, mintha biztosan tudta volna, hogy erre jövök, erre kell jönnöm . . .

— Igen, azt a leányt keresem, akinek a nevét megmondta nekem akkor, künn az állomáson. Beszélni szeretnék vele . . . mondtam halkan.

Hallgatott. A szemembe nézett, azután lehajtotta a fejét s amikor újra felemelte, mintha könnyfátyol ült volna rajta.

— A Thirczát keresi — mondta újra sóhajtva. — Pedig a Thircza elment . . . meghalt . . . Amikor hazajöttünk az állomásról, akkor már köhögött. Egy pár nap mulva az ágynak dőlt. A vékony mellét összeroppantotta a tél. Az ajkára kiült a piros vércsepp, pedig olyan kevés volt belőle neki. Vért köhögött. S az utolsó percéig magáról beszélt. Amikor már senkit sem ismert meg, még mindig az „idegen katoná"-ról kiáltozott . . .

Összerezzentem. — Thircza meghalt! . . . Fischer Thircza, akit én nem is ismertem, meghalt! És ez fáj nekem. Úgy fáj, hogy az már nem is fájdalom.

— Jöjjön, megmutatom a sírját, éppen most jöttem onnan. Az anyámat az előbb kísértem haza. Szegény . . . Már ő is köhög. Meghült a temetésén . . .

Bementünk az árva, kis zsidótemetőbe. Ott feküdt Thircza a kövek között s a bátyja — mert az volt a fiú — odaállt mellém. Újra ott álltunk ismeretlenül és mégis fájdalmas közelségben egymáshoz, újra összetalálkoztunk hárman. És nekem megint eszembe jutott a képzelődésem, ahogy a szomorú két szeme mondta akkor: „. . . úgy fáj, hogy elmégy te idegen katona. Talán sohasem látlak többé . . ."

4.

Csak egy percig láttam egy sápadt estén, amikor a szívem kívánta a szomorúságot és amikor megteltem a látásával. Csak egy percig . . . és többé sohasem tudom elfelejteni Fischer Thirczát.

FEJES-BOLDIZSÁR FERENC: REMÉNYEM HÍDJA

Nálam a reménynek hídja van,
Melyen át a lelkembe léphet,
Ha éjszakánként lopva, halkan
A hídfőn kigyul a szövétnek.

És alul a folyó hömpölyög,
Sötét vize kavarog vadul.
De a reményem ma nyöszörög
Bágyadt-fehéren, álmatlanul.

Valami fölrázta szegényt.
Valami vészes világ-rengés,
Mely elnyelt ezer jövőt s reményt
S melybe befulladt száz derengés.

Valami írtó sikoly láza,
Mely karját kitárva repül, repül,
Míg a világ füstgomolyagába
Véresen, piszkosan elvegyül.

S egyszerre lángbaborul az ég.
S a láng útját Dante igazítja!
Jaj, felém tart merőn. Itt a vég!
S összedűlt már a reményem hídja . . .

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

D. S. SILBERBUSCH:[1] A KÖNNYEK KAPUJA ÉS A DALOK CSARNOKA

Odafönt nagy most a fölfordulás. Iszonyatos lárma reszket végig a hét egeken. Nem tréfa! Egy ilyen világháború!

Odafönt rég tudják ugyan „ki kardtól, ki éhségtől". Mégis remeg a Dicsőség Trónusa a veszedelemben forgó fiúkért reszkető anyai szivek fohászától; az ofánok és szent állatok pedig fogaikat csikorgatják a hirtelen nyomorékká vált emberek ezreinek fájdalmától, az özvegyek és árvák százezreinek jajkiáltásától, az ártatlanul elesö lelkek millióinak velőtrázó utolsó sikolyaitól.

*

És az ilyen zűrzavarban zengik az angyalok odafent az énekeiket? Nem félnek-e, hogy Isten reájuk kiált, mint egykor a Vöröstengeren: „Az én drága teremtményeim vértengerbe fulnak és nektek kedvetek van énekelni?"

— Nos és ha nyugalmas, csendes tengeren hirtelen vihar tör ki, ha a tenger feldühödve forr, sistereg és tajtékzik és felkap egy óriáshajót ezer meg ezer emberrel és ledobja haragjában a tátongó mélység fenekére; nos és ha egy csendes hegy tüzet kezd okádni hirtelen és elpusztit városokat és kő és hamu alá temet férfiakat, asszonyokat és gyermekeket, — nos, nem ülnek-e messziről a madárkák a fákon, nem zengik-e vidáman trillázó éneküket, hálálkodva a szép világ teremtőjének, hogy végtelen kegyelmében megteremtette őket?

Ugy látszik, e Dalok Csarnoka *odafönt* nagyon messze van, végtelenül messze a Könnyek kapujától...

*

Kabbalisták mondják, hogy minden földi királynak van egy külön égi fejedelme és ha egy király háborút visel egy másik királlyal, *odafönt* is verekednek egymással az égi fejedelmek.

És *odafönt* most nagy perpatvar dúl. Fele sem tréfa! Egy ilyen világháború!

És fiatal angyalkák, kik csak minap teremtődtek az emberek apró jócselekedeteiből, messziről állnak és nézik, ahogy az öreg szakállas fejedelmek hajba kapnak és dulakodnak.

Eleinte bosszantja őket kissé, nem tetszik nekik, hogy nyolcan támadtak négy ellen, de nemsokára látják a sárga Japánt, amint lenyisszent egy darabot Germán fejedelem palástjából és gyorsan eloldalog és sátáni mosollyal az ajkán nézi, amint az Európaiak tovább tépik egymás haját. Majd látják az angyalkák, hogy Ismáel fejedelme lélekszakadva siet elé és jobb kezével Edom fejedelmét vágja oldalba, balkezével pedig Albion fejedelmét üti arcul; majd meg látják...

A fiatal angyalkák örülnek a látványnak.

[1] Dávid Jesaja *Silberbusch*, a kiváló galiciai zsidó iró, aki a háború elején Bécsbe menekült, a napokban bemutatta szerkesztőségünkben új könyvét „*Strechalach fun der Milchumezeit*", amelyet a szerzőnek bécsi tisztelőiből alakult bizottság adott ki igen szép és ízléses kiállításban. A könyv legnagyobb részét egy háborús regény foglalja el (Béle Gitel), amely Silberbuscht a legkiválóbb orosz-zsidó írókkal helyezi egy sorba. A könyv második része a „karcolatok" (Strechalach), amelyekből két poétikus szemelvényt közlünk. A mű ára 5 korona. Kapható Schlesinger József könyvkereskedésében Budapest, Király-utca 1, vagy a szerzőnél: Wien, XX., Wallenstein-Strasse 25.

Alfred Forbát: Ex-libris — Forbát Alfréd: Ex-libris

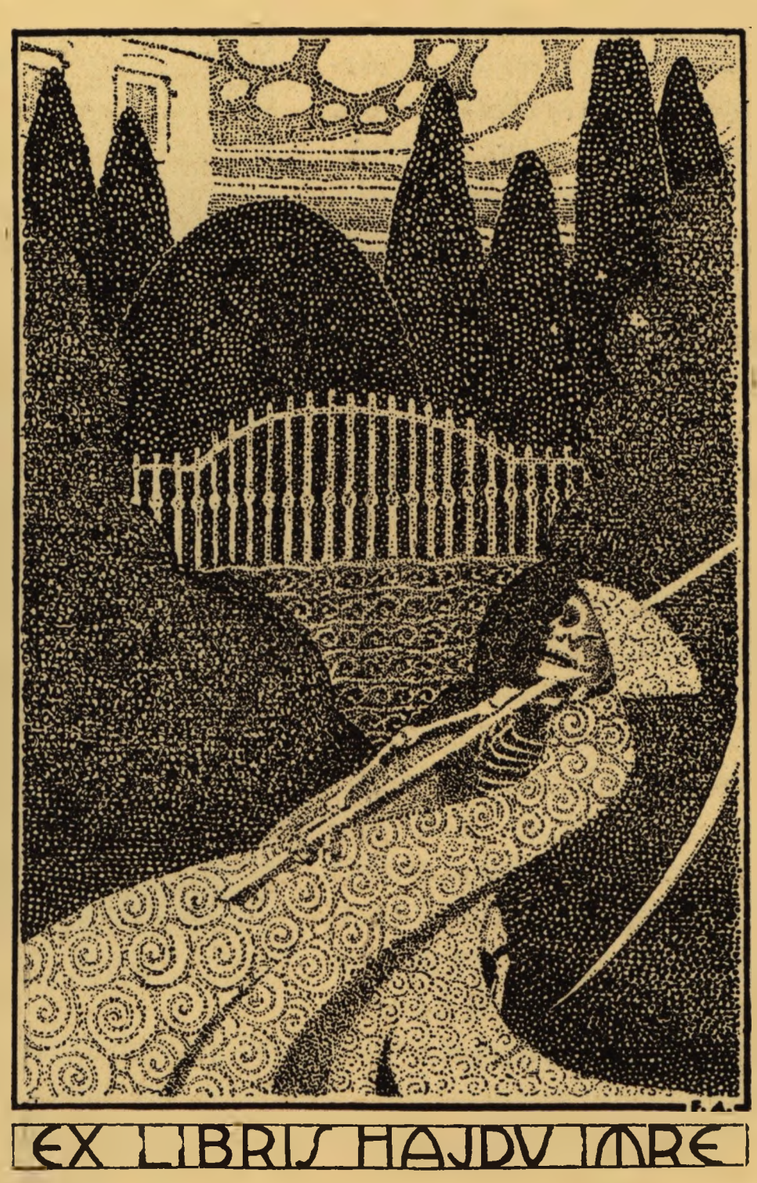

Alfred Forbát: Ex-libris — Forbát Alfréd: Ex-libris

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

Fiatalok szeretik az ilyen dolgokat, ezüst hangocskájukkal nevetésre fakadnak és úgy tetszik, mintha az egész ég kacagna velük. Apró csillagocskákat fognak, feldobják a magasba és gyönyörködnek a lehulló rakétákban, mint a földi gyerekek a bengáli tüzijátékban...

De nézzétek a míhasznákat, a serdülő kamaszangyalokat, égi semittevőket, összegyűlnek ők is a dologtalanok és bámulnak... A serdültebb angyalok már tudják, hogy ha a fejedelmek fent pofozkodnak, bizonyára lent még nagyobb verekedés folyik. Néhányan, a nagyon kiváncsiak, leugranak a holdra és egy hasadékon át lekukucskálnak a földre.

És különösen tetszenek nekik a nagy hajók, melyek a levegőben repülnek, mint nagy madarak és kis gömböket, skatulyákat dobnak le a földre. Az angyalok csettintenek a nyelvükkel és nagyon szeretnék kinyujtani hosszú szárnyukat, a hold hasadékán keresztül, hogy a ledobott skatulyákat felkapják.

De hirtelen, amint lenéznek, remegés szállja meg a lelküket. A hajókról ledobott skatulyák nagy városokra, utcákra, házakra esnek, nagyot pukkannak és a levegő megtelik füsttel és lánggal, az ég elvörösödik és sűrű felhők takarják el a hold fényét...

A lenéző angyalok már nem látnak semmit, de hallják a Könnyek kapuinak nyikorgását és rémitő hangok szállnak fölfelé, szétszakitott ártatlan gyermekek véres szíveiből...

*

És ott messze-messze, a Dalok Csarnokában, nyugodtan ülnek öreg, tisztes angyalok és dalukba, melyben minden földi és égi akkord olvad egybe, vadonatúj hangokat illesztenek bele: a léghajó berregését és a negyvenkettes mozsár rettentő morgását...

Alfred Forbát: Ex-libris

Forbát Alfréd: Ex-libris

D. S. SILBERBUSCH: OLVASÁS KÖZBEN[1]

Ebben a pillanatban jött az értesítés, hogy az angol kormány visszautasította azt a kérést, hogy Németországba gyermektejet szállíthassanak a tengeren át...

És nekem eszembe jut egy kis történet egy zsidó „barbárról".

Jomkipur előtti napon történt estefelé.

A nagytemplomban már összegyülekeztek a hívek, fehér ruhába öltözve, taliszukat a fejükre borítva állanak kisirt arcokkal, már mindenki kiöntötte a szivét a „csendes imá"-nál. Már legfőbb ideje, hogy hozzáfogjanak a Kol-Nidréhez.

De várni kell még néhány pillanatig.

Percről percre fokozódik a félelem az egész templomban. Dobogó szivvel, reszkető szemekkel néznek a keleti fal felé, a frigyszekrény mellett levő ülésre.

Ez az ülés még üres. A város rabbija, a híres gaon, Rabbi Israel Szalanti még nem jött meg.

Keresték már otthon, keresték már minden bészhamidrásban, keresték mindenfelé és nem találják.

A „női csarnok"-ban kinyitják az asszonyok a kis ablakocskákat, kidugják fehér, virágos selyemkendőkbe burkolt fejeiket és csodálkozva, kiváncsian lesik, vajjon mi történhetett a férfiak templomában?

Az előljárók kiveszik a Tórákat és megállanak az előimádkozói emelvény előtt. A legidősebb „dajjan" helyettesíti a rabbit. Reszkető hangon mondja: „Isten nevében, a község nevében." Szinte hallani szivének dobogását.

Úgy rémlik, még a viaszgyertyák is nyugtalankodnak és remegnek.

És a kántor dallamán a Kol-Nidrénél, amelyben a hosszú zsidó goluth rettentő fájdalma egybeolvad a közeli megváltás ujjongó örömével és bizalmával — ezen a csodálatos dallamon ma mély sóhajtás reszket át, egy félelmes jajkiáltás: „Világok Ura, hol van a mi koronánk, hol van a mi gaonunk?... — — — — — — — — —

Ima után megtalálják a gaont.

Ott egy kis utcában, egy szegényes házikóban ül nyugodtan és a jobb lábával egy kis gyermek bölcsőjét ringatja.

Estefelé az apa és az anya templomba siettek és otthon hagyták alvó kis gyermeküket. A gaon arra ment és hallotta a gyermek szivbemarkoló sirását. Bement és csitítgatta-ringatta a gyermeket, míg a szülei hazajötték...

— Mit csodálkoztok úgy? — szólt a gaon a hívekhez — imádkozni: csak pillanatnyi élet, Tórát tanulni: örök élet és megkönyörülni egy gyermeken: élet örökkön örökké.

[1] Szerzőnek „Strechalach fün der Milchumezeit" című könyvéből.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

PETERDI ANDOR:
MINT KIS GYEREK...

Mint kis gyerek,
Úgy nézem most a távolt, az eget,
Üvegcserép, mi rózsaszínt mutat,
Szemem elé varázsol szép utat,
S fölötte meseszínben ég a nap,
S a fák, mint gyémánt, úgy csillamlanak,
S az emberek, a búsan ballagók,
Az égi fényben megtisztulva jók; —
Ó te remény, színes üvegcserép,
Rajtad keresztül az élet be szép.

Mint kis gyerek,
Úgy nézem most a messzeségeket,
Mintha csak álom lenne minden itt,
Ha vihar zeng, vagy csillag, ha esik,
A borzalom is megszépül talán
Kis üvegcserép hazug sugarán,
S az egész föld, mint egy tündéri táj
Csak csillogás és földöntúli báj.
Ó, a remény: színes üvegcserép,
S azon keresztül az élet be szép.

Mint kis gyerek,
Úgy várok most egy meseherceget,
Ki közénk száll, hogy teljesítse mind'
Mélyen aluvó, rejtett vágyainkat,
S öröm ragyogjon minden arcokon,
Mint tavaszi fény a faágakon.
A békét esdem, amely messze még
S most küldte csak első üdvözletét.
A békét esdem, az kell énnekem.
Azt csillogtatja üvegcserepem:
A remény, a drága remény!...

Der Zug zum Pogrom

Indulás a pogromra a cár képével és zászlaiával
(Egy orosz fogoly felvételeiből)

VÁRNAI ZSENI:
SZÉPSÉGES ERZSÉBET

Valamikor régen élt valahol egy asszony. Ennek az asszonynak volt egy kicsiny fia. Szép volt az asszony, kalászhajú, égszínszemű, biborosarcú, a kis fia meg reá hasonlított. A szépségénél csak a jósága volt nagyobb ennek az asszonynak és a szive, amivel a gyereket szerette. Erzsébetnek hivták az asszonyt s a férfiak, mikor maguk közt beszélgettek róla, dédelgetve csak úgy mondták: Erzsike! Mert ifjú volt még, aranyhajú, égszínszemű, minden szíveknek kívánatos.

Erzsébet pedig csak a fiát szerette. Vigyázott rá, őrködött felette, dolgozott érte és ha senki sem figyelte, csodálatos szavakkal ékesitette őt. Senki sem tudott olyan gyönyörű szavakat mint Erzsébet, egy anya se tudta oly varázslatos szavakkal szólongatni a fiát, mint ő: Aranymadaram, csillagvirágom, ékességem, így gügyögött Erzsébet s mintha e tündöklő szavak feldiszitették volna a gyermeket, valóban szép volt, csodálatosan szép.

Egy napon pedíglen híre ment, hogy rút és végzetes betegségek lopództak be a város kapuján és dögletes lehelletükkel megmételyezték a levegőt. Es besuhantak a házak ablakán és megkeresték a kicsiny ágyakat és ráültek az alvó gyermekek mellére és zöld karmaikkal fojtogatták a gyermekek gyönge kis nyakát, lázrózsákat csókoltak a kicsi arcra, cserepesre szivták a csöpp ajkakat és elvitték róla a mosolygást, a gügyögést, az éneket és elhozták a szenvedést és a könnyet.

A városban szörnyű rémület keletkezett. Sápadtan, kisirt szemekkel jártak-keltek az asszonyok, a zárt ablakok mögött pedig gyermekek nyögtek és jajgattak. Néha kis díszes fehér hintó állt meg egy-egy ház előtt, kicsiny, aranyos ládikát emeltek bele s az emberek feljajdultak:

A járvány!... a járvány!...

A kis fehér hintó sorra szállította ki a gyerekeket a zöld ciprusos kertbe, hol fehér márványoszlopok virrasztottak örök álom fölött.

Erzsébet kétségbeesett. A rémület verejtékbe borította hófehér homlokát, sirt, tördelte kezét és el nem mozdult gyermeke mellől. Az éjszakákat ott virrasztotta át a kis ágy szélén s a nappalok gyötrő nyugtalanságban teltek.

Erzsébet házát még elkerülte a járvány, de a rettegés egy pillanatra sem hagyta el szivét:

Hátha! hátha ma, hátha holnap

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

lopódzik be az ablakon a szörnyűség... és lázasan és sírva örülve, félve csókolta, simogatta a féltett kincset.

Történt pedig egy éjszakán, hogy a virrasztástól gyötörten elszunnyadt a kis ágy mellett; a szörnyű rém besuhant a szobába. Fekete volt, ijedelmesen rút és kinyujtotta karjait a kis ágy fölé.

Erzsébet fölriadt és megismerte őt.

Erzsébet szembeállt a rémmel és a halálos rémület halálos bátorságot adott neki.

Átkulcsolta a szörnyeteg lábát, megcsókolta borzalmas kezét és könyörgött:

— Kicsike ő és ártatlan, szelíd, nem ismeri még az életet, mért tudjon ő a szenvedésről, én erős vagyok érette, erős, inkább engemet.

A szörnyeteg lehajolt, megcsókolta Erzsébet rózsaarcát, azután elment.

Reggelre fekete helevények borították Erzsébet testét, de a kisfiú arca tiszta volt és harmatos és Erzsébet pedig szivében kimondhatatlan boldogságot érzett.

A másik éjszakán, hogy virrasztás közben ismét elszunnyadott, egy sárga rém ült az ágy szélire. Erzsébet fölijedt. Elrútított arcán nehéz könnyek peregtek végig, de aranyhaja fénylőn világított, mint a nap.

— Nézd, milyen ártatlanul szunnyad a vánkosán... oly szépeket álmodik, mert gyermek ő és nem tudja még, mi a szenvedés... ne tudja meg mi az a szenvedés... én erős vagyok, érette erős, inkább engemet...

A sárga rém föléje hajolt... megcsókolta aranyszin haját... azután eltünt...

Reggelre kihullott Erzsébet aranyszin haja, az arca pedig rút volt és fekélyes.

És jöttek egymásután az éjszakák s a kis fiúért eljöttek mind a rémek: a pirosak, a sárgák, a feketék, a fojtogatók, a forrók, a jéghidegek, de Erzsébet magának könyörögte mind.

Erzsébet odaadta arcának hamvát, a selyemhaját, szemének fényét s mire a rémek messzetüntek, Erzsébet szépsége is tovatünt velük, de tiszta, erős és ragyogó szép maradt a gyermek.

Erzsébet boldog volt.

Mégis egy reggelen, mikor ébresztőcsókra gyermeke fölé hajolt, az irtózattal fordította félre a fejét, nem akarta megcsókolni őt.

Erzsébet megértette. Az arca fájdalmas mosolyra torzult és úgy érezte, sohase volt még ilyen boldog és ilyen boldogtalan.

Homloka körül csodálatos fényesség gyulladt, elrútult arca új, távoli szépségekben fürdött, de ezt nem látta meg rajta senki... senki... még a gyermeke sem.

Nach dem Pogrom — A pogrom után. (Egy orosz fogoly felvételeiből)

FEJES-BOLDIZSÁR FERENC: ÁLOMUTAKON

Kis bárkám vár. Indulhatunk.
Ezer remény int, ezer ut...
Ne lássuk, hogy bárkánk alatt
A könnyek árja fut.

Ne lássuk az égő partot...
Karod-karomba édesem.
Ússzunk el a romok mellett
Aludva, csöndesen.

Nem miénk e nagy pusztulás.
Nem miénk e sok vesztett kincs.
A mi házunk, a jövő háza...
Nekünk itt semmink sincs.

A mi kincsünk szivünkbe rejtve
Úszik egy szebb jövő felé.
A mi smaragdunk zöld reménye
Istenibb lelkeké.

Kis bárkánk megy. Hajrá! Hajrá!
Ezer remény int, ezer ut.
Ne lássuk, hogy bárkánk alatt
A világ vére fut. —

Nagy szivességet tesznek olvasóink lapunknak, ha kávéházakban, klubbokban, kaszinókban, társaskörökben kérik a Mult és Jövőt.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

DR. KOHLBACH BERTALAN: A KIRÁLY ELŐTT

Huszonöt évvel ezelőtt volt... Lázasan várta Temesvár koronás királyát, I. Ferenc Józsefet és vártuk természetesen a hálás szív legmelegebb szeretetével mi zsidók is.

Szeptember 16-án, tíz órakor fogadni fog bennünket a püspöki rezidenciában.

Szemtől szembe állok majd a királlyal!... Megelevenedtek mind a gyermekkori mesék, föléledt előttem nagymama meséje a szépséges Szentiványinéről, aki ott a vármegyeházán megjelent, hogy Magyarország uralkodójától kegyelmet kérjen a szabadságharcunkban résztvett férjéért; előttem nagyatyám a tóratekerccsel kezében a diadalkapu egyik felén, előttem édesanyám mint fiatal, fehérruhás gyermek a sorfalban. De ez mind akkor volt, amidőn szeretett hazánkban Arany János — a walesi bárdokra gondolt.

Most meg itt állok én, az unoka, ugyanezen fejedelem előtt; de most szent koronánk viselője az, aki magyar nyelven kérdést intéz magyar zsidókhoz, akiket ő emelt ki a jogfosztottságból, aki zsidókat fogad a jóságos és kedves házigazda, Dessewffy püspök székházában.

Makó: Flüchtlinge

Makó Bertalan: Galícia mártírjai
(Gutmann Mór tulajdona)

Korán reggel talpon voltunk. A községi székházban vártuk a szent pillanatot, amikor idősebb kartársam, dr. Löwy Mór, hálát zeng istennek, hogy az ő fényéből emberfiának is juttat. Ideges az egész gyülekezet... várjuk a pillanatot. De mi az? Rendkívül sérelmes a küldöttségek sorrendje a temesi zsidóság képviseletére. Hiszen tudják azt bizonyára, kedves olvasóim, hogy a recepció előtt volt... a magyar társadalom tényleg elismert bennünket mint felekezetet; kartársát látta bennem a jóságos Vudy apátplébános úgy, mint a szerb esperes Brankovics Trifun; és most őket ott fogadja koronás királyunk, minket hódoló magánegyesületek között.

Szégyenpír égett arcunkon... hiszen édes örömest köszöntjük jó királyunkat bármilyen sorrendben... de a felekezetünk helyzete... S még a recepció előtt is megoldást talált az etikett-kérdés, ott a bejáratnál két testőr áll mint az öntött szobor és mi nagy áhítattal, mint a templomban, lessük a pillanatot, amikor megnyílik az ajtó — és megnyílt...

Szeretett urunk, királyunk üdén, mosollyal ajkán, jóságos nyílt tekintetével ott áll előttünk. Gyors léptekkel áthaladt a harmadik szobából a kis szobán keresztül, ahol Paar gróf mögötte, tőle balra az ablak mellett állott.

S királyunk dr. Löwy áldása után egymásután szólítgatja a küldöttség tagjait, míg egy tréfás incidens befejezteti vele a kihallgatást; mosolyognia kellett; előttünk nem akarta megtenni a leglovagiasabb ember; vége volt a kihallgatásnak.

Volt egy török rendjeles tagunk, néhai Schwimmer Simon. Sejtettük, hogy megszólítja majd felséges urunk. Tudtuk, hogy magyarul nem beszél, de azt akartuk, hogy a magyar királynak öröme teljék a temesvári zsidók magyarságában és dr. Szidon Miksa magára vállalta, hogy az esetleges feleletet átvegye vele. S tényleg feléje fordul királyunk kegye; kérdezi, noha a harmadik sor legszélén volt, miért és mikor kapta a Medzsidiet. A kérdezett elfelejtette a leckét; ő csak koronás királyát látta, felelni nem tudott, hebegni kezdett. A jelenet kómikus volt, az audienciánk véget ért.

Az üdvözlő beszédre királyunk a feleletét felolvasta volt.

Huszonöt év nagy része az ember életének, de eltünt, amikor ama szerdán reggel a házakról fekete zászlók lengtek, eltünt, amikor ama délután megemlékezvén *róla* tanítványaim előtt, elcsuklott a hangom és könny tódult a szemembe, mert nem a nyolcvanhatéves aggastyán tért pihenőre előttem, hanem nemzetünk maig legalkotmányosabb őre, felekezetem legnagyobb jótevője, aki engem, fiatal zsidó papot, a püspöki rezidenciában fogadott és kérdéseivel boldogított.

Nagy szívességet tesznek olvasóink lapunknak, ha kávéházakban, klubbokban, kaszinókban, társaskörökben kérik a Mult és Jövőt!

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

BÁLINT JENŐ: A MUNKÁSNŐ

(1916)

Szorgos munkásnők dolgoznak mostanában egy Károly-körúti kirakatablakban; hadimunkát végeznek, vászon alsóruhákat varrnak a katonáknak.

Üdearcú leányok — frissek, szépek, fiatalok — és tisztes matrónák — fölötte haloványak és komolyak — ülnek itt varrógépük fölé hajoltan, előrenyuló karjukon a piros-fehér-zöld szalag, katonai fegyelem és fennhatóság alatt állanak.

Naponta elmegy alattuk a villamosom s én éppen hogy fölnézek hozzájuk. Szemeim kutatva síklanak át a sok női fej között és megakadnak egy öregasszony sápadt homlokán egy villanó pillanatra.

Semmisem történt, a villamos csengetve, dübörögve repül tovább, az utasok didergősen összerándulnak a novemberi hidegben, csak az én szívem ver a rendesnél erősebben.

*

...Egy régi, régi fényképalbumban lapozgattam egyszer kisfiú koromban. Csöndesen megbújtam a szoba egyik sarkában és néztem, néztem a fakó fotografiákat, a kisfiú szent elbámulásával. Nem értettem ezeket a képeket, ködösek, furcsák, távoliak s egyben rejtelmesek voltak előttem, belátom, miért. Volt egy kép, kisfiút ábrázolt, rövid nadrágban, akkorácska volt, mint én akkoriban s valaki ráírta a kép szélére tintával: Nagypapa. Megfoghatatlan volt előttem, hogyan lehet ez a kis gyerek a nagypapa, mikor a nagypapának fehér császárszakálla van és cvikkere van és pípája van — érdekes! A nagypapa minden reggel megáll az ablak előtt, vastag könyvet tesz maga elé s egy piros bársony zacskóból fekete szíjjakat vesz ki, amiket aztán rácsavar az egyik meztelen karjára... És énekel hozzá sokáig, egy helyben állva, mozdulatlanul.

Ha valaki nagypapa — töprengtem tovább — akkor nem lehet kisgyerek, egyáltalában a nagypapák mindig öregek és sohasem voltak ilyen kis fiúk — ez csak természetes! Miután ezt így magammal csöndesen elintéztem, egy másik képen akadt meg a tekintetem. Ez a kép egy kisleányt ábrázolt máslival a hajában s erre meg az volt tintával írva: nagymama 9 éves korában. Furcsa, furcsa — gondoltam — s szinte nevettem, mikor eszembe jutott, hogy a nagymama egy kis kövér öregasszony s a ráncokat egyáltalán nem viseli a szoknyácskáján, mint ez a kislány, ellenben az arcán. A nagymama sohasem volt ilyen fiatal, mert a nagymamák öregen születnek és öregen halnak meg, lehet ennél valami természetesebb? S jöttek komolykodó arcú bácsik, mindegyiknek szakálla volt és óraláncа volt, úgy képzeltem, ha nagy leszek, nekem is lesz szakállam és óraláncom; bizonyára s ez nem is lehet máskép; az óralánc együtt nő ki a szakállal, ha eljő az ideje, mámorosan, boldog szívvel gondoltam erre az időre.

Tovább, tovább lapoztam a furcsa nénik és bácsik tömkelegében, egy fotografiánál azonban, hirtelen, ijedt csodálkozással megálltam.

A kép egy fiatal nőt ábrázolt tornyos frizurával, gazdag redőzetű krinolinban; egyik kezében legyező nyílott szét s az alak mintegy visszafordulni látszott — a szám szinte tátva maradt a nagy gyönyörűségtől.

Valami grandiozitás, valami fenséges megközelithetetlenség áradt felém e, bár régi, de frisseségét megőrzött fotografiából; a gyönyörű asszonyi test, minden monstruózitása dacára, arisztokratikusan graciőz maradt; a büszke tekintet jóságot sugalt s az arc lágysága finomságot; a kezek bársonya régi francia márkinék kezeire emlékeztetett, miket császárok csókoltak s a keblek gyöngéd vonalai, mint egy halk ritmus, melyből andalító zene száll fel, mint őszutón a köd a napsugárban...

Mintha épp most tört volna elő titkos szakadékaiból a sóhaj és szállna suhanva el, el...

— Ez egy főhercegnő lehetett!...

Így kiáltott fel a kisfiú s nézte az igézetes je-

Die Aushungerungsdefensive — Kiéheztetési ellenoffenziva. (Halász Lipót kir. mérnök felvétele)

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

lenséget, nézte, nézte s a szíve ott lüktetett a szemeiben...

— Ez egy királynő lehetett! — csodálkozott újból a kisfiú — maga Erzsébet királyné személyesen! Később megtudtam, hogy több volt ennél. Az anyám volt.

*

Mostanában gyakorta találkozom egy főhercegnővel — ahogy elgördül a kocsija mellettem: a kisfiú sóvár pillantásával kísérem útján... Már nem vagyok kisfiú, már sok minden fejbekólintva figyelmeztetett arra a véletlen tragédiára, hogy nem főhercegnő ágyékából indultam el a nagy életútra — tudván tudom én, hogy az én anyám egy kálváriás, sápadt öregasszony — mégis, mégis... a kisfiú keserűsége szorongatja a torkom, ha a főhercegnővel van találkozásom s a főhercegnő hidegen elnéz az utca forgatagában... Mintha az a régi fotográfia ülne abban a kocsiban, csak éppen, hogy nincsen rajta már a krinolin... Ő az, biztosan ő az én anyám, a kisfiú anyja s hogy nagyra nőttem, nem ismer rám... Ó, ha mégegyszer kisfiú lehetnék!

Ő átkarolna és maga mellé ültetne a kocsiba... Miért is lettem nagy. A kisfiúknak jó, ők boldogok.

A kisfiúk anyja mind: főhercegnő.

Talán: maga Erzsébet királyné!

Sőt több: még ennél is több valamivel.

Martir!

*

Szorgos munkásnők dolgoznak mostanában egy Károly-körúti kirakatablakban; naponta elmegy alattuk a villamosom s én éppen hogy fölnézek hozzájuk. Szemeim kutatva síklanak át a sok női fej között és megakadnak egy öregasszony sápadt homlokán egy villanó pillanatra.

Semmisem történt. A villamos csöngetve, dübörögve száll tovább, az utasok didergősen összerándulnak a novemberi hidegben, csak az én szívem ver, kalapál a rendesnél erősebben.
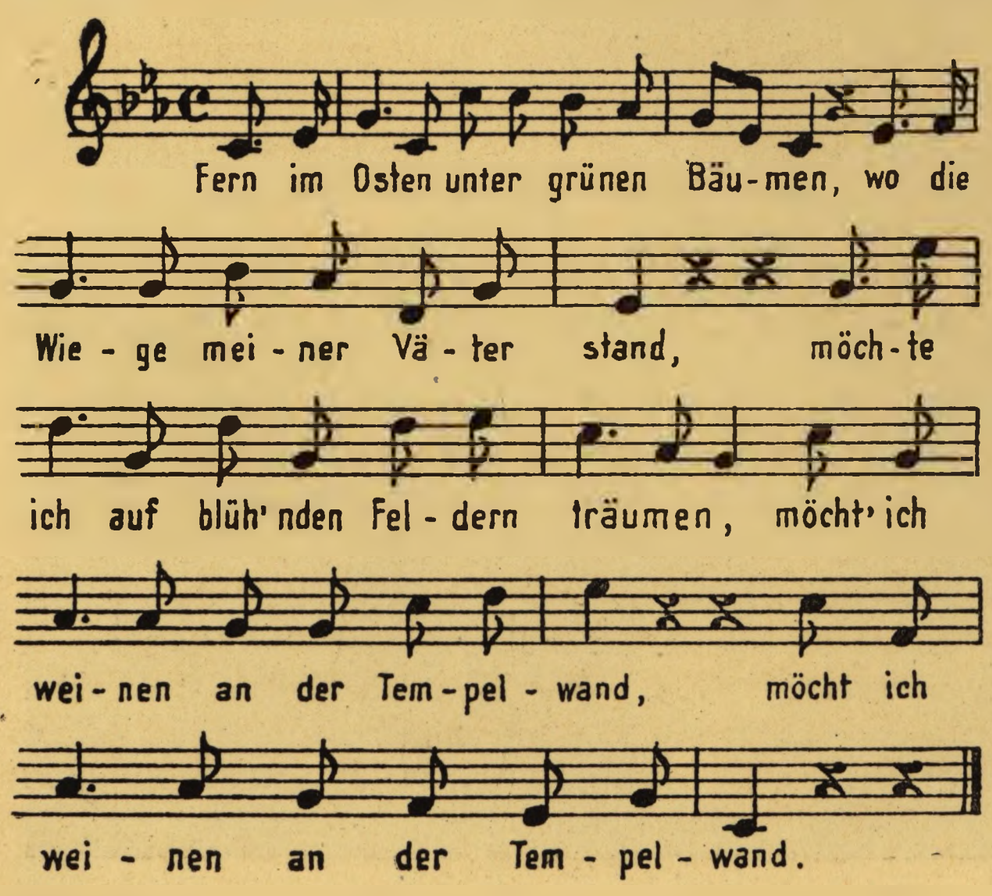
Zsidó népdal

SOMLYÓ ZOLTÁN: MIÉRT ÉS MINEK

Kavicsokkal játszok én
portul alig látszok én;
alig látszok én.

De a nap az megtalál,
ma is, holnap is talán;
holnap is talán.

Nappalon és estelen,
gondolkozom: Istenem,
édes Istenem!

Szűkre szabtad kenyerem;
s vízem sós, de lenyelem;
sós, de lenyelem.

Bús szél szántja a hajam.
Sosincs pénzem s aranyam,
pénzem s aranyam.

Könnyet adtál, sokat is!
Hozzá rigmusokat is,
rigmusokat is.

Hűtelen barátokat;
régi-régi átkokat,
régi átkokat!

Rossz nyarat és rossz telet;
mert hogy senkisem szeret;
senkisem szeret.

Mit sem adtál, ami jó;
lengek, mint egy rossz hajó,
mint egy rossz hajó.

S mindent adtál, ami rossz;
ami kerget s ostoroz,
kerget. ostoroz.

Nem kellek én senkinek.
Miért élek? és minek?
Miért és minek?...

BEKÖTÉSI TÁBLÁK

a

Mult és Jövő

1916-iki évfolyamához

Ára portóval együtt 2 korona 60 fillér
A díszkiadáshoz portóval együtt 3 korona
Megrendelhetők a Mult és Jövő kiadóhivatalánál Budapest, VI., Podmaniczky-utca 6.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

DR. BLAU LAJOS: ZSIDÓ KATONÁK AZ ÓKORI BIRODALMAK HADSEREGEIBEN

Nincs a világirodalomban könyv, amely az idők folyamán a harcosokat oly sűrűn és oly intenzíven lelkesítette volna, mint a Zsoltárok. Megszámlálhatatlan azoknak a katonáknak a száma, akik zsoltárversekkel az ajkukon vetették magukat a csatába, akik ilyen versekkel lehelték ki lelkűket a csatatéren vagy akár mint vértanúk a máglyán. A jelen háborúban is a legtöbb könyv, melyet a katonák magukkal vittek, a biblia volt. A keresztény teológusok jó része, kik béke idején az „ótestamentumot" antiquáltnak hirdették, megtértek a „nemzeti" és „harcias" bibliához. A legismertebb kép a háborúk történetéből az, melyet Nehemiás könyvében olvasunk és amely szerint az egyik kéz kardot tart az ellenség ellen, a másik kéz pedig a szentélyt építi. Oly kép, amely saját háborúnkra is illik. A bátor és lelkes hős mai napig „makkabeus". A biblia és a nemzeti zsidó állam története szolgáltatja a legtöbb példát arra, hogy a lélek győz a nyers erő felett. A háború történetében tehát a zsidó népet kiváló hely illeti meg. Ha jelenleg külön kiemelik a zsidó katona bátorságát és harckészségét, ez csak azért történik, mert az utolsó századokban a zsidók a katonai szolgálatból ki voltak zárva és ennek következtében az a balhit terjedt el, hogy a zsidó gyenge és gyáva. Hogy ez mennyire ellenkezik a történelmi tényekkel, néhány adattal fogom bizonyítani, oly adatokkal, melyek szerint a zsidók önként állottak be katonáknak, még pedig nem saját országuk vagy nemzetük hadseregébe.

Legalkalmasabbnak mutatkozik e célra az ókori világbirodalmak hadseregeinek a szemügyre vétele, amelyekről annyira-amennyire értesülve vagyunk. Csak biztos adatokat használunk fel, ugyanezért az asszir és babiloniai hadseregekről nem beszélünk, mert ezeknek nemzetiségi összetételeiről eddig nem tudunk semmit. *Kambyses perzsa nagykirály*, mikor 525-ben időszámításunk előtt Egyiptomot meghódította, zsidókat is vitt magával bizonyára a seregében. Ugyanakkor Elephantine-szigetén fényes zsidó templom állt, melynek áldozati kultusza egészen olyan volt, mint a jeruzsálemi szentélyé.

A hódító, ókori szokás szerint, a meghódított ország templomait lerombolta, a zsidó szentélyt azonban meghagyta. A zsidókat ugyanis, kik az egyiptomi határt őrizték a nubiai vad népek betörése ellen, zsoldjába vette. Ez a zsidó katonai telep legalább kétszáz évig állott fenn, Nagy Sándor korában mehetett tönkre, mikor ez a perzsa birodalmat 323-ban megsemmisítette. A perzsa világbirodalom seregeiben is szolgálhattak zsidók. Nehemiás Arthaxerxes pohárnoka volt és engedélyt kapott tőle, hogy ősei országát és kultuszát helyreállítsa. Erélyes és harcias szervező volt. Ez a körülmény, valamint az engedély megadása arra vall, hogy Arthaxerxes seregében zsidók szolgáltak. Valószínűleg már II. Psammetich egyiptomi király (494—589) seregében is szolgáltak zsidó zsoldosok.

Nagy Sándor seregében zsidó katonák is szolgáltak. Mikor a Bél bálvány templomát fel akarta építeni, katonákat rendelt ki, hogy az alapépítményről a romokat takarítsák el. Minden katona engedelmeskedett, csak a zsidó katonák tagadták meg az engedelmességet, azzal a megokolással, hogy bálványtemplom felépítésénél segédkezni tiltja a vallásuk. Feljebbvalóik engedetlenségük miatt keményen megfenyítették őket, de a zsidó katonák állhatatosak maradtak. Midőn Nagy Sándor lelkifurdalásaikról és állhatatosságukról értesült, nagylelkűen megbocsátott zsidó harcosainak. Zsidó katonáinak megengedte, hogy vallásuk szabványai szerint éljenek. Seregében jeruzsálemi zsidók is szolgáltak.

Nagy Sándor halála után birodalmát hadvezérei, a diadochok, egymásközt felosztották. *Ptolomeus Lagi* kapta Egyiptomot, melyhez más országok közt a Szentföldet is meghódította. Judea-hegységéből sok népet vitt el országába. Hűségükről meg lévén győződve, az erődökbe zsidó őrségeket helyezett, a macedóniaiakkal egyenlő jogokat adott nekik és követte a hűségesküt utódai számára is. Elég világos ebből, hogy a zsidó katonák gyermekei követték atyáik katonai hivatását. Az ókorban a fiú általában folytatta az apja mesterségét. Ptolomeus Lagi idejében expedíció ment a Vörös-tengerhez. Egy zsidó lovas és íjász, aki az expedícióhoz tartozott, röptében lőtt le íjával egy madarat, melynek repülését a jövendőmondók figyelték. Kinevette a mérgelődőket, megjegyezve, a madár saját sorsát sem ismerte.

Ptolomeus Philometor és felesége Kleopatra „egész birodalmukat zsidókra bízták, az egész haderő parancsnokai Onias és Dositheus zsidók voltak". Egy másik Kleopatra, az előbbieknek a leánya, a saját fia ellen viselt háborújában szintén két zsidót nevezett ki serege vezéreivé, Chelkiást és Ananiást. Egy feliraton zsidó csendőrkapitány neve szerepel. Időszámításunk első századának közepén élt Tiberius Alexander, az egyiptomi zsidóság fejének a fia, a bölcsész Philó unokaöcscse, ki a római császári hadseregben a katonai karriér legmagasabb fokát érte el. Ha a Ptolomeus királyok zsidókat első hadvezérekké neveztek ki, nem fér kétség ahhoz, hogy a sereg jelentékeny része zsidókból állt. Onias 160 körül időszámításunk előtt Leontopolisban zsidó áldozati templomot alapított, amely 230 évig állott fenn. A papság katonailag volt szervezve és az a papság volt az utolsó a csatatéren az egyiptomi királyságnak a rómaiak ellen vívott harcában.

Az előázsiai birodalom *Seleukus* hadvezérre szállt. Az általa alapított városokban a zsidóknak ugyan-

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

azokat a jogokat adta, mint a macedónoknak, általában olyan uralkodó volt, mint Ptolomeus Lagi és a feltevés az, hogy a Seleucidák hadseregeiben szintén nagyobb számban szolgáltak zsidók. Az első Makkabeusok könyvében (11. 36. 37) azt olvassuk, hogy Demetrius syr király sok privilégium közt a következőt is ígérte levelében Judea zsidóságának: „A zsidók közül 30,000 ember nyilvánosan irassék be a király csapatainál és lássák el őket, mint a király csapatait szokás. Közülök helyezzenek többeket a király nagy váraiba és ezekből többeket bizalmat kívánó birodalmi hivatalokba tegyenek. Feljebbvalóik és vezéreik saját kebelükből vétessenek. Saját vallásuk szabályai szerint éljenek, mint a király Juda országában már elrendelte.

Mikor egy syr király nagy győzelmi ünnepet ült, két napig maradt azon a helyen, mert a zsidó sereg szombat és a reákövetkező pünkösd miatt nem indulhatott el. Egy másik syr király testőrsége közé is felvett zsidókat. Megesett, hogy mindkét ellenséges seregben szolgáltak zsidók, épp úgy, mint görögök. A hűség kiállotta a próbát: a két tábor görög és zsidó katonái kitartottak uraik mellett és az elpártolók ellen harcoltak.

A *rómaiak* hadseregeiben kevesebb zsidó szolgált, Caesar és Augustus a conscriptio alul felmentette őket. A nehézséget a szombat okozta, melyen a zsidók nem harcoltak. A kényszer nélkül önként jelentkezettekről, minthogy nagy tömegekről nincs szó, az amúgy is hiányos történelmi feljegyzések nem tesznek említést. De hogy a római légiókban is voltak zsidók, mutatja *Tiberius Alexander* hadvezér, kit már említettünk. Ahol zsidó katona van, még nincs zsidó hadvezér, de ahol zsidó hadvezér van, ott zsidó katona is van. A rómaiak légióikat különben nem a Keleten toborozták, ahol a zsidóság zöme lakott. Nem kell tehát azt hinnünk, hogy a vallás volt a fő, vagy az egyetlen akadály, mint azt általában gondolják.

A rövid vázlatunkban említett nagy birodalmak mellett még a *parthus* birodalom is létezett, de erről, legalább hadseregéről, nem tudunk semmit. Általában „verbuváltak", de a zsoldos szónak nem volt magvető értelme. A talmud is említ egy embert, aki „a római (vagy perzsa) seregnek bérbe adta magát" (azaz zsoldos katona volt), de nem megvetéssel, mert egy messiási értesítést közöl tőle. Csak a gladiátorokat vetette meg a zsidó nép, akik között még a III. században is sok zsidó volt. Egy híres talmudtekintély is ezek közül került ki. *Betizár* idejében Nápolyt zsidók védték, később arab és keresztény seregekben is nagy számban harcoltak zsidók, kiknek kedvéért szombaton fegyverszünetet is tartottak. Mindezeket tekintetbe véve fel kell tenni, hogy a római légiók közt, különösen a császárság első korszakában, több volt a zsidó katona, mint amennyiről az írásos dokumentumokból élő régi történet tud. A *triumvirátus* valósággal versenyzett a zsidók kegyeiért, ami nem volna érthető, ha a zsidók, mint katonák egyáltalában nem jöttek volna tekintetbe. Melyik hisztórikus fogja évezredek mulva, ha majd más kultúra fog uralkodni, az esetleg megmaradó gyér írásos dokumentumokból, megállapíthatni, hogy a jelen dúló háborúban majdnem egy millió zsidó katona vett részt? Tiberius Alexander-féle katonai díszemlékérem vagy felirat egy sem lesz, de még az esetleg fennmaradó történeti mű sem fog zsidóról említést tenni.

Ha azonban el is tekintenénk az antik római seregtől, elég históriailag dokumentált tény bizonyítja, hogy a zsidók a világ nagy hadseregeiben jelentékeny számban voltak képviselve. Nem hevítette őket ideál, olyan hivatásos katonák voltak, mint akár a régi görögök, az antik világ e főzsoldosai. Csupán a hűségben különböztek tőlük, valamint a római légióktól, melyek rendszerint mindig készek voltak gazdát cserélni. Ha az elnyomás századaitól (1100—1170), melyekben a zsidónak nem akarták megadni a katonai becsületet, eltekintünk, mondhatjuk, hogy a zsidó nép létezése óta minden csatatéren vérzett.

Umgebung von Jerusalem — Jeruzsálem környéke

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

„REMÉNY“

— A magyar-zsidó ifjúság új lapja —

(Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VI., Podmaniczky-utca 6. Előfizetési díj egész évre 8 korona)

Régi ideje van már annak, hogy széles körökben érezhetővé vált egy magyar-zsidó ifjúsági lap hiánya, egy lapé, mely az ifjúságot magyar s egyidejűleg zsidó szellemben nevelje. Mikor a „Mult és Jövő“ megindult, felvette programmjába az ifjúság szellemi irányítását is és megindította *Remény* című ifjúsági mellékletét, mely két évfolyam után a lap egyre növekvő kereteibe beleilleszkedni nem tudott. Az Orsz. Izr. Tanitóegyesület vezetősége is sokat foglalkozott az eszmével, amelyet orgánumában a tanügyi férfiak állandóan sürgettek. Különösen az utolsó esztendőkben beszéltek sokat a dologról és egy zsidó ifjúsági lap megindítása úgyszólván a „levegőben volt“.

Az eszme, melynek megvalósítása mindenkinek annyira a szivén feküdt, a „Remény“ felújításával és önálló orgánummá való fejlesztésével valóra vált. Mindenki érezte, hogy erős zsidóérzésü férfiak és asszonyok nevelését már az iskolapadok fölé hajló ifjúság körében kell megkezdeni. A modern városi élet lázas, újszerű forgataga új életformákat teremtett meg, a zsidóság lelki élete is differenciáltabb lett, anélkül azonban, hogy az új lelki tartalmak szerves összefüggésbe kerültek volna a zsidóság belső mivoltával. Az, hogy ez az egybekapcsolás elmaradt, az elmult nemzedék hibájából történt. De amit apáink elmulasztottak megtenni, a mi kötelességünk elvégezni azt. S azt a társadalomnevelő munkát, melyet a *Mult és Jövő* végez, már a még fogékonylelkű ifjúságnál kezdeni meg: ez a programmja a „Remény“ ifjúsági lapnak.

Mindenki, aki a „Remény“ megindításáról még 1916 decemberében hallott, a hirt kellemes meglepetéssel fogadta. Papok, vallástanárok, zsidó tanitók: az ifjúság nevelői: segitőtársat pillantottak meg benne, mely kultúrmunkájuk végzését megkönnyiti; szülők, kik magasabb értelemben is zsidót akarnak nevelni gyermekeikből, e lap megindításával céljuk egyik hathatós eszközét látták feltünni; és maga a diákság, melynek nagy része a zsidóság eszméivel eddigelé csupán a vallástani órákon és a vallástani könyvek útján jutott érintkezésbe, a közlés modern formájának, az újságnak közvetlensége által belsőbb összeköttetésbe is fog jutni zsidóságával.

A „Remény“-nek első, megjelent száma impozáns gazdagságú és az új és a régi irányok sokféleségét tárja elénk. Ebben a chanukai számban *Hevesi* Simon dr. lendületes és érzéssel teli cikke, *Hajdu* Miklós dr. meleg és közvetlen irása, *Patai* József chanuka-verse és *Lazarus* kottája erre az alkalomra vonatkoznak. Az ó-kor zsidó katonáiról *Blau* Lajos dr., szemináriumi igazgató ir tanulságos cikket. Az elbeszélők között *Kaczér* Illés, *Várnai* Zseni, *Móricz* József ismert, jóhangzású neveire akadunk; a zsidó elbeszélőket *Sólem Aléchemnek* egy hangulatos, levegővel teli elbeszélése képviseli. Solem-Aléchemet különben a „Zsidó irók“ rovatban kis cikk és arckép mutatja be. A héber költők sorát, kiket a „Remény“ az ifjú olvasóknak rendszeresen be fog mutatni, Sámuel *Hanágid* és Ráchel *Morpurgo* nyitják meg, műveikből közölt szemelvényekkel és róluk irt ismertető sorokkal. Az elhunyt király nemes alakjáról *Farkas* József dr. szép cikke emlékezik meg és *Vadász* Ede közöl két finom és jellemző apróságot Ferencz József életéből. A *Művészet*-rovatban *Patai* Edith a *Bibliai képekről* ir, a közölt gyönyörű műmellékkel, *Zampieri* Dávid-képével kapcsolatban. Jellegzetes és mély a halotti imáról szóló párbeszéd *Fényes* Mór dr. tollából. A *Természet és Technika* rovatban *Sós* Ernő dr. érdekesen cikkezik a jégvirágokról, mig *Szabó* Géza dr. a dinamit feltalálójának és a nagy békebarátnak, *Nobel* Alfrédnak a békepropaganda által aktuálissá vált alakját ismerteti. A szentföld és a héber nyelv életéről *Molnár* Ernő dr. élvezetes cikkei szólnak, *Peterdi* Andor gyönyörű versekkel, *Neményi* Endre hangulatos szép poémákkal szerepel, *Móricz* József midráslegendákat közöl, *Bokor* Izsó érdekes sportcikket ir, *Strasser* József a sakkrovatot vezeti rendkivül érdekesen. A *cserkészrovat*, a hős, kis *diákkatonák* rovata és egyes apróbb közlemények után *Ifjúsági Élet*, *Könyvek*, *Rejtvények* és *Pályázatok* rovatai zárják be a 19 művészi illusztrációval diszitett izléses kiállitású, könyvnek is beillő füzetet.

Ez a gazdag és sokirányú tartalom, mely a modern zsidó diák lelkéhez lehetőleg minden tekintetben közeledni akar, érthetővé teszi azt a szives fogadtatást, melyben a lapnak a zsidó tanférfiak és a zsidó ifjúság részéről már az első szám megjelenése után része volt. Épp úgy amint a *Mult és Jövő* mindjárt megindulásával a magyar és külföldi zsidó orgánumok közt első helyre került, — ez a remek ifjúsági lap, a *Remény*, messze kimagaslik mindabból, amit ezen a téren akár idehaza, akár a külföldön eddig produkáltak.

A „*Remény*“ a „Mult és Jövő“ közreműködésével indult útjának. A lap szerkesztői *Molnár* Ernő dr. és *Bokor* Izsó; *Molnár* Ernő dr.-t értékes irásai, versei, tanulmányai és tárcái révén folyóiratunk olvasói rég ismerik és tisztelik. És ugyancsak a „Mult és Jövő“-ben jelentek meg *Bokor* Izsó értékes zenei költeményei is, amelyek a zsidó zenei népmotivumok feldolgozását tűzték ki célul. A „Remény“ főmunkatársaként *Patai* József dr. szerepel. S úgy a szerkesztők személye, mint a „Mult és Jövő“ támogatása kellő garanciáknak tekinthetők, midőn ennek a valóban szükséges és hézagpótló zsidó ifjúsági lapnak további számai elé nagy bizalommal és méltó várakozással tekintünk.

Dr. Szabó Géza

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

Tollhegyről

A FELEKEZETISÉG ELLEN szónokolt Izraelnek egyik derék fia. Ő nem ismer felekezeti különbségeket, neki mindegy, hogy zsidó vagy nem zsidó és elvégre az csak véletlen, hogy ő zsidónak született. És Izrael derék fia nem vette észre, hogy eközben az „ecclesia militans" kongregációs szervezetei nagyon is nagy különbséget ismernek és szítanak zsidó és nem zsidó között és azt a véletlent, hogy valaki izraelitának született, nem is tartják olyan jelentéktelen kis körülménynek. Sőt talán nem is egészen véletlen, hogy a derék izraelitának olykor olykor beverik a fejét. A napokban épen találkoztam vele, amint bekötött fejjel sietett haza.

— „Tudja-e uram, hogy ma este chanukka van" — szóltam hozzá szelíden.

— „Ugyan kérem — felelt idegesen — nem szeretem a felekezeti dolgokat."

— „És hová siet úgy?" — kérdeztem elmenőben.

— „Megyek karácsonyfát vásárolni, mert azt mondják, elfogy."

A derék honfitárs és hittestvér, úgylátszik nem tudja, hogy a karácsony sem nemzeti, hanem keresztény felekezeti ünnep. Hát még ha tudná, hogy ezt a felekezeti ünnepet is a zsidóság adta a kereszténységnek!

„CSAK OROSZ ALATTVALÓK, ZSIDÓK NEM." A charkovi lapok közölték Brussilow generális újkeletü parancsát, mely szerint a fotografálás a vasútak, vizi- és országútak mentén tilos. „Katonai célokra való fotografálást csak aktiv katonák végezhetnek, de ezek közül is csak *orosz alattvalók, zsidók nem*." Szóval az orosz-zsidó katona még csak nem is orosz alattvaló. Csak a vérét onthatja az orosz cárért és ez a vér talán még ki sem fog kiáltani az orosz földből.

A „ZSIDÓSZÁMLÁLÁS." Végre megvan a magyarázata a németországi zsidószámlálásnak. Meg akarják védeni a zsidókat a rágalmakkal szemben és azért a legegyszerűbb eszköz, ha összeszámlálják őket, hányan vannak a fronton, hányan a front mögött és hányan vannak összesen. Egyszóval nagyon szeretik a zsidókat és meg akarják őket védeni. De ez a védelem nagyon emlékeztet arra a bizonyos hídpróbára, amelyet a híres antiszemita — zsidókkal akart végeztetni. Ha nem szakad le jó, ha leszakad — még jobb. Hadd induljon csak meg a zsidók makkabeusi próbája. Ha megállják a próbát jó, ha meg nem állják — még jobb. Így gondolkodhattak a német „konzervatívek" is, amikor a „zsidószámlálás" eszméjét felvetették.

(*Secundus*)

Krónika és szemle

ELŐFIZETÉSI FELHIVÁS. Előfizetőinket, akiknek előfizetése január hóban lejár, vagy kiknek előfizetése már előbb járt le, tisztelettel kérjük, hogy előfizetési díjaikat minél előbb beküldeni szíveskedjenek, minthogy e súlyos időkben csak azoknak küldhetjük tovább a lapot, akik díjhátralékban nincsenek. Előfizetési díj egész évre 22 korona. Omike tagsággal együtt 25 korona. Díszkiadásban egész évre 30 korona. Omike tagsággal 34 korona.

FERENC JÓZSEF RABBI-KÉPZŐ. Ez lesz a neve ezentúl az Országos Rabbiképző-Intézetnek, amelynek alapköveit I. Ferenc József rakta le, amidőn a magyar szabadságharcban részt vett magyar zsidóságra kivetett hadisarcot zsidó iskola-alappá változtatta át. Negyven év mult el azóta és az a hatás, amelyet a magyar zsidó főiskola hazánk zsidóságának szellemi fejlődésére gyakorolt, köztudomású. Régen érzett hiány azonban a szemináriumban, hogy nincs internátusa. amely a növendékeknek nyugodt életet biztosítana tanulmányaik befejezéséig. E cél megvalósítására a napokban értekezlet volt dr. *Mezei* Mór és dr. *Mezey* Ferenc elnöklete alatt, akik a magyar zsidóság vezetőférfiainak bevonásával országos akciót indítanak, hogy a Ferenc József nevét megörökítő nagy alapítványból szemináriumi internátust létesítsenek. Körülbelül egy millió koronát kellene összehozni, hogy annak kamataiból az új intézmény fentartásáról gondoskodhassanak. És reméljük, hogy ezt az összeget a magyar zsidóság áldozatkészsége elő is fogja teremteni. A végrehajtó-bizottság felhívást fog közzétenni az akció érdekében, amelyre legközelebbi számunkban visszatérünk.

LEVÉL A HARCTÉRRŐL. *Holics* Ödön, a pesti izr. hitközség tanára írja a következő érdekes harctéri levelet:

1916 december 3.

„Megboldogult királyunk halálát követő egyik napon parancs jött a századhoz, hogy a zsidó vallású katonák számára istentisztelet lesz délelőtt 9 órakor. Néhány perccel a jelzett idő előtt, ezredünk különböző századaihoz tartozó katonák érkeznek a gyülekezésre kijelölt helyre és ekkor érdekes jelenségnek lehettem megfigyelője.

Ezredünk, melynek néhány százada más fronton küzd, jelenleg rezervában van. Az ittlévő századok között állandó az érintkezés, hiszen egymásmellett vagyunk, egy helyre járunk gyakorlatozni stb., úgy, hogy mindenki ismeri egymást, ha csak látásból is. Most, hogy az istentiszteletre gyülekeztek, tágra nyílt szemekkel tekintettek egymásra, csodálkozva s itt is, ott is felhangzott a kérdés: „Hát te is zsidó vagy?" És az eddig csendes, hallgatag emberek (itt kint nem sokat beszélnek a katonák), amint mind többen és többen jöttek össze, felvidultak, beszédesekké lettek. Egymásra találtak és megnyíltak lelkeik. Észre sem vették, hogy elmúlott kilenc, majd tíz óra, csak állottak a hideg, novembervégi napon, de egyik sem fázott, nem didergett, mert belülről fütötte őket valami régen érzett melegség.

11-re járt már az idő, mikor zsidó vallású tisztjeink társaságában megjelent a tábori lelkész. Bemegyünk az egyik Deckungba, mely ilyenkor délelőtt egészen üres és elhelyezkedünk az egyik ablak körül. A rabbi kis tórát hozott magával, ezt felteszi az ablakhoz és most egyszerre ünnepélyes, áitatos hangulat terjed szét a rideg földalatti helyen. Az erőtlen őszi nap bevetődő sápadt sugara is új

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

fényt kap, amint megcsillan a tóra bársony köntösének kékjén és arany betűin. Kis imakönyveket osztanak szét és kezdetét veszi az ájtatoskodás. Halkan mormoljuk az ősi imákat és a „Vehu rachum“ (hétfői nap van éppen) különös alkalomszerűséget kap ebben a környezetben. Imáink végeztével a rabbi sorra kérdezget bennünket. Érdeklődik családi viszonyaink, otthoni és itteni életünk iránt, parancsainkat, óhajainkat tudakolja és csendes, nyugodt szóval, sok durván ejtett lelkisebet gyógyít meg. Mert bizony előfordul, szerencsére csak nagy ritkán, hogy hátrányunkra tudják be vallásunkat. S ha a békében sértő az ilyen megkülönböztetés, úgy most, a harcoló katonának százszor fájdalmasabb, mert fokozottan igazságtalan.

Elhunyt királyunkról emlékezik meg ezután a rabbi. Emlékeztet nagy liberalizmusára, mely lehetővé tette nekünk, zsidó alattvalóinak a nyugodt, biztos fejlődést, kiemeli békeszeretetét és ama reményének ad kifejezést, hogy a béke mielőbb elkövetkezik.

A heti szidrából idézve, magát Józsefhez hasonlítja: megy a mezőkön ismeretlen tájon egyedül és ha találkozik valakivel az elhagyott mezőn, az csodálkozva kérdezi: „Kit keresel?“ „Testvéreimet keresem én“ — felelem. — „Jöttem, hogy meggyőződjem hogylétük felől.“ Ő is Jákobnak, a szülőknek aggódó szavára jött ide és magával hozta mindazt a szeretetet, amellyel otthon visszavárják a távolban harcoló testvéreket.

Az egyszerű szavaknak megindító hatásuk volt. Elég volt az elhagyott otthont, az apát váró gyermekeket említeni és a keménynézésű legények szemei fátyolosak lettek a könnyektől. Csodáserejű a szó, ha visszhangja van a szivben!

A „Kadis“-imával zárult az istentisztelet.

És újra szétmentek az emberek, némán, hangtalanul. Lassan lépkedtek a fagyos rögökön, fáradt járásuk a frontkatonára vallott, de ki arcukba tekintett, ellágyult vonásaikból kiolvashatta, hogy itt nem katonák, de emberek mennek.“

ERZSÉBET KIRÁLYNŐ ÉS JUDA HALÉVI. I. Ferenc József halála alkalmából a német zsidó lapok feleleventik Erzsébet királyné találkozásának történetét Sigmund Hellerrel, a kitűnő német műkritikussal és hebraistával, aki 24 évvel ezelőtt hunyt el. Erzsébet királyné Heine híres verséből ismerte Jehuda Halévit, akiről szeretett volna részletesebb adatokat hallani. Egy napon udvari fogat állott meg Sigmund Heller szegényes külvárosi lakása előtt. A szerény zsidó író alig tudott felocsudni meglepetéséből, mikor szűk szobájába belépett a királynő. Erzsébet utalt Heine versére és kérte Hellert, mondja el neki Jehuda Halévi élete történetét. Heller félórás előadást tartott a nagy héber költőről a királynőnek, aki mélyen meghatva és köszönetét kifejezve távozott.

AZ OMIKE-MENZA újonnan átalakított pompás helyiségeiben teljes erővel fejti ki sokoldalú tevékenységét. Az étteremben most már nemcsak ebédet, hanem meleg vacsorát is kapnak a diákok, a könyvtárban, az olvasóteremben olvashatnak, vagy végezhetik tanulmányaikat. Valóságos Diák-Otthon, ahol a péntekesti ünnepi gyertyák lobognak a fehérabroszos asztalokon. Az idei chanukkaiünnepély intim melegséggel folyt le dr. *Hevesi* Simon ünnepi beszédével és *Krausz* kántor énekével. Az országos gyászból természetesen az Omike-menza is kivette méltóan részét. A gyászünnepélyen báró *Herzog* Mór, dr. *Déri* Ferenc és dr. *Hevesi* Simon mélyhatású beszédei méltatták I. Ferenc József nagy történeti jelentőségét. Emlékét az Omike-menza alapitvánnyal örökíti meg.

A PALESZTINAI ZSIDÓSÁG ÉRDEKÉBEN a bécsi bizottság felhivást tesz közzé, amelyben felhivja a figyelmet arra, hogy Palesztinában mily nagy mértékben terjednek a járványos betegségek. A bizottság célja, hogy orvosokra, kórházakra és más egészségi intézményekre való anyagi eszközöket megszerezze a háború által a legnagyobb nyomorba jutott palesztinai zsidók részére. Adományok Budapesten, a Magyar Általános Hitelbankhoz küldendők. A palesztinai zsidóság szomorú sorsát különben a Mult és Jövőhöz intézett szivhezszóló levélben ecseteli *Grosz* M. a Hilfsverein rabbi- és tanitóképzőjének tanára, aki hangsúlyozza, hogy a magyar zsidóságnak sokkal intenzivebben kellene a palesztinai segélyakciókban résztvenniök, hiszen a szentföldi nyomornak sok magyar zsidó is részese.

S. SCHALKOVITZ (BEN AWIGDOR), az ismert héber iró és kiadó, a napokban ünnepelte munkásságának 25 éves jubileumát Varsóban. Működése szorosan összefügg az új héber irodalom fejlődésével és megerősödésével és igy jubileuma egyben a zsidó irodalom, a zsidó könyv ünnepe is volt. A jubiláns nevére zsidó irodalmi alapitványt szerveztek barátai és irótársai.

A NÉMET ZSIDÓSÁG a zsidók hadi statisztikáját mélységes megbántásnak érzi élők és halottak iránt és ezért kétszeres energiával gyűjti mindazon adatokat és bizonyitékokat, amelyek a zsidóknak a háborúban tanusitott magatartását megvilágitják. Ebből a szempontból igen érdekes dr. Eugen Tannenbaumnak még a háború elején kiadott könyve: „Kriegsbriefe deutscher und österreichischer Juden“. (Neuer Verlag 1915 Berlin, M. 2·50.) Aki ezt a 64 különböző harcterekről irt levelet eloivassa, nem fogja megérteni, hogyan adhatnak hitelt a német nép nagy tömegei a zsidók elleni vádaknak. Olvassák el a kis hétgyermekes marhakereskedő búcsúlevelét, aki 18 társával a harmadik mozgósitási napon vonult be, vagy az „elszánt szakaszvezető“ történetét és kérdezzék meg a lelkiismeretüket, van-e még bátorságuk a zsidókat „Drückebergereknek“ mondani.

FÉLSZÁZADOS JUBILEUM. Rimaszombaton lelkes ünnepségben részesitették, felekezeti különbség nélkül, a városnak egyik érdemdús orvosát: dr. *Lichtschein* Adolf, kir. tanácsos, vármegyei tb. főorvost, ötvenéves jubileuma alkalmából. Dr. Lichtschein már az egyetemen is jelentékeny szerepet játszott; dr. Ágai Adolffal, a nemrég elhunyt nagynevű tárcairónkkal, egyetemi hallgatóból álló jeles zenekart létesitett, mely sokáig fennállott és sok babért aratott. Dr. Lichtschein 1867-ben telepedett le Rimaszombatban. Ugyanez évben vezette a rimaszombati izr. hitközség deputációját báró Eötvös József akkori vallás- és közoktatásügyi miniszter elé és zsinagóga épitésére 6000 forintot nyert tőle az úgynevezett „Izraelita-alap“-ból. A fiatal orvos nagy előszeretettel foglalkozott a zsidó tudományokkal is és jó barátságban élt Braun Salamonnal, Putnok első rabbinusával, ki különösen arról volt híres, hogy már 1860-ban magyarul tartott emlékbeszédet a putnoki zsinagógában gróf Széchényi István fölött, amelyet Tompa Mihály, a papköltő is végighallgatott és nem győzött eléggé magasztalni. Braun rabbinus a beszéd kéziratát dr. Lichtscheinnak adta emlékbe, ki azt 1912-ben a „Magyar Zsidó Szemlé“-ben közreadta. Nagy irodalmi tevékenységet fejtett ki dr. Lichtschein a „Gyógyászat“-ban és a „Fővárosi Lapok“-ban. *Lakatos Lajos.*

MULT ÉS JÖVŐ művészi kivitelű eredeti BEKOTESI TÁBLÁJA az 1916. évfolyamhoz, valamint az előző évfolyamokhoz, megrendelhető a kiadóhivatalnál. Ára portóval együtt 2 kor. 60 fillér

A díszkiadáshoz 3 korona

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

TEMPLOMI ÉNEKEK. Néhai Rosenzweig Lipót abonyi főkántor az általa komponált „Schirat Jehuda“ című templomi énekkönyve meglevő példányainak egy részét az Izr. hitközségi tisztviselők és alkalmazottak orsz. egyesülete javára hagyományozta. A kompoziciók a budapesti és bécsi főkántorok ajánló sorai szerint kiválóak és hitközségi kántoroknak és énekeseknek templomi istentiszteleteknél való használatra nagyon ajánlhatók, mivel az istentiszteleti áhitat emelését nagyban elősegitik.

A mű füzet alakban jelent meg és 6 koronáért megrendelhető az izr. hitközségi tisztviselők és alkalmazottak országos egyesületénél (Budapest, VII., Síp-utca 12). A befolyt összegek egészükben szegény hitközségi tisztviselők támogatására fognak szolgálni.

ESKÜVŐ. 1916 december hó 17-ikén tartották meg esküvőjüket a Dohány-utcai templomban, díszes közönség jelenlétében *Abádi* Imre és *Jávor* Bella, a Mult és Jövőnek ismert kiváló munkatársai. A fiatal párt dr. *Hevesi* Simon emelkedett beszédben áldotta meg.

A JIDDIS-NYELV EGYETEMI TANSZÉKE. Az amerikai visconsini egyetem tanszéket szervezett a jiddisnyelvnek és az új tanszékre L. B. *Wolfsont* hívta meg.

„MORIAH“, a zsidó ifjúság lengyel folyóirata, amely a háború kitörése előtt Lembergben jelent meg, hosszú szünet után most Bécsben, dr. Wilhelm Berkelhammer szerkesztésében újra megjelenik. Kiadóhivatal: Wien, II., Zirkusgasse 36, T. 4. Előfizetési ár egész évre 6 K.

KI TUD RÓLA. Hirsch Salamon tábori rabbi annak a közlésére kér fel bennünket, hogy egy Schulhoff Gusztáv nevű hőst temetett el nemrég, akinek hozzátartozóit nem sikerült megállapitania. Állitólag Prágában született. A hozzátartozókat kéri, sziveskedjenek közelebbi adatokért erre a címre fordulni: Salamon Hirsch, k. u. k. Feldrabbiner, Isr. Militärseelsorge der k. u. k. 14. Inf. I. Divisions Sanitätsanstalt. Feldpost 361.

ADOMÁNYOK. *Rotter* Zsigmond, a Berger Testvérek cég főnöke, mely cég rövid idő előtt 10,000 K-át adott hadi jótékonysági célokra, 4000 K-át az erdélyi menekültek segélyezésére és üzletbarátai körében erre a célra 30,000 K-át gyűjtött, újabban 4000 K-ás alapitványt tett a Bródy Adél gyermekkórház javára és dr. Hevesi Simon rabbi kezeihez 50,000 K-át tett le hitfelekezeti nemes célokra, nevezetesen 1000 K-át az Izr. Kézmű- és Földmivelési-Egyletnek, 1000 K-át az Izr. Siketnémák Orsz. Intézetének, 1000 K-át az Izr. Patronázs-Egyesület hadiárva-alapjára, 500 K-át az Izr. Hitfelekezet I. Ferenc József-alapitványának, 500 K-át a Chevra Kaddisa Szeretetházának, 400 K-át az Omikének, 400 K-át a Menzának és 200 K-át az Izr. Fiúárvaháznak. A nemeslelkű adakozónak, az önérzetes ifjú magyar zsidó nemzedék e kiváló munkásságú tagjának áldozatkészsége minden elismerésre és követésre méltó. — *Grosz* Simon Izsák 50 K-át küldött be szerkesztőségünkhez az Omike Menza javára. — *Prager* Ferencné, Budapest, 100 K-át a Fiúárvaháznak, a Chanuka-ünnepély alkalmából való kiosztásra. Az összegeket rendeltetési helyükre juttattuk.

A HADIÁRVA-OTTHON JAVÁRA Lakos Emil, Csongrád, 100 koronát küldött be hozzánk. Az összeget átadtuk az Orsz. Izr. Patronázs-Egyesület elnökségének.

Goldstein Henrik lévai vaskereskedő 2000 koronás alapitványt tett a Hadiárvák javára a lévai izr. hitközségnél I. Ferenc József temetése évforduló-napján kiosztandó segélyül.

HALÁLOZÁS. Nagy részvéttel temették Veszprémben az 52 éves korában elhunyt *Oblatt* Rudolfot, aki nemes gondolkodása és jótékonysága révén mindenütt nagy tiszteletben állott. Az elhunyt minden kulturális ügynek lelkes híve volt. Elhunyta előkelő családot döntött gyászba.

A napokban húnyt el *Győri* Adolf hitoktató, aki 40 évig állott a pesti hitközség szolgálatában és másfél évtizedig a vallásoktatás elemi iskolai szakosztályának elnöke volt. Tankönyvet is irt, amelyet ma is használnak. A Tanitó-Egyesületnek pénztárosa és tiszteletbeli tagja volt. Jóságáért és szerénységéért mindenki szerette és tisztelte. Temetésén dr. Fischer Gyula és dr. Weisz Miksa méltatták szivhezszólóan az elhunyt érdemeit.

A KATONAI ELŐLÉPTETÉSEKET ÉS KITÜNTETÉSEKET, áthelyezéseket, elbocsátásokat, nyugdijazásokat, ténylegesitéseket stb. stb. január elsejétől kezdve a „KÜLÜGY-HADÜGY“ hetilap állandóan közli. Postacíme: Budapest, IX., Üllői-út 11—13. Ára 1/4 évre 6 K.

JÓHÁZBÓL VALÓ 18 ÉVES ÁRVA LEÁNY, kereskedelmi tanfolyamot végzett és házi teendőkben is jártas, megfelelő állásra ajánlkozik. Cim: :: „Árvaleány“ jeligére a kiadóhivatalban ::

Alulirottak úgy a maguk, valamint az összes rokonság nevében fájdalomtól telt szivvel jelentik a forrón szeretett hűséges férj és a legjobb apa

Oblatt Rudolf úr

életének 52-ik, boldog házasságának 23-ik évében, hosszas szenvedés után, 1916. évi december hó 1-én, esti 7 1/2 órakor történt elhunytát.

Drága halottunk hűlt tetemét 1916. évi december hó 3-án, délután 1/2 3 órakor helyeztük a veszprémi izraelita sirkertben örök nyugalomra.

Veszprém, 1916. évi december hó.

Áldott legyen emléke!

Özv. Oblatt Rudolfné, szül. Stern Gizella neje. *Stern Mór* apósa. *Stern Mórné* szül. Klein Cecilia anyósa. *Oblatt Lajos*, *Oblatt Irma*, *Oblatt Margit*, *Oblatt Erzsike* gyermekei.

LÁTOGATÁS EGY MŰTEREMBEN. Aki a Kurzweil fényképész műtermében megfordul, annak fel fog tünni a sok fénykép után készitett kvalitásos olajfestmény, melyek arról tanuskodnak, hogy Kurzweil nemcsak a művészi fényképezésre helyezi a súlyt, hanem az arcképeknek színben, olajban és akvarellben való izléses kivitelére is. Kurzweil nemrég ilyen portrét készitett Blaha Lujzáról, a nagy művésznőről. A kép a létesitendő Blahamúzeum részére készült. Kurzweil a harctéren levő vagy elesett hősök arckép után való portré festését igen jutányos árban vállalja. Műterme télen át gróf Zichy Jenő-utca 10. szám alatt van. Telefon: 174-62. A fürdőidény alatt pedig Balatonfüreden.

Zsákok, ponyvák, szalmazsák, fejvánkos, pokróc, zsinegek, italvedrek
NAGEL ADOLF Budapest, V., Arany János-u. 10.
Telefon: 104-10, 80-82, 35-92. Távirat: NAGELA

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

Új Könyvek.

ROVATVEZETŐ: DR. MOLNÁR ERNŐ

SZENTFÖLDI BIBLIOGRÁFIA. A „Mult és Jövő“ olvasói bizonyára megelégedéssel vesznek tudomást egy olyan mű megjelenéséről, melynek célja minden a Szentföldre vonatkozó könyv, dolgozat, útleírás, cikk, jelentés stb. pontos bibliográfiai felsorolása és feldolgozása. *Thomsen* Péter drezdai tanár a nagy vállalkozás megindítója, kinek „Die Palästina-Literatur“ című munkájából eddig már három kötet jelent meg. Az első kötet (Leipzig 1911) az 1895—1904. év irodalmát foglalja magában 186 oldalon, a második kötet (1911) az 1905—1909. évekét 277 oldalon. A minapában érkezett meg a harmadik kötet, mely meg az 1910—1914. évek irodalmát dolgozza fel.[1] A 20 oldalra terjedő bevezetésen és 46 oldalt elfoglaló betűsoros név- és tárgymutatón kívül 341 olalon nem kevesebb mint 3754 könyv, dolgozat, cikk stb. címe van megfelelő elrendezésben felsorolva, a könyveknél a bírálatok is megjelölve. Az egész könyv, — melynek megjelenését a német Palesztina-egyesületen kívül a berlini „Gesellschaft zur Förderung der Wissenschaft des Judentums“ és a „Zionistische Kommission zur Erforschung Palästinas“ tették a mai háborús viszonyok mellett is lehetővé, — a német tudományos akribia csodálatraméltó alkotása. A nemzetközi irodalmak minden zegét-zugát kellett a szerkesztőnek átkutatni és a legjelentéktelenebb dolgozatot is megfelelően elkönyvelni, hogy a mű nemcsak teljes, hanem igazán használható is legyen, hogy bárki a Szentföldet illető bármely kérdésben alapos, megbízható információt szerezhessen e könyv révén. Csak a főbb pontokat akarom itt felsorolni, hogy a könyv beosztásáról némi képet nyujtsak. I. Általános tájékoztató az eddigi bibliográfiákról, továbbá a folyóiratokról, enciklopédiákról és egyesületekről. II. Történeti-irodalom. III. Archeológia. IV. Históriai földrajz. V. Jelenlegi földrajz. VI. A mai Palesztina. Ezen utolsó fejezetben az egész szentföldi kolonizáció és a cionizmus munkájára vonatkozó irodalom a legteljesebb mértékben mutattatik be. A héber nyelvű és cionista irodalmat *W. Zeitlin* és e sorok írója dolgozták fel. Amennyire hozzáfértem, a magyar nyelven megjelenő dolgozatokról is beszámoltam, míg az első két kötetben erről egyáltalán nem is volt említés téve. Sajnos, a „Mult és Jövő“ I—IV. évfolyamai még nem állottak az anyag gyűjtésénél rendelkezésemre. Ezt a hiányt majd a legközelebbi kötetben igyekezem pótolni.

Legyen szabad ezúttal a Szentföldre vonatkozó könyvek, dolgozatok és általában minden, Palesztinával összefüggő cikk szerzőjét felkérni, juttassák el dolgozatukat akár az alulirotthoz, akár pedig a „Palästina-Literatur“ szerkesztőjéhez (Prof. Dr. *P. Thomsen*, Dresden. A. 19, Kügelgenstrasse 11), hogy ezáltal a szentföldi irodalom bibliografiája a lehető legteljesebb összeállításban jelenhessen meg.

Érsekújvár. *Dr. Klein Sámuel*

[1] Teljes címe: Die Palästina-Literatur, eine internationale Bibliographie in systematischer Ordnung mit Autoren- und Sachregister, unter Mitwirkung von Herm. v. Criegern, Hans Fischer, I. de Groot, Rich. Hartmann, Sam. Klein, Will. Zeitlin bearbeitet und mit Unterstützung des Deutschen Vereins zur Erforschung Palästinas, der Gesellschaft zur Förderung der Wiss. des Jud., der zionistischen Kommission zur Erf. Palästinas herausgegeben von *Peter Thomsen*. Dritter Band: die Literatur der Jahre 1910—1914. Leipzig; J. C. Hinriche'sche Buchhandlung 1916.

AZ ÖRÖMÖK KERTJE. VÁRNAI ZSENI MESEKÖNYVE. A kályha fényében egy barátságos alkonyi órán olvastam a Várnai Zseni könyvét a kisfiamnak. Így illik mesét olvasni. A szoba sarkai sötétbe borulnak, csak a mese világít csodás fényességgel. És mikor Péterke elmegy, hogy örömvirágot hozzon mindig szomorú édesanyjának az örömök kertjéből, a kisfiam a térdemre hajtja fejét, a szeme csupa könny, — de szégyelli és csak lopva törülgeti a csillogó gyöngyöket — és már újra figyel gyermeklelkének minden fogékonyságával. Én is figyelek. A mese alakjai átsuhannak a tűz vörös fényében, az óriás nagy árnyéka amott a falon, mellette a gonosz törpe, a szőke grófkisasszony aranyhaja is megcsillan, a jótékonyság tündére szép hermelinnel ékes palástját maga után húzza a virágos szőnyegen. Az egész szobában a mese arany és ezüst virágai nyílnak, hajladoznak, de kelyhükben az élet magját rejtegetik. Ez a kedves mesekönyv az élettől terhes, gyönyörű magyaros mondatai mögött meglátjuk a proletárok sápadt társadalmát és halk ritmikus szavai mögött megcsendül a vészharang. Nem maradhat örökké így, hogy a gonosz törpe fogva tartsa az óriást. A hangyák élete is nagyon-nagyon szomorú, mert a dolgozók csak küzdenek, verejtékeznek, hogy a királynőjük és környezete pompázva dúslakodhasson. Az anya olvas és a gyermek figyel. A lelke tágul, mintha az eljövendő idők sejtése érintené, mikor az örömök egyetlen virágáért véres könnyel, véres küzdelemmel kell majd megküzdeni. És én belelátok a meséket író anya lelkébe és az ő lelkén át sok szegény munkás anya lelkébe, akik nem meghitt alkonyi órán olvassák a kisfiúknak ezt a könyvet. Hanem olvassák józan, rideg, magukra eszmélő vasárnap reggeleken, mikor pihen a munka és a küzdés. És mindegyik anya az ő fiában látja a hőst, aki legyőzi a rabszolgatartó törpét és lerombolja az előítéletek kastélyát. Az élet szürke nyomorúságából izzóan virit ki a gondolat. Majd ha az én fiam megnő! Az én fiam! És szőke és barna gyermekfejek hajolnak a könyv virágai fölé és nem keresik, mit rejt a virágok illatos kelyhe. Csak élvezik a gyönyörű stílusát, símán és meghitten pergő meséjét, ritmikus nyelvét. De az anya átéli a könyvet és sápadt kezét halkan, védően ráteszi a gyermek vállára. *Patai Edith*

FORBÁT ALFRÉD: TÍZ EX-LIBRIS. Forbát Alfrédnak 10 ex-librisét adta ki a Szent György Céh ízléses mappába gyűjtve. A fiatal művész kvalitásait legjobb oldalukról mutatják be ezek a rézkarcok, melyek mindegyike változatosságában is egyéni stílust mutat. Forbát Alfréd szereti a könyvet és bele tudja élni magát a könyvet olvasó ember lelkébe. Ez megérzik mindegyik lapján. Forbát Alfréd ex-libriseiből mai számunkban néhányat bemutatunk. A mappa megrendelhető a Szent György Céhnél.

KARL SCHWARZ: DAS GRAPHISCHE WERK VON LOVIS CORINTH. Berlini munkatársunk, kinek műtörténeti tanulmányaiban olvasóink már többször gyönyörködtek, hatalmas monumentumot állít a német művészet nagy egyéniségének, Lovis Corinthnak, akinek műveit nagy albumban mutatja be. A mű ára 200 márka, egyszerűbb kiadásban 80 márka, népies kiadásban 30 márka. Megrendelhető minden könyvkereskedés útján vagy a kiadónál Fritz Gurlitt, Verlag, Berlin, V., 35.

DR. ALADÁR DEUTSCH, Rabb. Prof., *Das Kriegswesen* nach der Lehre der Bibel und der Tradition des Judentums. A világháború aktuálissá emelte a bibliának és hagyományos irodalmunknak háborús intézkedéseit és szerző mindezeket az eredeti forrásművek alapján gyűjti egybe és élvezetes formában tárja elénk. Mély, humánus szellem jellemzi szent irodalmunk háborús intézkedéseit, melyek a hadi viszonyok benső adottságánál fogva részben a ma háborújának alakulatait is fedik. Az érdekes munka, melynek tárgyát *Guttmann* Mihály dr. az *Imit* 1915-i évkönyvében is feldolgozta, a prágai k. k. deutsche Realschule programmjából különlenyomatként jelent meg.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

Szerkesztői üzenetek.

KOHELET. A Prédikátor verseiben mutatkozó ellentét rég foglalkoztatja a zsidó irodalmat. Már a Talmud előadja, hogy a zsinat el akarta tüntetni Kohelet könyvét, mert szavai ellentmondanak egymásnak. Ez mindenesetre arra vall, hogy az egyes részek különböző időben, különböző hangulatok hatása alatt keletkeztek. Az egyik ilyen ellentét a következő két vers: „Az élő kutya boldogabb, mint a halott oroszlán“ (IX. f. 4. v.) — „Boldogabbnak tartom a halottakat, akik már meghaltak, mint az élőket, akik még élnek“ (IV. f. 2. v.). Természetesen igen sok magyarázatot eszeltek ki a különböző korok exegetái az ellentét elsimítására. A legszellemesebb, amit a szaszovi caddikról jegyeztek fel. A rabbi sokat szenvedett egy igen súlyos belsőbetegségtől. Az orvosok mindig csak pár nappal prolongálták az életét. Egyszer véletlenül találkozott az egyik orvossal, aki sokáig kezelte őt és aki már két év óta más távoli városban lakott és most vendégségbe jött régi lakóhelyére. Az orvos bámulatában összecsapta a kezeit: „Ni, ni, Isten csodája! A rabbi *még él!*“ A caddik rettentő szenvedéseit elfojtva jegyezte meg: „Most már értem Kohelet szavait. Nincs ott ellentét. Az élő kutya boldogabb, mint a halott oroszlán. De a halottnak is jobb, mint az olyannak, aki éppen csak hogy *még él!*

SEIDNER. A legenda többekről szól, de bizonyos eltérésekkel. Többek között Dávid királyról is, támaszkodva arra a zsoltárversre, hogy „napokat adsz hozzá a király napjaihoz“.

AM-HAAREC. Magyar nyelven ilyen mesekönyv, sajnos, nincsen. De vannak Berlitz módszer szerint szerkesztett héber nyelvkönyvek (Krinsky: haddibur haivri), amelyekből eleinte segítséggel, de később egyedül is lehet tanulni. A Langenscheidt-féle leveles módszerű nyelvkönyvek között van egyébként héber is. Ehhez azonban tudni kell németül.

P. L., KASSA. A „koncert“ szó már annyira meghonosodott a magyar nyelvben, hogy bátran használható, akár csak a „patika“.

„CIWUCO“ fürdőillatosító porok vörös-rózsa, orgona, ibolya és gyöngyvirág természetes illatát varázsolják a fürdőszobába
„CIWUCO“ hajmosóporok a legjobbak
Magyarországi főlerakat:
BOGYÓ G. Budapest, VII. Akácfa-u. 43. szám.

MARX ÉS MÉREI
tudományos műszerek gyára. • Fizikai, kémiai, természetrajzi műszerek. • Röntgen-készülékek. • Tudományos műszerek.
Budapest, VI., Bulcsu-utca 7. szám. Telefon 21-06

Perzsaszőnyegek
alkalmi vételek
Sternbergnél, Dob-u. 24.

Elkán Gyula
szűcs
szőrmenagyáruháza
VII., Károly-körút 19.
Állandó szörmekiállítás
Divatlapot küld

KÖZGAZDASÁG

A NEUSCHLOSS-FÉLE NASICI TANNINGYÁR ÉS GŐZFŰRÉSZ R.-T. 1916 december 28-án tartotta meg rendkívüli közgyűlését, amely 10,000 drb új részvény kibocsátásával a társaság alaptőkéjét 2 millió K-val 7 millió K-ra növeli. Az új részvények november 1-től kezdődően részesülnek a vállalat jövedelmében.

A HADI TERMÉNY R.-T. a napokban tartotta első rendes közgyűlését dr. Schmidt József v. b. t. t. elnöklete alatt. A közgyűlés az igazgatóság és a felügyelőbizottság előterjesztett jelentéseit, a mérleg- és üzletered-mény-számlát, valamint a nyereség hovafordítására vonatkozó javaslatot változatlanul, egyhangúlag elfogadta és az igazgatóságnak, valamint a felügyelő-bizottságnak bizalmat és köszönetet szavazott.

KŐBÁNYAI GŐZTÉGLAGYÁR-TÁRSULAT PESTEN igazgatósága 1916 december 4-én tartott közgyűlésén elhatározta 1.455,000 K alaptőkéjének 14,550 drb 200 K n. é. új részvény kibocsátása által 4.365,000 K-ra való fölemelését. Az új kibocsátású részvényeket úgy fogják kiadni, hogy a 3.008,010 K értékcsökkenési alapból kihasítanak 2.182,500 K-át és minden régi részvény után 100 K ráfizetés ellenében 2 új 200 K-ás részvényt fognak kiszolgáltatni.

A KŐBÁNYAI POLGÁRI SERFŐZŐ R.-T. december 16-án tartotta 24-ik évi rendes közgyűlését. Az igazgatóság és felügyelő-bizottság jelentéseit a közgyűlés tudomásul vette és elhatározta, hogy a 23. számú részvényszelvényeket december 18-tól kezdve 24 K-val váltja be. A közgyűlés egyúttal az alaptőkének 5.000,000 K-ról 7.500,000 K-ra való felemelését határozta el.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ: DR. PATAI JÓZSEF.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

Krónika és Szemle

(Folytatás)

CHANUKKA-ÜNNEPÉLYEK. Lapzárta után tudósításokat kaptunk mindenfelől a lefolyt chanukka- és makkabeus-ünnepélyekről, amelyekről, sajnos, már nem emlékezhetünk meg részletesen. A fővárosban és a vidéken egyaránt nagy lelkesedéssel áldoztak a makkabeusi szabadságharcok emlékének. A programm általában jól volt összeállítva mindenütt. A „*Makkabea*“-ban dr. *Bienbaum* Náthán, a Mathias Acher néven ismeretes kiváló bécsi író volt az ünnepi vendégszónok.

A NÉPJÓLÉTI KÖZPONT ÚJ IGAZGATÓJA. A főváros népjóléti ügyeinek intézésére egyetemes szervezetet létesített Népjóléti Központ címen. A központ igazgatói állását a tanács a napokban töltötte be dr. *Csergő* Hugóval, a kiváló poéta és regényíróval, aki a Mult és Jövőnek is régi munkatársa. Csergő Hugó Budapest emberbaráti ügyének irányításában eddig is minden alkalommal reátermettségének, avatottságának és szociális lelkiismeretének sok értékes jelét adta.

A MAGYAR ZSIDÓ MÚZEUM RÉSZÉRE *Wolf* Sándor Kismartonról, minden kulturális ügynek ismert nemeslelkű mecenása 500 koronát küldött be szerkesztőségünkhöz Schwartz Adolf főhadnagy útján. Az összeget átadtuk a Múzeum-egyesület elnökének, dr. Mezey Ferencnek.

ADOMÁNY. Dr. *Kovács* Bódog újvidéki ügyvéd 40 koronát küldött be hozzánk az Omike-Menza részére és pedig 20 koronát mint a saját és 20 koronát mint Kovács Bálint adományát. Az összeget atadtuk a Menzának.

Új Könyvek

(Folytatás)

HALASI ÖDÖN: A NÉMET BELGIUMBAN. A Világ kiadása. Budapest, 1916. Egy élesszemű író alapos, komoly és amellett színes, plasztikus riportjai ezek az írások, abból az országból, melyen gyorsan átrobogtak a háború furiái és mely már két esztendeje a meghódított tartomány békéjét élvezi. Brüsszel, Malines, Antwerpen, Löven, Namur, Dinant, Lüttich: hangzanak a címei az egyes fejezeteknek, városnevek, melyeket valaha művészeti katalógusokban olvastunk, de melyek azóta diadalmas csaták emlékét hagyták lelkünkben. És egy tisztalátású vezető kalauzol át minket a meghódított városokon, ismerteti új, háborús életüket, a háborús berendezéseket, ipart, kereskedelmet, vasutat, postát, a népélelmezést, az iskolákat és a sajtót. Bemutatja a németek lelkiismeretes, a belga nemzeti érzületet, lehetőleg tiszteletbentartó munkásságát, emellett nem kendőzi el a belgák lelkületét sem, kik a németekben a hódítót látják és belső daccal törődnek csak sorsukba. Melegen érintenek a magyar, valamint a zsidó vonatkozásokat (a brüsszeli zsinagóga) érintő sorok e könyvben, melynek kifejező plasztikusságát erősen emelik a szöveg közé nyomott tisztanyomású, világos belgiumi fotografiák. Az ízlésesen és csinosan kiállított könyvnek 5 korona az ára. A „Világ“ kiadása.

GUSTAV MEYRINK: DER GOLEM. (Verlag Kurt Wolff. Leipzig. 1916.) Izgalmas és fantasztikus regény a *Golem*, álomszerű viziók merészen egybekapcsolódó

A Mult és Jövő-könyvtár kiadásában megjelent:

1. A „Magyar Zsidó Monográfiák“ sorozatban: **„A zsidók letelepülése a jászságban.“** Eredeti oklevelek alapján írta: *dr. Kálmán Ödön*. Ára 5 korona 40 fillér. A Mult és Jövő előfizetőinek 4 korona.

2. A Mult és Jövő „Ifjúsági könyvtára“ sorozatban: Hermann Schwab: Gyermekálmok. A magyar zsidó ifjúság számára átdolgozta Leitner Zoltán. (Illusztrációkkal.) II. kiadás. Ára 2 korona. A Mult és Jövő előfizetőinek 1 korona.

3. A „Zsidó novellák“ sorozatban január hóban megjelenik: *Schachnowitz:* **„Litvániai történetek.“** Fordította: Lukács Zoltán. (Illusztrációkkal.) Ára 3 korona. A Mult és Jövő előfizetőinek 1 korona 20 fillér.

4. Sajtó alatt: **„Zsidó elbeszélők“** Perec, Salom Asch, Frug, Solem Aleichem, Mendele, Steinberg, Reisen, Silberbusch stb. legszebb novellái. Irodalomtörténeti bevezetéssel, életrajzokkal, arcképekkel és pompás illusztrációkkal. (Bolgár, Patai, Molnár és Feuerstein fordításaiban.)

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

sorozata, okkult álmoké és vizióké, melyek egy alapjában ugyan sovány, de ügyesen összebogozott cselekmény körül csoportosulnak. Prágai regény, a prágai gettó regénye s az újszerűség ízét azzal nyujtja, hogy korunkba helyezi, mint élőt, a gólem 300 esztendős legendáját, kinek megjelenése a gettó népének fantáziáját emberöltőnként *tömegpszihózis* módjára gyujtotta fel. A keret (a regény eseményei egy nyugtalan álom keretében folynak le) a főhősnek nem normális lelki állapota, zavaros gondolatmenete zseniálisan szolgálják a szerző intencióit és nem csupán a fel-felbukkanó gólem alakját teszik költőileg hihetővé, henem egyéb prágai legendák élményszerű leírását is, mely legendák kiemelik a gettó köréből a regény menetét és általánosan prágaivá teszik. És éppen, mert a gólemlegendákon kivül más legendákat is beszö a műbe Meyrink (és a vegyitésnek talán nem is sokkalta alacsonyabb arányszámával), nem szólva a modern okkultizmus tanainak felhasználásáról is, még gólem-regénynek sem igen nevezhető ez a regény minden feltétel nélkül. Zsidó jellegét főképen, a gólem alakján kivül a titokzatos eseményeknek és a jól-rosszul idézett talmudi és kabbalisztikus mondásoknak árjából felmerülő két alak, *Wasserturm* és *Hillel* adják meg, kikben a szerző (mint már *Freytag* a *Soll und Haben*-ben és mint *Zola* a *L'Argent*-ben) a zsidóságban működő két ellentétes erőt, a jóét és a rosszét akarja megszemélyesiteni (holott ez a két ellentétes erő, miként a zsidóságban, benne működik az egész emberiségben). Ám ez az elgondolásban a részletekben és gondolatfelvillanásaiban zseniális regény az egészében még sem tesz egységes és harmónikus hatást, mint amelyet egy embersorsot belülről és mélyről tárgyaló regénynek tennie kell, éppen mert nem egy ember a hőse, hanem a régi Prága ódon mondavilága. *Dr. Molnár Ernő*

DR. SZILÁGYI HUGÓ, BUDAPEST ÚJKORA 1906—1916. Budapest, 1916. Tíz esztendő rövid időszak egy város életében, de egy időszak értéke nem hosszúságától vagy rövidségétől függ, hanem az alatta végzett munka jelentékenységétől. A fővárosra éppen felette jelentős volt ez az utolsó tíz év, mint tevékeny fázisa Budapest világvárosi kialakulásának. Ezen a forrongó fejlődésen, mely a mi szeműnk előtt folyt le, kalauzol át minket a szerző, megadva az irányvonalakat és előadásának plaszticitásán megérződik a kortárs közvetlensége. Ebből a fejlődésből, mint vezető motívum, a községesítés elve emelkedik ki, Bárczy nevéhez kapcsolódva. Ez a kortársakra is érdekes és értékes ízléses kiállitású könyv, mely egykor becses adalékul szolgál majd Budapest történetéhez, a Pénzvilág kiadásában jelent meg.

ZSIDÓ IRODALOM ÉS MŰVÉSZET. Ilyen címen adta ki Händler Salamon azt az érdekes előadását, amelyet a Makkabea irodalmi estélyén tartott. A csinos füzet mint a Zsidó Szemléből való különlenyomat jelent meg.

Mély fájdalommal és megtört szívvel tudatjuk, hogy családunk feje és dísze,

Morgenstern Antal,

fővárosi kereskedő,

hosszú szenvedés után, becsületes munkával megszentelt életének derekán, 1916 december hó 22-én az Úr akaratából jobblétre szenderült. Hült tetemeit december hó 24-én adtuk át a rákosi izr. temetőben az örök nyugalomnak. Az Úr adta, az Úr elvette, legyen az ő Neve áldott.

Budapest, 1916 december 24-én.

Morgenstern Antalné neje, *dr. Molnár Ernő* és neje, szül. *Ehrenfeld Dóra*, *Molnár Sándor*, *Morgenstern Lajos*, *Morgenstern Jolán*, *Morgenstern Szerén* gyermekei.

MAGYAR ÁLTALÁNOS HITELBANK

HIRDETMÉNY

A Magyar Általános Hitelbank részvényeseinek 1916. évi december hó 23-án tartott rendkivüli közgyülése a társasági alaptőkének 100,000 drb 400 K-val teljesen befizetett új részvénynek, még pedig 1—1 részvényről szóló 50,000 címlettnek és 25—25 részvényről szóló 2000 címletnek kibocsátása által 80.000,000 K-ról 120.000,000 K-ra emelését határozta el s egyúttal az új részvények átvételére nézve az alapszabályokban a régi részvények birtokosainak biztosított elővételi jog gyakorlása tekintetében a következő módozatokat állapította meg: 1. A részvényest az alábbi feltételek mellett minden *két régi* részvény után *egy új* részvényre elővételi jog illeti meg. Részvénytöredékek figyelembe nem vétetnek. 2. A részvényesek által elővételi joguk alapján átveendő új részvényekért darabonkint *850 K*, vagyis a teljes névértéknek megfelelő 400 K és a tartalékalap részére 450 K fizetendő be, hozzáadva az ezen összegek után 1917 január 1-től a befizetés napjáig járó 5%-os kamatot. 3. Az elővételi jog gyakorlása végett a régi részvények Budapesten egy jegyzék, a többi bejelentési helyeken pedig két jegyzék kiséretében, amelyekhez minták a bejelentési helyeken kaphatók *1917 január 3-tól 11-ig bezárólag* az egyes helyeknél szokásos üzleti órákban bemutatandók. 4. Az elővételi jog bejelentése alkalmával a bejelentőhelynél minden átveendő új részvény után 450 K a tartalékalap számára és ezen összegnek 1917 január 1-től a bejelentés napjáig számitandó 5% kamatai fizetendők be. A névértéknek megfelelő 400 K befizetése az 1917 január 1-től a befizetés napjáig számított 5%-os kamattal együtt a bejelentéssel egyidejüleg is történhet, mindenesetre azonban — az elővételi jog és a tartalékalap javára befizetett összeg különbeni elvesztésének terhe alatt — legkésőbb 1917 február 10-ig bezárólag egyszerre eszközlendő, még pedig ugyanazon bejelentési helyen, melynél a régi részvények az elővételi jog gyakorlása végett bemutattattak. 5. Azon részvényes, aki elővételi jogát legkésőbb 1917 január 11-ig a fentiekben előirt módon nem gyakorolja, e jogától elesik. 6. A teljes befizetést igazoló elismervény visszaszolgáltatása ellenében az új részvények 1918 május hó 1-én lejáró és következő szelvényekkel ellátva, *1917 március 1-től kezdve* fognak kiszolgáltatni. 7. Az új részvények birtokosai az üzleteredményben 1917 január 1-től kezdve, a régi részvények birtokosaival egyenlően résztvesznek.

Budapesten, 1916. évi december hó 23-án.

Magyar Általános Hitelbank

A PESTI HAZAI ELSŐ TAKARÉKPÉNZTÁR-EGYESÜLET

1917. évi január hó 4-én, délután 5 órakor Központi épületében (IV., Deák Ferenc-utca 5.)

RENDKIVÜLI KÖZGYŰLÉST tart.

Tárgysorozat:

1. Igazgatósági előterjesztés a részvénytőke fölemelése iránt.
2. Igazgatósági javaslat az alapszabályok 4. §-ának módosítása iránt.

Ezen közgyülésre a t. c. részvényesek azon figyelmeztetéssel hivatnak meg, hogy az alapszabályok 14. §-a értelmében csak oly részvényes gyakorolhatja, akár saját személyében, akár meghatalmazott által, szavazati jogát, kinek részvénye 1916 december 31-éig nevére iratott s a rendkivüli közgyülést megelőző nap délután 5 óráját az egyesület főpénztáránál még le nem járt szelvényeivel együtt letétetett.

Budapest, 1916 december 22-én. *Az igazgatóság*

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

KRICK ÉS ROSENZWEIG

(IV., Borz-u. 9. sz.) angol és francia nőiszabó-cég felhívja az úrihölgykőzönség szíves figyelmét, hogy *kosztümök, köpenyegek,* blúzok, utcai és estélyi ruhák, valamint menyasszonyi kelengyék a legszolídabb divat szerint jutányos árban készülnek.

Vidéki rendeléseknél, ha több rendelés van egyszerre, személyesen megyünk a ruhákat próbálni!

Bárminemű gyászruha 2 nap alatt elkészül!

E lap előfizetői árengedményben részesülnek.

UNGÁR

:: **női divatárúház** ::

Budapest, IV., Kossuth Lajos-u. 2.

Női felöltők és szőrmeárúk

Telefon: 922. **Szabott árak!**

IFJ. WEISS GYULA

tábla- és tükör-üveggyárkereskedő

Budapest, V., Vadász-utca 29.

Telefon 44-19.

Tábla-üveg minden méretben. *Opalin* falburkolati lapok, alabástrom, fehér és színes. *Falconnier-üveg* épületkövek, fehér és színes. *Sodronybetétes-üveg* minden vastagságban. *Recés-üveg* minden méretben. *Öntött-üveg* minden vastagságban. *Tükör-üveg* átlátszó és foncsorozott. *Ornament-üveg* fehér és színes. *Chatedral-üveg* az összes létező színekben. *Színesjelző üvegek. Talpazatlapok* sodronybetéttel és anélkül. *Üvegtetőcserép* különféle alakban. *Prizma-üveg.*

LOHR MÁRIA-KRONFUSZ

A főváros első és legrégibb csipketisztító-, vegytisztító és kelmefestő gyári intézete.

Alapítva 1867. **Telefon: József 2—37.**

GYÁR ÉS FŐÜZLET: Bpest, VIII., Baross-u. 85.
FIÓKOK: II., Fő-utca 27. — IV., Eskü-út 6., Kecskeméti-utca 14. — VI., Andrássy-út 16., Teréz-körút 39. — V., Harmincad-utca 4. — VIII., József-körút 2.

Kívánatra ingyen és bérmentve küldöm vidékre 2400 színes rajzot tartalmazó női

KÉZIMUNKA

értesítőmet

BÉRCZI D. SÁNDOR

Budapest, VI., Dessewffy-utca 5, saját árúház. Meg nem felelő árukat készséggel kicserélem vagy kívánatra a pénzt visszaküldöm. — Régi vevőim részére szívesen küldök kiválasztásra

VISÓ MÁRKNÉ

HŐLGYFODRÁSZ, PARÓKAKÉSZÍTŐ ÉS HAJKERESKEDŐ, BUDAPEST, VI., ANKER-KŐZ 23. (ANKER-PALOTA). — FIÓKÜZLET: KIRÁLY-UTCA 1. (ORCZY-FÉLE HÁZBAN).

Nagy raktár kész hajfonatok, (copfok), parókák (transzformációk) és minden e szakmába vágó munkákban.

Elvállal mindennemű hajmunkát (kihullott hajból is) a legjutányosabb árak mellett. Vidéki megrendelésnél egy zárt levélben egy kis hajminta beküldése elegendő.

ALKALMI AJÁNDÉKOK

műtárgyakban és régiségekben

STERNBERGNÉL

BUDAPEST, VI. KER., DOB-UTCA 24. SZAM

MODERN LEVÉLPAPÍR UJDONSÁGOK. PAPÍRÁRUK

Pauer Mór PAPÍRÁRUHÁZA

BUDAPEST FŐÜZLET: V. VÁCI KÖRUT 60 TEL.: 47-37 FIÓKÜZLET: VÁCI KÖRUT 23 TEL.: 86-73 M. K. POSTATAKA: REKPÉNZTÁRI SZÁMLA 1952

KERBER HENRIK

BUDAPEST, VIII., Nap-u. 29.
Alapíttatott 1890-ben.
Telefon: „József" 3—86.

Szőrme, szőnyeg-poroló, megóvó, valamint szőnyeg-mosó, tisztító- és javítóintézet. ◈ Ablaktisztítás, lakástakarítás, padlóbeeresztés, „Tapeta" festettfal, falfestmény, Fresco-tisztítás és féregírtási vállalat. ◈ ◈ ◈

Neumayer Fülöp

Budapest, V. ker., Deák Ferenc-tér 1. szám (Erzsébet-tér sarok).
Telefonszám: 11—21.

Perzsa- és Smyrna-szőnyegek. Hazai gyártmányú Moquett-plüssök, bútorszövetek, ágy és asztalterítők, függönyök és szőnyegek, továbbá kárpitos- és kocsigyártókellékek gyári raktára.

Kívánatra mintát bérmentve küldök.

REICHENBERG

szücs szőrmeárúházában finom szőrmeárúkat olcsón :: vásárolhat :: :: Budapest-Belváros ::
IV., Hajó-u. 16. Fiók: Dohány-u. 1/b.

COGNAC

Kuhn Arnold

Telefon 18-76 Telefon 18-76

SIRKŐRAKTÁRA SIREMLÉKEK

minden ár és kivitelben, áthelyezések exhumálásoknál
Javítási munkák a temetőben
Szombaton és ünnepnap zárva
Budapest, VII., Károly-körút 15

JAKOBI G. LAJOS

ANGOL ÚRISZABÓ, BUDAPEST, PODMANICZKY-UTCA 6. :: TELEFON 153—94.

Uri ruhákat készít mérték után legfinomabb angol- és skót szövetekből. Állandóan nagy választék a legdivatosabb kelmékből. :: Szolid árak.

HORNYÁNSZKY V. CS. ÉS KIR. UDVARI KÖNYVNYOMDÁJA BUDAPESTEN 65382

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára